

AD

Notářský časopis

6/2007 strany 169–212

NOTAM

Vydává Notářská komora ČR v nakladatelství C. H. Beck

13. ročník

21. prosince 2007

Z obsahu:

Kožiak, J., Kožiaková, H.
Započtení na dědický podíl v judikatuře

Němec, J.
Zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů

Potměšil, J.
**Islámské platné právo,
aneb povinnosti člověka k člověku**

Tégl, P.
**Další úvahy o dobré víře
v subjektivním smyslu**

Nejvyšší soud ČR
Odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele

C. H. BECK

AD NOTAM

Číslo 6/2007

OBSAH

Úvodník

Články

<i>Kožiak, J., Kožiaková, H.</i> Započtení na dědický podíl v judikatuře	170
<i>Němec, J.</i> Zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů	173
<i>Potměšil, J.</i> Islámské platné právo, aneb povinnosti člověka k člověku (mu'amalát)	175

Diskuse

<i>Tégl, P.</i> Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu	183
<i>Karhanová, M.</i> Odpovědnost zasílatele – dopravce za škodu na přepravovaném zboží	189

Ze zahraničí

<i>Večerníková, J., Červová, N., Tlašková, Š.,</i> XXV. kongres Mezinárodní unie notářství	192
Projev prezidenta UINL Giancarlo Lauriniho přednesený dne 2. října 2007 v Madridu na Shromáždění členských notářství UINL	195
<i>Tlašková, Š.</i> Kongres belgických notářů Marche-en-Famenne 18.–19. 10. 2007	197
<i>Švarcová, V.</i> Setkání bavorských, saských a českých notářů	199
<i>Kouba, V.</i> Setkání prezidií NK ČR a NK SR	199

Ze života krajských komor

<i>Kačírková, P.</i> Ze života Notářské komory v Hradci Králové	200
<i>Bischofová, I., Dombrovská, P., Fajová, M.</i> Školení notářů, notářských kandidátů a koncipientů v Přerově	200

Soudní rozhodnutí

<i>Nejvyšší soud ČR</i> Odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele	204
---	-----

Stojí za pozornost	206
---------------------------	-----

Informace

Programová konference k reformě české justice	207
Projev prezidenta NK ČR JUDr. Martina Foukala na konferenci o reformě justice v letech 2008–2010	209

Zprávy z Notářské komory

Zpráva o stavu notářství v České republice (květen – srpen 2007)	210
--	-----

Fejeton

Rodina	211
--------	-----

Vedoucí redaktor:

JUDr. Martin Foukal

Výkonná redaktorka:

Mgr. Ladislava Janková

Adresa redakce:

Řeznická 17, 110 00 Praha 1,
tel. 225 993 959, 225 993 969, 225 993 955
fax 225 993 950
e-mail: ladislava-jankova@beck.cz

Redakční rada:

prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.
JUDr. Roman Fiala
JUDr. Jiřík Fleischer
JUDr. Martin Foukal
JUDr. Václav Kouba
doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D.
Mgr. Erik Mrzena
JUDr. Martin Šešina
JUDr. Karel Wawerka

Vydává:

Notářská komora ČR se sídlem Ječná 11, 120 00 Praha 2,
tel. 224 921 258, 224 921 126, tel./fax 224 919 192, 224 919 266,
e-mail: nkcr@nkcr.cz, http://www.nkcr.cz,
v nakladatelství C. H. Beck

**Časopis vychází šestkrát ročně. Předplatné na rok 2008
Kč 1090,-, jednotlivá čísla Kč 190,-.**

Objednávky přijímá, administraci a distribuci předplatného
a prodej jednotlivých čísel zajišťuje
nakladatelství C. H. Beck, Řeznická 17, 110 00 Praha 1.

**Přetisk a jakékoliv jiné šíření časopisu nebo jeho jednotlivých
součástí lze pouze se souhlasem vydavatele.**

Distribuci a předplatné pro Slovenskou republiku zabezpečuje
Magnet-Press Slovakia s. r. o., Šustekova 10, 851 04 Bratislava,
korespondence: P. O. Box 169, 830 00 Bratislava 3,
tel. (časopisy) 00421 267 201 921, (předplatné) 00421 267 201 931,
fax 00421 267 201 910
e-mail: predplatne@press.sk
www.press.sk

ISSN 1211-0558

MK ČR E 7049

AD NOTAM

Vydávaný
Notářskou
komorou ČR

Notářský časopis

21. prosince 2007

Úvodník

Vážení a milí čtenáři,

je opět čas a příležitost, abych se v době blížícího se nového roku zamyslel nad aktuálním stavem notářství u nás i ve světě.

Brzy vstoupíme do jubilejního patnáctého roku existence obnoveného svobodného notářství v České republice. Nemyslím si, že budu neskromný, budu-li konstatovat, že české notářství svou úlohu v našem právním systému plní a že si za dobu své obnovené existence postupně vydobylo postavení, které mu historicky náleží. Se svými tradičními atributy, zejména nestranností při poskytování právních služeb, zvláště pak při sepsování veřejných listin s důrazem na předcházení sporům, je nepochybné, že má, vedle ostatních právnických profesí, při realizaci práva své pevné místo. Začíná se projevovat stále více vyšší důvěra k notářské profesi a naplňuje se všeobecné podvědomí o tom, že „notář je ten, komu se věří“. Svědčí tomu například i stále stoupající počet notářských úschov jako specifického zajišťovacího institutu sloužícího zejména k zajištění kupní ceny nejčastěji při převodech nemovitostí. Lze jen věřit, že tento trend může vést ve svém důsledku ke zvýšení významu notářů při poskytování ostatních právních služeb spojených s převody nemovitostí tak, jak tomu bylo v minulosti a jak je to samozřejmě v naprosté většině zemí našeho typu práva. Zvyšování důvěry v notářský stav vede k úvahám, že právě notářství může být důležitým faktorem při snabách o odběreňování soudů, neboť se jeví možné přesunout na notáře některé z nesporných agend soudů, obdobně jako je tomu již nyní v řízení o dědictví. Ostatně rozsáhlá novela občanského soudního řádu připravená ministerstvem spravedlnosti, která je již v legislativním procesu, mimo jiné posiluje postavení notářů jako soudních komisařů v řízení o dědictví, když jim svěřuje vedle stávajícího vedení řízení i vydávání jménem soudu téměř všech usnesení, včetně závěrečných usnesení o schválení dědické dohody a o potvrzení nabytí dědictví. V souvislosti se zmíněnou novelou občanského soudního řádu je současně předkládán i návrh celkem rozsáhlé novely notářského řádu, která mimo jiné výslovně zakotvuje v zákoně zásadu nestrannosti a nezávislosti notáře, zavádí pojem notářství, stejnopis notářského zápisu v elektronické podobě, vedení elektronické evidence smluv mezi manžely podle § 143a ObčZ pro účely řízení o dědictví Notářskou komorou České republiky, rozšiřuje možnosti pro notářský zápis jako exekuční titul a zkvalitňuje úpravu kárného řízení. Je třeba kvitovat,

že díky vstřícnosti Ministerstva spravedlnosti měla Notářská komora České republiky při tvorbě tohoto předpisu možnost uplatnit své podněty a připomínky. Lze jen uvítat otevřenou spolupráci současného vedení Ministerstva spravedlnosti se všemi právníckými profesemi zvláště pak s právníckými komorami a konstatovat, že spolupráce je oboustranně prospěšná. Tato skutečnost byla mimo jiné zdůrazněna i na konferenci „Reforma justice“ organizované Ministerstvem spravedlnosti, která se konala dne 19. listopadu 2007 v Praze.

Na druhé straně je však třeba si uvědomit, že zvýšená prestiž, na kterou se může v budoucnu vázat i více kompetencí, úzce souvisí s vyšší mírou odpovědnosti. Z toho lze zákonitě dovodit, že na výkon notářství jsou, a nadále budou, uplatňovány vysoké nároky, zejména na samozřejmě předpokládanou odbornost notářů a v neposlední řadě na profesionalitu, a důstojné chování notářů a jejich zaměstnanců. Je očekávána nejen poctivost, přesnost a důslednost, ale také vstřícnost, trpělivost a slušnost při styku se žadateli o notářské služby. Notářská komora České republiky proto musí neustále akcentovat své hlavní úkoly – působení v oblasti vzdělávání a dohledu. Jsem si vědom, že i my, notáři, jsme jen lidé, kteří se také dopouštějí chyb, avšak jakákoli pochybení by neměla být pravidlem, ale naopak jen pouhou výjimkou.

Nelze ani opomenout a na tomto místě nevzpomenout, že Česká republika je od roku 2004 členskou zemí Evropské unie, což s sebou i pro naše notářství přineslo řadu nových úkolů, otázek a problémů, které je nutné řešit. V současné době nejen české notářství, ale notářství jako takové, musí čelit tlakům vyvíjeným ze strany Evropské unie, které se týkají snah o liberalizaci i tohoto povolání. Tento tlak se projevil zejména při přijímání směrnice o službách na vnitřním trhu. I když se nakonec podařilo, že notáři byli z její působnosti vyloučeni, nelze s jistotou tvrdit, že se jedná o konečné řešení. Stále zůstává na programu otázka přístupu k notářské profesi, přesněji zda může být notářem na území jednoho členského státu i příslušník jiného členského státu. Vzhledem k tomu, že na notáře jsou přeneseny pravomoci státu, který tím vykonává veřejnou moc, souvisí tento problém se státní suverenitou. Náš stát zatím hájí stanovisko, že příslušník jiného členského státu notářem v České republice být nemůže. Konference notářství zemí Evropské unie (CNUE), jakožto instituce sdružující notářství zemí Evropských společenství a zabývající se

mimo jiné těmito otázkami, musí vytvářet vhodnější podmínky pro prosazování notářství, a to promyšlenou a koordinovanou politikou. Rozdílnost názorů a postupů notářských samospráv jednotlivých členských zemí Evropských společenství při prosazování společných zájmů a cílů je nežádoucí a nanejvýš nevhodná. K dosažení co nejvýraznějších pozitivních výsledků v notářské politice ve vztahu k Evropské komisi a dalším evropským strukturám se budeme snažit přispět i my zejména v roce 2009, kdy Česká republika bude předsedající zemí této evropské notářské instituce. Pro období předsednictví nominovalo české notářství na prezidenta CNUE Bernarda Reynise, současného prezidenta Francouzské notářské komory, s nímž jsou již nyní konzultovány jednotlivé politické kroky a jehož prostřednictvím budeme prosazovat naše záměry.

Nadcházející rok bude pro regionální notářské komory a Notářskou komoru České republiky i rokem volebním. Nechce se ani věřit, že otevře již šesté tříleté volební období od obnovy notářství a vzniku notářské samosprávy. Tato skutečnost vede k zamyšlení, zda by se mladší generace notářů neměla začít více podílet na chodu notářské samosprávy a postupně přebírat odpovědnost za české notářství. Zatímnní vývoj sice spíše potvrdil výhody stability orgánů vedoucí ke kontinuitě, a možno říci, že snad právě proto ve svých důsledcích vcelku úspěšné politice v jednotlivých volebních obdobích, nicméně jednou ke změnám záko-

nitě dojít musí. Bylo by proto vhodné, aby právě v zájmu kontinuity vývoje, dokládající i navenek stabilitu a jednotu notářského stavu, k těmto změnám docházelo postupně, a ne v okamžiku, kdy to bude nezbytné.

Rok 2008, který zanedlouho otevře své brány, bude pro notářství velmi významným. Jednak tomu bude již patnáct let, co bylo obnoveno české notářství ve svém tradičním pojetí a jednak uplyne šedesát let od založení světové notářské instituce – Mezinárodní unie latinského notářství (U.I.N.L.). U příležitosti těchto důležitých výročí hodlá Notářská komora České republiky na podzim 2008 uspořádat celostátní konferenci notářů a otevřít své nové sídlo. Věřím, že důstojné sídlo Notářské komory České republiky, odrážející význam a postavení notářství a notářů vůbec, upevní prestiž a posílí sebevědomí notářského stavu, napomůže k prosazování jeho zájmů a více umožní notářské samosprávě pro notáře „něco dělat“. Věřím, že bude ku prospěchu celého notářského stavu, ku prospěchu každého notáře, aby ho každý notář mohl pokládat za své.

Na závěr mi dovolu Vám popřát příjemné prožití nadcházejících vánočních svátků a aby Vaše vykročení do nového roku bylo plné optimismu, sil a radosti...

S úctou

Martin Foukal
Martin Foukal

Články

Započtení na dědický podíl v judikatuře

Jaromír Koziak, JUDr. Hana Koziaková*

I. § 484 ObčZ

Soud potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů. Při dědění ze zákona se dědici na jeho podíl započte to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklá darování; jde-li o dědice uvedeného v ustanovení § 473 odst. 2, započte se kromě toho i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel dědicův předek. Při dědění ze závěti je třeba toto započtení provést, jestliže k němu dal zůstavitel příkaz anebo jestliže by jinak obdarovaný dědic byl proti dědici uvedenému v ustanovení § 479 neodůvodněně zvyhodněn.

II. Úvodem

Institut zápočtu na dědický podíl má v našem právu stabilní místo, ačkoliv jde spíše o okrajovou záležitost v porovnání s jinými instituty dědického práva. Právní úprava započtení, tvořená jediným ustanovením (výše citovaný § 484 ObčZ), ponechává řadu otázek nevyřešených. Na ně pak aplikační praxe často naráží a vytváří

k tomuto tématu bohatou judikaturu. S vybranými rozhodnutími, uspořádanými podle tematických okruhů, bychom Vás rádi seznámili v tomto článku.

Práce s judikaturou v této oblasti je bohužel o něco obtížnější než jinde, neboť usnesení vydávaná v dědickém řízení většinou nejsou dostupná v elektronické formě, a to ani pro vnitřní potřebu soudů prostřednictvím informačního systému ISAS, což značně ztěžuje vyhledávání relevantní judikatury. Většina zde citovaných rozhodnutí proto pochází z řízení, v nichž se některý z účastníků dědického řízení domáhal svých práv žalobou před obecnými soudy, případně jde o rozhodnutí již dříve publikovaná v nekomentované formě.

III. Věcný rozsah práva na započtení – bezúplatné obdržení

Významnou otázkou, kterou si v této oblasti klademe, je, co přesně lze započíst na dědický podíl, tedy jaké druhy smluv lze hodnotit jako bezúplatné. V základní rovině jde o smlouvy, které stanoví povinnost pouze jedné straně, nebo u nichž existuje významná disproporce mezi rozsahem povinností obou stran. Podstatné je přitom posuzovat smlouvu podle obsahu, nikoli názvu a zabývat se

* Jaromír Koziak je studentem PF MU v Brně, JUDr. Hana Koziaková je notářkou v Opavě.

také tím, zda nejde o zastřený (dissimulovaný) právní úkon. Takto uvažoval například Městský soud v Praze v rozsudku ze dne 30. 12. 1997, sp. zn. 24 Co 315/97: „*I když smlouva, podle které nabytí dědic od zůstavitele za jeho života majetek, byla označena jako smlouva kupní, může být takové nabytí majetku důvodem pro započtení na dědický podíl (§ 484 ObčZ), je-li prokázáno, že ve skutečnosti zůstavitel od nabyvatele žádné plnění nepožadoval (tj., že šlo o dissimulovaný právní úkon – darovací smlouvu, nebo že zůstavitel zaplacení kupní ceny nabyvateli prominul).*“

Ke kupním smlouvám s kupní cenou nižší, než je skutečná hodnota prodávané věci, se vyjádřil (a dle našeho názoru správně) už Ladislav Muzikář v poznámce k výše uvedenému rozhodnutí. Podle něj je třeba nejprve posoudit, zda rozdíl mezi kupní cenou a skutečnou hodnotou je skutečně významný (drobné rozdíly jsou v obchodním styku běžné) a pokud tomu tak je, pak „*Za bezúplatné nabytí ve smyslu § 484 ObčZ by pak bylo třeba považovat rozdíl mezi zaplacenou cenou a skutečnou cenou nabytého majetku v době nabytí. Měl-li však nabyvatel kupní cenu nebo její část uhradit zůstaviteli až dodatečně a za života zůstavitele ji neuhradil (aniž by šlo o zastřenou darovací smlouvu či prominutí dluhu), nebude zde důvod k započtení. Neuhrazená kupní cena či její část se pak objeví v aktivech dědictví jako pohledávka zůstavitele proti nabyvateli.*“

Zajímavým případem smlouvy smíšené povahy se zabýval rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 6. 1996, sp. zn. 18 Co 321/95: „*Odstupní smlouva, podle níž došlo k převodu vlastnického práva k nemovitosti, a v níž byla mezi účastníky dohodnuta odstupní cena 37 000 Kč s tím, že zbytek odstupní ceny v částce 17 200 Kč výslovně odstupitelé nastupitelům darovali a tito od nich dar smluvně přijali, nepředstavuje čistě kupní smlouvu, kde by nemovitosti byly prodávány za cenu nižší, než byla cena zjištěná podle cenových předpisů. V tomto případě se jedná o zvláštní odstupní smlouvu, tedy smlouvu inominátní ve smyslu § 51 ObčZ, ve znění platném v době uzavření smlouvy. Z uvedených ujednání smlouvy je tedy zřejmé, že bylo úmyslem účastníků uskutečnit darování obledně zbytku odstupní ceny, a proto lze dospět k závěru, že na základě uvedené smlouvy došlo k poskytnutí daru, přičemž se nejednalo o běžné darování.*“

Otázku, zda lze na dědický podíl započíst majetek, který byl vrácen zůstaviteli ještě za jeho života, řešil Krajský soud v Brně v rozsudku ze dne 22. 5. 1995, sp. zn. 18 Co 411/94, v jehož právní větě uvedl: „*Jestliže dědic od zůstavitele obdržel bezplatně nemovitosti, avšak tyto nemovitosti ve stejném rozsahu převodl bezplatně zpět na zůstavitele ještě za jeho života, nejsou dány podmínky pro započtení na dědický podíl tohoto dědice dle § 484 ObčZ.*“ Obdobně bude dle našeho názoru vhodné posuzovat situaci, kdy dojde ke vrácení daru podle § 630 ObčZ.

Všechny tyto bezúplatné převody budeme pro jednoduchost v dalším textu souhrnně označovat pojmem „darování“ a majetkový předmět bezúplatných převodů budeme označovat jako „dar“. Tuto zjednodušenou terminologii navíc často nalezneme pro její praktičnost i v citovaných rozhodnutích.

IV. Věcný rozsah práva na započtení – obvyklé darování

K vymezení pojmu obvyklá darování podal demonstrativní výčet Nejvyšší soud ČR v rozsudku ze dne 26. 7. 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002, kde mezi ně zařadil například „*obvyklé dary k narozeninám, jmeninám, vánocům, rodinným výročím, ukončení studia, svatbě, narození dítěte apod.*“. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí také upřesnil, že obvyklost darování má být posuzována podle přiměřenosti k majetkovým poměrům dárce a to slovy: „*... přičemž takovéto darování svou povahou a výší překračuje obvyklá darování odpovídající výdělkovým a majetkovým poměrům dárce.*“

Pokud jde o předmět darování, tak rámec obvyklého darování překračují nejčastěji peněžité částky, motorová vozidla, nemovitosti a spoluvlastnické podíly na nich (viz např. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 11. 1986, sp. zn. 11 Co 448/86), vzácněji též akcie a podíly na obchodní společnostech.

V. Oceňování daru

Časté spory vyvolává otázka okamžiku, k němuž má být posuzována cena daru. Přes níže uvedené odchylky považujeme za rozhodnou cenu daru v době darování, a nikoli v okamžiku úmrtí nebo provedení započtení. Toto pravidlo vyslovil kategoricky Nejvyšší soud ČR v rozsudku ze dne 31. 10. 1991, sp. zn. 4 Cz 55/91: „*Při hodnocení toho, co zůstavitel za svého života daroval, je zapotřebí při zápočtu na dědický podíl (§ 484 odst. 1 ObčZ) zásadně vycházet z obecné ceny věci v době tohoto darování. Pro výsledek budoucího dědického řízení nemůže být rozhodující, zda si obdarovaný věc ponechá či okamžitě zcizí, míra jeho péče, pohyb cen, charakteru věci co do dlouhodobosti užití atd.*“

Na tomto a obdobných rozhodnutích Nejvyššího soudu je postavena novodobá judikatura soudů nižších stupňů. Z ní můžeme zmínit například shodný názor Městského soudu v Brně vyjádřený v usnesení ze dne 3. 9. 1998, sp. zn. 24 Co 201/98: „*Při započtení na dědický podíl dle § 484 ObčZ se započítává dar v té ceně, kterou měl v době darování a nikoli v té ceně, kterou by měl či mohl mít v době úmrtí zůstavitele.*“ a Krajského soudu v Brně v usnesení ze dne 22. 5. 1995, sp. zn. 18 Co 411/94: „*Při započtení je třeba zásadně vycházet z ceny darované věci v době, kdy byl dar poskytnut.*“

K této otázce však existuje rovněž starší judikatura, která ne vždy trvala na ocenění ke dni úmrtí. Lze uvést zejména rozhodnutí R 5/1970 dále publikované Romanem Fialou v Přehledu judikatury ve věcech dědických. Toto rozhodnutí, vyhotovené ve Slovenském jazyce, uvádí mimo jiné: „*Vychádza sa zásadne z obecnej ceny toho, čo bolo plnené, v dobe, kedy to dedič obdržal. Táto zásada platí však pre pomery, v ktorých sú hodnoty a ceny štabilizované. Mimoriadne prípady je nutné vždy posudzovať podľa konkrétnych okolností, pretože by nebolo spravodlivé, aby boli dedičovi započítané aj dary, ktoré mu – aj keď zachoval najväčšiu starostlivosť a opatrnosť – neprinesli žiadny prospech. V niektorých prípadoch bude však spravodlivé, aby sa pri bezplatných plneniach (pokiaľ ide o ich cenu) vychádzalo zo všeobecných cien ku dňu smrti poručiteľa,*

pravda, podľa stavu, aký mali veci v dobe darovania (nepribliada sa na medzitým dopestovane plody apod., nepribliada sa na medzitým urobené zhodnotenie).“ Toto rozhodnutí je však v rozporu s novější judikaturou Nejvyššího soudu ČR a dle našeho názoru již překonané, zejména díky argumentaci tím, že riziko zkázy nebo znehodnocení věci je tradičně povinen nést vlastník, a že ani dědicové nemají jistotu o tom, že jejich majetek nabytý z dědictví nezmění v budoucnu výrazně svou hodnotu.

Přesto se i v poslední době můžeme setkat s rozhodnutími, která tíhnou k jiným řešením, než je ocenění ke dni darování. Příkladem budiž nyní již zrušené usnesení Okresního soudu ve Vsetíně – pobočky ve Valašském Meziříčí ze dne 13. 8. 2004, sp. zn. 2 D 421/96, které sice jako základní pravidlo pro posouzení těchto případů uvádí, že: „...při započtení je třeba vycházet z ceny darované věci v době, kdy byl dar poskytnut...“; avšak „...v zájmu dosažení přibližné majetkové hodnoty mezi spoludědici by se mělo přiblížit i k dalším okolnostem, například k značně rozdílným cenám předmětu daru v době, kdy byl dědici poskytnut a v době smrti zůstavitele“. Okresní soud nakonec nechal odhadnout cenu daru ke dni úmrtí zůstavitele, vydělil ji dvěma a výslednou částku použil pro zápočet na dědický podíl. Proti tomuto usnesení bylo podáno odvolání, o němž rozhodl Krajský soud v Ostravě usnesením ze dne 22. 4. 2005, sp. zn. 10 Co 1236/2004. Odvolací soud se s názorem Okresního soudu neztotožnil a argumentoval, že „k ob-sahu vlastnického práva patří i právo na užitky a pří-růstky věci“; že „dojde-li po obdarování ke zhodnocení darované věci, jde již o zhodnocování věci ve vlast-nictví obdarovaného, které nemůže zakládat žádná práva dárcových dědiců a jde ku prospěchu vlastníka“; že „znehodnocení věci nebo její zánik, případně její prodej, jde opět k tíži vlastníka, tj. obdarovaného“; že „stejný závěr platí i pro situaci, kdy po změně vlast-nictví se změnila cenové předpisy tak, že cena nemo-vitostí vzrostla, nebo v opačném případě se snížila“; že „za hodnotu daru nelze považovat hodnotu toho, co obdarovaný nabyl, přepočteno ke dni úmrtí zůstav-tele, neboť ke dni úmrtí obdarovaný nic darem od zů-stavitele nenabývá a ani nabývat nemůže“; že „dar na-byl obdarovaný za života zůstavitele a cenou daru bude jen ta cena, kterou měl dar v době tohoto nabytí, tj. ke dni přechodu vlastnictví na obdarovaného“ a usnesení Okresního soudu zrušil.

Z poslední výše uvedené citace vyplývá také, jak by mělo být posuzováno darování nemovitostí evidovaných v katastru nemovitostí. Pokud dochází ke vzniku práva až zápisem do katastru nemovitostí, pak pro ocenění bude rozhodný okamžik zápisu, tedy vzniku vlastnického práva a nikoliv den podepsání smlouvy.

Uvedené rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě se dále zabývá obdobnou otázkou ve vztahu k registraci smluv na bývalém státním notářství a zde dochází k opač-nému závěru: „pro účely započtení daru podle ust. § 484 ObčZ je třeba vycházet z ceny ke dni darování – tedy vlastního uzavření darovací smlouvy, nikoliv ke dni její registrace“. Se zrušením státního notářství pře-stala být registrace smluv prováděna, ale tento závěr lze analogicky aplikovat na jiné instituty současného práva, kdy je převod majetkové hodnoty evidován deklarator-ním zápisem do evidence (například bezúplatný převod

obchodního podílu a jeho zápis do Obchodního rej-stríku).

VI. Způsob výpočtu započtení

Již výše zmíněný rozsudek krajského soudu v Brně ze dne 22. 5. 1995, sp. zn. 18 Co 411/94, se velmi instruk-tivně zabýval otázkou výpočtu podílů po započtení: „*Při provedení zápočtu se k ceně majetku zůstavitelky 22 849,85 připočte cena daru – 20 000 Kč. Z celkové částky 42 849,85 by měl M. P., jako dědic opomenutý závětí dle § 479 ObčZ ve znění platném v době smrti zůstavitelky) nárok na 3/4 zákonného podílu (který by činil 1/2 dědictví), tedy celkem na 3/8 dědictví v hodnotě 16 068,75 Kč. Od této částky je třeba ode-číst cenu daru 20 000 Kč, která přesahuje dědický po-díl, takže M. P. již nemá nárok na žádný podíl z tohoto dědictví.*“

Pokud tedy hodnota daru dosáhne nebo překročí výši hodnoty zákonného dědického podílu, tento dědic ztrácí započtením nárok na dědický podíl a to i v případě, že se jedná o neopomenutelného dědice podle ustanovení § 479 ObčZ. Pochopitelně však dědic není povinen do dědictví nic vracet, ani pokud hodnota daru překročila hodnotu jeho dědického podílu.

VII. Případy, kdy se započtení provádí

Pokud je dědictví nabýváno na základě dohody dě-diců, pak notář/soud přezkoumá jen soulad dohody s právními předpisy a dobrými mravy a neprovádí zá-počet na dědický podíl. Takto se k věci staví například Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 1994, sp. zn. 24 Co 106/94: „*Při schvalování dohody o vypo-řádkání dědictví nemá význam okolnost, zda a jaký majetek obdržel některý z dědiců bezplatně od zů-stavitele za jeho života mimo obvyklá darování.*“

Zvláštním případem je situace, kdy zůstavitel v závěti opomene práva některého z neopomenutelných dědiců, kvůli čemuž notář/soud provádí výpočet jejich podílů ze zákona a zároveň v této situaci některý z dědiců uplatní svůj nárok na započtení. Započtení je zde dle našeho ná-zoru nutné na návrh provést. Obtížněji řešitelnou už je otázka, jaké důsledky bude mít započtení pro závětní a další zákonné dědice. Tento problém řešil Okresní soud v Opavě v usnesení ze dne 9. 7. 2007 ve věci sp. zn. 20 D 995/2005. V dědickém řízení se jednalo o právech jediného závětního dědice a dvou v závěti opomenutých zákonných dědiců (zletilých synů), z nichž jeden namí-tal vůči druhému, že za života zůstavitele od něj bez-úplatně obdržel nemovitost v ceně převyšující jeho dě-dický podíl. Dědici nakonec nabyli své podíly na základě dohody, soud však v textu rozhodnutí naznačil, jak by si-tuaci řešil, kdyby k dohodě nedošlo. Zákonné dědické podíly synů jako jediných dědiců v první dědické sku-pině byly určeny jako 1/2 a 1/2 čisté hodnoty dědictví, po provedení započtení by se podíl jednoho z nich zcela vyčerpal a zákonný podíl druhého činil celou hodnotu dědictví. Podle § 479 ObčZ však jeho neopomenutelný díl činí pouze 1/2 zákonného podílu, a tedy v tomto pří-padě zákonný i závětní dědic by získali shodný podíl ve výši 1/2 čisté hodnoty dědictví.

Problematickou otázkou, s níž se musel soud vypořá-dat, než došel k tomuto závěru, je, zda dědický podíl ze

zákona ve smyslu § 479 ObčZ je nutno chápat jako konkrétní podíl, který by dědic ze zákona skutečně získal (tedy podíl opravený o započtení) nebo abstraktně chápaný dědický podíl podle § 473 ObčZ bez dalších úprav. Soud se vyjádřil ve prospěch první možnosti, což dle našeho názoru lépe odpovídá smyslu zákona a umožňuje spravedlivější řešení dědických vztahů. Jedná se ovšem o v praxi vzácně se vyskytující situaci, a proto lze očekávat při jejím řešení nejednotný přístup jednotlivých soudů.

VII. Prerušení řízení o dědictví

Soudy při své činnosti řešily též otázku, kdy je možné účastníka odkázat na uplatnění nároku žalobou podle § 175k odst. 2 OSŘ. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 7. 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002, toto pro otázku, zda lze provést započtení (konkrétně zda se jedná o obvyklé darování, či nikoliv), vylučuje: „*Spor mezi dědici o skutečnostech rozhodných pro závěr o započtení daru na dědický podíl některého z dědiců není sporem o dědické právo. Otázku započtení daru na dědický podíl dědice řeší soud v řízení o dědictví při rozhodnutí o potvrzení nabytí dědictví podle dědických podílů (§ 484 ObčZ); postup podle ustanovení § 175k odst. 2 OSŘ není v takovém případě možný.*“ Dále poznamenává, že „... při shodě účastníků v otázce existence a v zásadě i hodnoty předmětného daru, šlo při posouzení, zda šlo o obvyklé darování či nikoliv, výlučně o otázku právní“.

Usnesení Městského soudu v Brně ze dne 3. 9. 1998, sp. zn. 24 Co 201/98 v obdobné věci uvádí: „*Stanovení ceny daru pro účely započtení na dědický podíl podle § 484 ObčZ je právní otázkou, jejíž řešení náleží pouze do pravomoci soudu, který vede dědické řízení. Spor mezi dědici o stanovení ceny daru není důvodem pro postup podle § 175k odst. 2 OSŘ.*“ Toto rozhodnutí se dále zabývá také situací, kdy přesto byla žaloba na určení ceny tohoto darování podána: „*Byl-li některým z účastníků podán návrh na zabájení občanskoprávního řízení o určení ceny daru, není to důvodem pro přerušování řízení o dědictví podle § 109 odst. 2 písm. b) nebo c) OSŘ.*“ Nad rámec řešeného problému zde městský soud v Brně také uvádí, kdy by podle názoru soudu bylo přerušování řízení možné: „*V souvislosti se započtením darů by přerušování řízení mohlo přicházet v úvahu jen tehdy, kdyby ve sporném řízení měla být řešena otázka, která je sporná skutkově, tedy např. otázka, zda zůstavitel některého dědice za života obdaroval či nikoli; sporné skutkové otázky totiž soud v rámci dědického řízení neřeší.*“

VIII. Nepřípustnost smluvního vydědění za úplatu a započtení

Podle rozhodnutí Městského soudu v Brně ze dne 3. 9. 1998, sp. zn. 24 Co 201/98, „*platná právní úprava nepřipouští, aby budoucí dědic a zůstavitel uzavřeli dohodu, podle které dědic obdrží za života zůstavitele svůj „dědický podíl“ a po jeho úmrtí již nebude mít nárok na dědictví.*“ Toto rozhodnutí plně respektuje, že jediným majetkoprávním úkonem mortis causa (pro případ smrti) je v našem právním řádu závěť a jinou formou nelze s dědickými podíly nakládat. V této situaci bude

nutno dle našeho názoru posoudit, zda lze tuto dohodu prohlásit za neplatnou jen zčásti a nebo zda ustanovení o vyloučení dědického nároku tvoří její neoddělitelnou součást. Obdobně jako soud v této věci se spíše kloníme k názoru, že není nutné prohlásit za neplatnou celou darovací smlouvu. Dohoda bude proto neplatná jen v části, která vylučuje dědický podíl obdarovaného. Ostatní dědici pak budou moci k ochraně svých práv žádat, aby bylo provedeno započtení na dědický podíl.

IX. Použitá judikatura

- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 26. 11. 1986, sp. zn. 11 Co 448/86. Bulletin advokacie, 1988, č. 2, s. 107.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 1991, sp. zn. 4 Cz 55/91.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 1994, sp. zn. 24 Co 106/94. AD NOTAM, 1995, č. 3, s. 65.
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 5. 1995, sp. zn. 18 Co 411/94. AD NOTAM, 1999, č. 5, s. 107.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 27. 6. 1996, sp. zn. 18 Co 321/95. Právní rozhledy, 1997, č. 4, s. 213.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997, sp. zn. 24 Co 315/97. AD NOTAM, 1998, č. 4, s. 95.
- Usnesení Městského soudu v Brně ze dne 3. 9. 1998, sp. zn. 24 Co 201/98. AD NOTAM 6/1998, č. 6, s. 145.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 7. 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002.
- Usnesení Okresního soudu ve Vsetíně – pobočky ve Valašském Meziříčí ze dne 13. 8. 2004, sp. zn. 2 D 421/96-228.
- Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 4. 2005, sp. zn. 10 Co 1236/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 1. 2007, sp. zn. 21 Cdo 1017/2006.
- Usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 9. 7. 2007, sp. zn. 20 D 995/2005.

Zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů

JUDr. Ing. Jiří Němec*

I. Odraz změn daně dědické, darovací a z převodu nemovitostí zákonem o stabilizaci veřejných rozpočtů na činnost notářů

Dne 1. ledna 2008 nabývá účinnosti velká část zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Tento zákon novelizuje celkem 46 předpisů a dva předpisy ruší. V následujícím článku bych se rád věnoval části šesté výše uvedeného zákona, totiž změně zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, která se kromě jiného dotýká i činnosti notáře.

Přijetí zákona o stabilizaci veřejných rozpočtů je jedním z řady legislativních aktů, které provázejí reformní procesy v České republice obdobně jako v jiných tzv.

* Autor je notářským kandidátem a trvalým zástupcem JUDr. Věry Němcové, notářky v Brně.

„postkomunistických“ zemích po roce 1990. Součástí těchto reforem je i řada postupných změn v soustavě daní a poplatků, včetně změn v právní úpravě zdaňování převodu nebo přechodu majetku mezi fyzickými nebo právnickými osobami. Přitom vývoj právní úpravy v České republice a její charakter lze považovat za relativně samostatný, bezprostředně nezávislý od vývoje v jiných evropských zemích, a to i po vstupu do EU. Z hlediska dlouhodobých záměrů, výhledové koncepce systému daní, je tento druh přímých daní přechodným, dočasným prvkem.¹ Převod a přechod majetku mezi osobami je od roku 1993 zdaňován na základě zákona č. 357/1992 Sb. tříprvkovým systémem tzv. majetkových daní, tj. daní dědickou, daní darovací a daní z převodu nebo přechodu nemovitostí. Těmito daněmi byly nahrazeny dřívější tzv. daně z nabytí majetku, které byly státními notářstvími vybírány ve formě notářských poplatků z dědictví, z darování a z převodu nemovitostí.

Zákon č. 357/1992 Sb. byl vícekrát doplňován a měněn, před poslední novelou celkem již 30 krát. Zejména změny právní úpravy prováděné od roku 2003 představují již i určité zmírnění daňového zatížení fyzických a právnických osob. S účinností od 1. 1. 2004 došlo k zásadnějším změnám v koncepci placení těchto daní, bylo upuštěno od vydávání daňových výměrů správci daní, byl dán větší časový prostor daňovým subjektům pro podávání daňových přiznání a zaplacení daní. U daní z převodu nemovitostí byla snížena sazba daně z 5 % na 3 %. Novelou obsaženou v zákoně č. 261/2007 Sb. došlo k úlevám na předmětných daních v závislosti od zařazení daňového subjektu do té které skupiny.

Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí rozlišuje tři skupiny osob pro účely výpočtu daně dědické, darovací a daně z převodu nemovitostí. Do první skupiny zařazuje příbuzné v řadě přímé a manžela. Ve druhé skupině se nachází sourozenci, synovci, neteře, strýcové a tety, tedy příbuzní v řadě nepřímé a do třetí skupiny patří pak všechny ostatní fyzické a právnické osoby.

Zařazení osob do skupin pro účely zákona č. 357/1992 Sb. je odlišné od dědických skupin, které jsou uvedeny v zákoně č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník v § 473 až 475a rozlišuje čtyři dědické skupiny, které určují pořadí dědění ze zákona. Tyto skupiny nelze zaměňovat se skupinami, jenž stanoví zákon č. 357/1992 Sb., které jsou určeny pro výpočet daně dědické a daně darovací.

Dle platné právní úpravy je od daně dědické osvobozeno nabytí majetku mezi osobami v I. skupině, tedy mezi příbuznými v řadě přímé a manžely.

Současné znění zákona č. 357/1992 Sb. nezná osvobození od daně darovací pro žádnou z výše uvedených skupin. Stejně tak ukládá daňovou povinnost pro nabytí majetku děděním mezi osobami, patřícími do II. a III. skupiny.

Novela zákona č. 357/1992 Sb., která je účinná od 1. 1. 2008, přinese výrazné daňové úlevy. Dle části šesté čl. XII bodu 19 zákona o stabilizaci veřejných rozpočtů, bude nadále od daně dědické osvobozeno nabytí majetku děděním, pokud k němu dochází mezi osobami zařazenými v I. skupině a nově rovněž i ve skupině II.

Daňová úleva se netýká nabytí majetku děděním osobami zařazenými do III. skupiny. Je-li dědickou např. sestra zůstavitele/ky, je podle současně platné úpravy povinna

uhradit dědickou daň. Nastane-li však skutečnost, která je předmětem dědické daně dne 1. 1. 2008 nebo později, tzn. zemře-li zůstavitel/ka nejdříve dne 1. 1. 2008, povinnost podat daňové přiznání a tedy i platit dědickou daň odpadá.

Obdobná situace nastává i v případě daně darovací. Od 1. 1. 2008 se ruší dle zákona o stabilizaci veřejných rozpočtů darovací daň, a to jednak pro případ bezúplatného nabytí majetku na základě právního úkonu nebo v souvislosti s právním úkonem, ke kterému dojde jak mezi osobami zařazenými do I. skupiny, tak i mezi osobami patřícími do II. skupiny. Změna se však netýká nabytí majetku darováním mezi osobami III. skupiny.

Výše uvedené nepřinese finanční úspory pouze v daňové oblasti. Obdarovaní, kteří spadají do I. nebo II. skupiny nebudou také muset obstarávat vypracování znaleckých posudků, které sloužily finančnímu úřadu jako podklad pro výpočet daně darovací.

Otázkou však zůstává, jakým způsobem se určí tarifní hodnota pro výpočet odměny notáře, bude-li darovací smlouva sepsána formou notářského zápisu. Současná praxe je taková, že například při darování nemovitostí si notář nechá předložit znalecký posudek s oceněním této nemovitosti a jako tarifní hodnotu použije obvyklou cenu darované nemovitosti, stanovenou znaleckým posudkem. Pro účastníky právního úkonu neznámá v takovém případě vypracování znaleckého posudku náklady navíc, neboť znalecký posudek je následně požadován i finančním úřadem. Od 1. 1. 2008 by bylo vypracování znaleckého posudku nadbytečné, neboť nebude nutné podávat daňové přiznání, jak bylo již uvedeno výše.

Řešení nastalé situace pak bude na zvážení každé notářské kanceláře. V podstatě se nabízí tři možné způsoby:

1. požadovat i nadále znalecký posudek,
2. požadovat vyjádření realitní kanceláře o ceně nemovitosti,
3. vycházet z hodnoty nemovitosti, dle shodného prohlášení účastníků právního úkonu.

První dvě možnosti znamenají na jedné straně zvýšené náklady pro účastníky právního úkonu, avšak na druhé straně přesněji vyjádří obvyklou cenu nemovitosti a tedy i odměnu notáře za sepsání notářského zápisu o tomto právním úkonu.

Poslední z nabízených řešení je finančně výhodné pro účastníky právního úkonu, ale přináší rizika pro notáře,

¹ Odlišný vývoj po roce 1990 na úseku tohoto druhu daní lze pozorovat i ve srovnání s vývojem ve Slovenské republice. V obou těchto republikách bylo přitom navázáno na předchozí společný institut. Ve Slovenské republice byl v roce 1992 přijat zákon č. 318/1992 Zb. O dani z dědictví, dani z darování a dani z převodu a přechodu nemovitostí. Jeho koncepce i obsah byl srovnatelný s obdobnou úpravou v ČR provedenou v zákoně č. 357/1992 Sb. Zákon č. 318/1992 Zb. byl postupně do roku 2002 celkem šestkrát novelizován. Tyto novely již nebyly obsahově shodné s novelami zákona č. 357/1992 Sb. (ČR). Novelami byly měněny ustanovení o předmětech, základech, sazbách a vzniku daňových povinností u daní dědických, z darování a z převodu a přechodu nemovitostí. Přijetím zákona č. 554/2003 Z. z., o dani z převodu a přechodu nemovitostí byl zrušen zákon č. 318/1992 Zb. a tím i daň dědická a daň z darování. Zůstala jen daň z odplatného převodu a přechodu nemovitostí (včetně bytů a nebytových prostorů a vkladů nemovitostí do obchodních společností a družstev) i to jen do 31. 12. 2004. Dle § 18 citovaného zákona „ustanovení zákona se uplatní, jestliže daňová povinnost vznikne do konce roku 2004“. Ve vztahu k pozdějším převodům a přechodům nemovitostí jsou ustanovení uvedeného zákona obsoletní.

že bude krácen na své odměně za seps notářského zápisu, při souhlasném prohlášení účastníků o ceně darované nemovitosti, jež by byla nižší než je její obvyklá cena, která je tarifní hodnotou pro výpočet odměny notáře.

Kompromisem v nastalé situaci by mohlo být porovnání účastníky navržené hodnoty nemovitosti s cenou, která je v místě a čase obvyklá za obdobnou nemovitost pomocí internetových portálů realitních kanceláří.

II. Shrnutí závěrem

Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů přináší řadu změn, jejichž realizace v praxi nebude vždy občany kladně přijímána. V mém článku zmíněná daňová úleva je změnou veskrze kladnou. Nejen že přinese finanční úsporu v daňové oblasti, ale také zmenší náklady na pořízení znaleckého posudku. V konečném důsledku by novela zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí mohla vést k tomu, že vlastníci nemovitostí by o dispozici se svým majetkem častěji rozhodovali již za svého života, což by mohlo vést k zrychlení projednávání dědických řízení.

Dále lze konstatovat, že v České republice poskytnuté úlevy v daňovém zatížení, představují celkovou tendenci realizovanou již v jiných vyspělých státech Evropské unie – zrušení daní dědických, darovacích a z převodu a přechodu nemovitostí vůbec jako takových.

Islámské platné právo, aneb povinnosti člověka k člověku (mu'amalát)

Mgr. Jan Potměšil*

I. Obecný úvod

Normy *šarí'y*, které odpovídají naší představě o právu, zahrnují „povinnosti člověka vůči člověku“, resp. *mu'amalát*. V užším smyslu jde o dvoustranné právní vztahy mezi lidmi navzájem, na rozdíl od rituálních povinností (*ibádát*), jejichž náležitě plnění si nárokuje Bůh a kde stranami „právního“ vztahu jsou Bůh a člověk (příp. *umma*). Vzhledem k celkovému zaměření islámského práva však i normy *mu'amalát* usilují o soulad jednáni muslimů s morálkou a Božími příkazy.¹

Jednotlivé okruhy norem v rámci *mu'amalát* budou v následujících podkapitolách uspořádány spíše podle hledisek kontinentální právní vědy, aby bylo možné alespoň částečné srovnání s „naším“ systémem práva. V islámském právu neexistuje striktní rozdělení na hmotné, procesní, trestní, civilní, soukromé a veřejné právo, byť existuje i řada specializovaných prací týkajících se např. dědictví, *waqfů* (nadace, viz níže), právních nástrojů, resp. „kliček“ (*hijál*), písemných dokumentů, povinností *qádího* (soudce), přípustnosti svědectví apod.²

Vzhledem k velkému rozsahu a širokému záběru islámského práva se budeme rovněž zabývat pouze stěžejními odvětvími, resp. instituty práva (nepojednáváme tak např. o právu námořním, mezinárodním, ústavním).

Vzhledem k tomu, že islámské právo definují souběžně čtyři islámské právní školy (*madhaby*), a to *hanafíja*, *málíkíja*, *šáfí'íja* a *hanbalíja*, vychází zde uvedený přehled z nejrozšířenější ze jmenovaných, a to z *hanafíje*. *Hanafíja* je zároveň oficiální školou bývalé osmanské říše, jejíž vliv přetrvával v nástupnických zemích i po zrušení osmanského impéria r. 1923. Jde zároveň o směr islámu (právo a náboženství se v islámu překrývají) uznaný rakousko-uherskou monarchií r. 1912 zákonem č. 159/1912 Zákonníku říšského za státem uznané náboženství ve smyslu státního základního zákona ze dne 21. prosince 1867, Zákonníku říšského, č. 142.³ (Pro úplnost dodejme, že rozdíly mezi právními školami se netýkají zásadních otázek, většina norem a principů je shodná.)

II. Principy islámského práva

Zásadní význam zaujímá v islámském právu *úmysl* (*níja*). Zvláště u náboženských povinností je úmysl vykonat předepsaný úkon nezbytnou podmínkou jeho platnosti. Mluvíme zde o jednotě projevu a úmyslu, pouhý úmysl nebo pouhý projev je nedostačující.

Šarí'a neřeší podrobně problém omylu, není ani příliš chráněna osoba, jež se stane jeho obětí. Více rozpracována je otázka donucení, nátlaku (*ikráh*). Úkony provedené pod vážným nátlakem (hrozba smrti, těžkým ublížením) jsou zrušitelné (*chijár*), výjimkou jsou případy, kdy následkem vynuceného úkonu je nějaká bohubilá skutečnost (např. propuštění otroka).⁴

Právo dále rozebírá i *lhůty a podmínky*. Nejvýznamnější je čekací lhůta uložená ženě po ukončení manželství (*'idda*) a otrokyni po změně vlastníka (*istibrá'*). Existují i lhůty týkající se vydržení, stanovena jsou též interpretační pravidla pro lhůty a běh času ve smlouvách.⁵

Podmínkami (*šurút*, sg. *šart*) jsou myšleny jednak předpoklady platnosti právního úkonu, dále podmínky obsažené *ex lege* v povaze transakce, dále podmínky, jejichž splněním je dodržena náboženská povinnost, např. odevzdání části majetku výběrčím jako *zakát* (almužna, náboženská daň) a konečně podmínky, na jejichž splnění je závislý vznik další povinnosti nebo závazku, zánik závazku apod. Lhůty a podmínky jsou většinou řešeny kauzisticky.⁶

V případě *zastoupení* je rozlišováno mezi náboženskou oblastí a ostatními právními vztahy. U náboženských povinností je zastoupení v zásadě možné v případech, kdy jde o majetek. V ostatních případech je možnost zastoupení řešena případ od případu. Zmocněnec jedná dle příkazů, vždy s následky pro zmocnitele. Pověřený může mít i větší práva, než která má jeho mandant – muslim tak může pověřit ne-muslima, aby např. koupil víno. „Zákonným zástupcem“ ženy nebo nezletilce je *walí* (je

* Autor působí v legislativně-právním oddělení Kanceláře Svazu měst a obcí ČR.

¹ Bernard, M. Mu'amalát. In Encyclopaedia of Islam. Vol. VII. s. 255.

² Schacht, J. Introduction to Islamic Law. Oxford: Clarendon Press, 1964, s. 114.

³ Zákon daný dne 15. července 1912, kterým se přívrženci islamu podle hanefitského ritu uznávají za náboženskou společnost, č. 159 Zákonníku říšského

⁴ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 116–118.

⁵ V zásadě platí, že lhůta (*ajal*) má být určitá.

⁶ Podrobně viz Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 118–119.

jím nejbližší mužský příbuzný). Poručník, resp. opatrovník jmenovaný závětí (*wasí*), jehož ustanovení *šarí'a* také připouští, má v zásadě stejná práva a povinnosti jako *walí*.⁷

Náboženská kvalifikace činů, platnost a neplatnost úzce souvisí s náboženským charakterem islámského práva. Základní pětiprvková škála nábožensko-právních kvalifikací činů (*al-ahkám al-chamsa*) zahrnuje činy povinné (*wádžib, fard*), *fard* se dále dělí na *fard 'ajn* – individuální povinnosti a *fard kifája* – kolektivní povinnost. Druhá kategorie zahrnuje činy doporučené (*sunna, mandúb, mustahabb*), třetí činy „indiferentní“ (*mubáh*), čtvrtá skutky zavrženíhodné, nedoporučené (*makrúh*) a poslední kvalifikace se týká činů zakázaných (*harám*; opak – *halál*). Vedle toho existuje škála právní platnosti, kde nejširší kategorií je *mašrú'*, tj. vše uznávané právem, tzn. to, co je s ním v souladu. Na základě stupně *mašrú'* lze hodnotit transakce, resp. smlouvy jako *sabíb*, tj. platné jak co se týče podstaty (*asl*) tak v otázce okolností (*wasf*), dále jako *makrúh*, tj. zavrženíhodné, nedoporučené, kde *asl* i *wasf* je v pořádku, ale úkon je přesto spjat s něčím zakázaným. Dalším stupněm je *fásid*, tj. „defektní“, kdy *asl* je v souladu s právem, ale ne *wasf*. Poslední kategorie *bátíl* zahrnuje právní úkony neplatné, nulitní.⁸

III. Postavení muslimů, otroků a jinověrců

Islámské právo rozlišuje osoby na svobodné muslimy, otroky a jinověrce. Vzhledem k patriarchálnímu uspořádání rodiny se práva žen a mužů částečně liší.

Právní subjektivitu nabývá člověk narozením, ale i *nasciturus* může dědit či přijmout odkaz. Právní způsobilost končí smrtí, u zmizelých, resp. nezvěstných osob po uplynutí 90 nebo dokonce 120 lunárních let od jejich narození.

Odpovědnost je řazena pod právní způsobilost (*ablíja*), rozlišujeme dvě kategorie: *ablíja al-wudžúb*, tj. způsobilost k právům a povinnostem, a *ablíja al-adá'*, tj. způsobilost k právním úkonům. Oba druhy způsobilosti mohou být omezeny.⁹

Plnou právní subjektivitu má svobodný, duševně zdravý (*áqil*), zletilý (*báligh*) muslim, jenž je pak i plně odpovědný (*mukalla*).¹⁰ Šílenec (*madžnún*) a malé dítě (*tiřl*) jsou právně zcela nezpůsobilí. Slabomyslný člověk (*ma'túb*) a nezletilec (*sabí, sadžír*) jsou nadáni způsobilostí pouze k úkonům, které jsou jim ku prospěchu. Rozmařilec, *prodigus* má buď uložen zákaz činit právní úkony nebo je nad ním uložena kuratela do dvaceti pěti let věku.¹¹

Svědék musí být navíc dobrého charakteru a důvěryhodný (*'adl*, opakem je *fásiq* – hříšník; „středem“, tj. osobou, o níž se nic neví, je *mastúr*). Kategorie *'adl* je považována spíše za náboženskou – lze platně přijmout i svědectví hříšníka, platné je i jmenování nedůvěryhodné osoby soudcem.¹²

V trestním právu je důležitá kategorie *muhsan*, jež se týká pouze svobodných muslimů. Osoba ve stavu *muhsan* nikdy nespáchala trestný čin cizoložství (*ziná'*), a je proto chráněna před krivým nařčením ze smilstva (*qadf*). Naopak svobodné osobě, jež uzavře manželství a poté zcizoloží, je uložena přísnější sankce.¹³

Právní způsobilost může být rozšířena i omezena (*badžr*). Rozšířena je např. udělením „povolení“ (*idn*) otce

nezletilci, ne ale k úkonům, jež mu nejsou ku prospěchu. Omezení (*badžr*) se týká jak samotného statusu osoby, tak právního úkonu, proti němuž omezení směřuje. Jako právní úkon se *badžr* využívá k revokaci *idnu*, úřady též vysloví *badžr* např. k odvolání *muftího*, jenž učí bludy.¹⁴

Islámské právo nezná pojem *právnícké osoby*, ani státní pokladna, *fiscus* není institucí – vlastníkem je *umma*, tzn. všichni muslimové. Na druhé straně zná *šarí'a waqf* (pl. *wuqúf*), který představuje majetek nebo část majetku zakladatele vyděleného z běžného užívání, jehož užitky jsou určeny pro charitativní účely.¹⁵

Právní postavení žen je poplatné patriarchálnímu modelu rodiny a společnosti, charakteristickému nejen pro ranou arabskou kmenovou společnost, ale i pro Židy, křesťany, resp. ostatní náboženské či etnické komunity žijící na Středním Východě.

Z náboženského hlediska je žena podřízena muži, má menší práva, ale i menší povinnosti než muž, u některých trestných činů jsou jí ukládány nižší sankce. V otázkách odškodnění (*díja*), svědectví a dědění se počítá za „polovinu“ muže, nepatří k širší rodině (*'ákila*). V otázkách sňatku, manželství a rozvodu má žena rovněž méně výhodné postavení, na druhé straně manžel může ženě práva rozšířit (udělí např. právo k rozvodu z její vlastní vůle) a je též povinen manželku hmotně zabezpečit přiměřeně svému postavení. V majetkovém a závazkovém právu má však žena v podstatě stejné postavení jako muž.¹⁶

Otrok (*raqíq* – obecně; *'abd, mamlúk* – mužský otrok; *ama, džárijá* – otrokyně) je z náboženského hlediska osobou, na druhé straně je plně podřízen pánovi, není plně odpovědný, zároveň je i věcí. Stav otroctví ale zmírňují omezení týkající se upadnutí do otroctví, dále práva otroka a konečně usnadnění a podpora propuštění otroků na svobodu.¹⁷

Otrokem se člověk může stát pouze narozením otrokyni, nebo byl-li zajat jako ne-muslim a jeho kmen, resp. stát, neměl uzavřenou s islámským státem ochrannou smlouvu. Dlužní otroctví je islámskému právu neznámé. (Svobodný muslim se tedy otrokem na území islámské říše stát nemůže.)¹⁸

Propuštění z otroctví (*'itk, 'iták*) je doporučené náboženstvím, v některých případech je předepsané jako pokání (*kaffára*). *Umm walad*, tj. otrokyně, jež porodí pánovi dítě, které vlastník uzná za vlastní, nabývá svobody smrtí pána.¹⁹

Existují různé formy *manumise*. První (*tadbír*) nabývá účinnosti smrtí vlastníka. Dále lze prodat otroka jemu samému, čímž nabývá okamžitě svobody, dluží ale pánovi svoji cenu. Prostřednictvím kontraktu *mukátaba* otrok získává svobodu, pokud se v budoucnu, nejčastěji

⁷ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 119–120.

⁸ Tamtéž, s. 121–123.

⁹ Tamtéž, s. 124.

¹⁰ Zletilost je určována na základě fyzických znaků nebo prohlášením dotyčné osoby za zletilou, dosáhla-li věku patnácti lunárních let.

¹¹ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 124–125.

¹² Tamtéž, s. 125.

¹³ Tamtéž, s. 125.

¹⁴ Tamtéž, s. 126.

¹⁵ Tamtéž, s. 125–126.

¹⁶ Tamtéž, s. 126–127.

¹⁷ Tamtéž, s. 127.

¹⁸ Tamtéž, s. 127.

¹⁹ Tamtéž, s. 129.

ve splátkách, vyplatí. Propuštěnec zůstává k bývalému pánovi v klientském vztahu (*walá'*, obě strany jsou nazývány *mawlá'*), jenž má význam v rodinném a dědic-kém právu.²⁰

V současné době je už otrocké právo irelevantní, v oblastech, kde se ještě objevuje (zejména Súdán), probíhá zotročování divoce a bez ohledu na jakékoliv normy.

Pro *právní postavení ne-muslimů* bylo základem válečné právo. Ne-muslimové měli po dobytí svého území možnost buď konvertovat k islámu nebo se podřídit, nebo byli zabiti,²¹ a to ve zmíněném pořadí. Právním základem pro nakládání s podrobenými ne-muslimy byla kapitulační úmluva (*dimma* – tj. „závazek“, „povinnost“) – poražení se podřizují islámské moci a muslimové se naopak zavazují chránit život i majetek smluvních „partnerů“ (*dimmi*, pl. *dimmijún*).²² Smlouva vyžadovala kapitulaci podrobených, z níž jim vyplývala povinnost platit daň z hlavy (*džizja*), příp. z půdy (*charádž*). *Dimmi* nemají žádná privilegia, ale ani žádné povinnosti, jež se vztahují na muslimy, jsou povinni dodržovat příkazy a zákazy jen dle vlastního práva.²³

Osoba, jež není chráněna smlouvou, se nazývá *barbí* (tj. osoba ve válečném stavu, cizinec-nepřítel). Jeho majetek ani život není chráněn, ledaže by mu byla poskytnuta dočasná ochrana (*amán*). *Amán* může poskytnout pouze muslim. Chránělec (*musta'min*) je pak v postavení obdobného statusu *dimmiho*; pokud je pod ochranou déle, stává se *dimmím*.²⁴

Ne-muslimové, popírající základní postuláty islámu, jsou paušálně označováni *kuffár* (sg. *káfir*), tj. nevěřící. Podrobněji jsou rozlišováni na *abl al-kitáb* („lid Písma“, „lid Knihy“, kterému bylo zjeveno Slovo Boží, tj. Židé a křesťané, příp. ještě sabejci), následují zoroastrovci (zahrnuje zejména obyvatele Persie) a konečně pohané, tj. polyteisté, animisté a příslušníci islámem neuznávaných náboženství (*mušrikún*).²⁵

Pokud se narodí děti ve smíšeném manželství, sledují děti status toho rodiče, který patří k „vyšší“ kategorii. Mezi muslimy a křesťany a Židy neexistuje v manželství překážka *disparitas cultus* do té míry, že muslim si může vzít příslušnici „lidu Knihy“ (*kitábíja*) – děti se stávají muslimy, ale *kitábí* si nemůže vzít za ženu muslimku.²⁶

V otázkách majetkového, smluvního, resp. závazkového práva jsou *dimmi* na stejné úrovni s muslimy, nemohou být ale svědky, ledaže se věc týká jiného *dimmiho*. Nemohou být též poručníky dětí muslimského vyznání, *kitábíja* má ale právo na péči o své muslimské potomky. *Dimmi* též nesmí vlastnit muslimského otroka, a pokud už jej vlastní, je nucen k jeho prodeji.²⁷

V trestním právu lze ukládat tresty *badd* i *ta'zír* (viz níže), nejedná-li se o specificky islámské otázky (např. pití vína). V trestním právu je *dimmi* chráněn obdobně jako muslim, jelikož má ale nižší právní odpovědnost, je např. u falešného obvinění z cizoložství (*qadf*) chráněn jen trestem *ta'zír*. V otázkách „odplaty“ (*qisás*), tzn. práva na odvetu či odškodnění v případě ublížení na těle či úmyslného zabití, je chráněn jako muslim, vyjma *banafíje* mu ale není přiznáno právo na odplatu, je-li zavražděn jiný *dimmi*.²⁸

V právu existuje i „negativní rovnost“, tzn. muslim a *dimmi* nemohou uzavírat neomezené obchodní partnerství (*mufáwada*), ani jeden nepatří k *áqile* druhého, taktéž rozdíl náboženství, ale i domicilu (tj. jeden žije v *dár al-barb*, tzn. v zahraničí – v „domu války“,

druhý v *dár al-islám* – „v domu islámu“, tzn. na území islámského státu) vylučuje dědění, ale naopak ne odkazy.²⁹

Obecně lze říci, že se islámské právo zabývá ne-muslimy jen do té míry, kdy se ta či ona otázka týká i muslimů a ve zbytku jsou *dimmi* ponecháni svým (církvním, rabínským) soudům a vlastnímu právu. V otázkách náboženských pak „lidé Knihy“ požívají plné náboženské svobody.³⁰

IV. Rodinné právo

Rodinné právo patří spolu s dědickým právem do nejvýznamnější oblasti islámského práva, tj. práva osobního statutu (*al-ahwál aš-šachsija*). Jde o normy nejpevněji zakotvené v Koránu, a proto nejvíce odolávající snahám o reformu. Pro manželské a rodinné vztahy je charakteristické patriarchální rozdělení práv a povinností manželů.³¹

Manželství (*nikáb*; *zawdž* – manžel, *zawdža* – manželka) je smlouvou civilního práva, vykazuje stopy po vývoji ze smlouvy o prodeji nevěsty. Ženich tak uzavírá smlouvu se zákonným zástupcem nevěsty (*walí*),³² musí zaplatit snubní dar, resp. „obvěnění“ (*mahr, sadáq*), a to přímo nevěstě.³³ Smlouva musí být uzavřena v přítomnosti svědků, a to dvou mužů nebo jednoho muže a dvou žen. Pokud je nevěsta nezletilá, lze ji prodat i proti její vůli; ve chvíli, kdy dospěje, může ale sňatek zrušit. Svobodný muž může mít až čtyři manželky, dokáže-li se o všechny spravedlivě postarat přiměřeně svému postavení. Otrok může mít maximálně dvě ženy.³⁴

Právo stanovuje množství *překážek manželství*. Otázka *disparitas cultus* byla již nastíněna výše. Předně je sňatek zakázán s *mabárim* (sg. *mahram*), což jsou ženichovi ženští ascendentí a descendanti; bývalé manželky ascendentů a descendantů; sestry a ženští descendanti sester a bratrů; sestry a tety ascendentů; tchyně a další ženští descendanti manželky; nevlastní dcera a další ženští descendanti manželky. Je ale povoleno oženit se se sestřenicí a polorodou sestrou polorodého bratra, pochází-li z jiného manželství. Další překážkou je vztah založený soukojenectvím (*radá'*), je např. zakázáno vzít si sestru své kojné. Nepřípustná je též „kombinace“

²⁰ Tamtéž, s. 129–130.

²¹ Ne ale ženy, děti, starci a otroci.

²² *Chebata, Ch. Dhimma*. In Encyclopaedia of Islam. Vol. II. s. 231.

²³ *Schacht, J.* op. cit. sub 3, s. 130–131.

²⁴ Tamtéž, s. 131.

²⁵ Tamtéž, s. 131–132.

²⁶ Tamtéž, s. 132.

²⁷ Tamtéž, s. 132.

²⁸ Tamtéž, s. 132.

²⁹ Tamtéž, s. 132.

³⁰ Někdy *dimmi* požívali širších svobod než pod předslohu ne-muslimskou vládou – např. monofyzitští Koptové v Egyptě a nestoriáni v Palestíně a Sýrii často vítali muslimské dobyvatele jako osvoboditele od útaku ortodoxní Byzance. Muslimové kontrolovali zejména své souvěrce a věroučnými spory mezi „lidmi Knihy“ se nezabývali.

³¹ Manžel má např. právo trestat manželku, neplní-li své povinnosti (fyzicky nebo odepřením výživy), může jí též zakázat opouštět dům, může omezit i přístup jejích vlastních příbuzných. Žena má zas právo za sebe i za děti odmítnout doprovázet manžela na cestách.

³² *Walí* nevěsty je nejbližší mužský příbuzný dle dědické posloupnosti.

³³ *Atroosh, H.* Miesto inštitútu obvenenia v systéme islamského rodinného práva. Právny obzor, 1990, č. 1, s. 57.

³⁴ *Schacht, J.* op. cit. sub 3, s. 161–162.

(*džam'*), tj. současné manželství se dvěma ženami, které jsou navzájem příbuzné v zakázaném stupni příbuzenství.³⁵

Š'íté (resp. *itná'ašaríja*, jako dominantní *š'ítský* směr) znají tzv. dočasné manželství (*mut'a*), které *sun-níté* rozhodně odmítají, byť na druhou stranu mají povoleno mít konkubíny.³⁶

Rozvod (*taláq*) je většinou aktem vůle manžela, který jej provede zapuzením. Rozlišujeme rozvod odvolatelný (*radž'í*) a definitivní (*bá'in*), záleží na formulaci zapuzení.³⁷ Je-li zapuzení (*talaqtuki* – „zapuzuji tě“) vysloveno, platí rozvod za odvolatelný, pokud ale není manželství konzumováno, jde automaticky o rozvod definitivní. Odvolatelný rozvod neruší okamžitě manželské společenství, zapuzení lze odvolat během čekací lhůty *'idda*. Pokud by se manželé chtěli po rozvodu znovu vzít, je třeba mezitím uzavřít další manželství s jinou osobou.³⁸

Nejběžnější formou rozvodu je trojí zapuzení – formule „zapuzuji tě“ musí být vyslovena třikrát, vždy jednou v období mezi dvěma periodami ženy. Rozšířil se ale i zvyk pronést formuli třikrát za sebou, tzn. najednou (*taláq bid'a*). Tato forma rozvodu je sice zakázaná, ale přesto platná. Lze též právo na rozvod převést na ženu (*tafwíd*), jejíž možnosti rozvést se jsou jinak velmi omezené. Právo rozlišuje i další formy rozvodu, jako je *mubára'a*, jež představuje rozvod dohodou, vzdá-li se žena všech finančních nároků, dále *chul'*, kdy se žena z manželství vyplátí, a konečně *ílá'*, kdy manžel přísahá, že se po dobu čtyř měsíců zdrží manželského styku.³⁹

Existuje i institut „odloučení“ (*tafríq*), který je *de facto* také rozvedením manželství. Prohlašuje jej *qádí* z vlastní iniciativy nebo na návrh jednoho z manželů. *Qádí* rozvede manželství z vlastní iniciativy, pokud má muž za manželky ženu, jež jsou sestrami. Muž se může rozvést v podstatě kdykoliv a z jakéhokoliv důvodu.⁴⁰

Manželství je rozvedeno též prostřednictvím institutu *li'án*, jenž patří do trestního práva. Muž přísahá, že se žena dopustila cizoložství a narozené dítě není jeho vlastní, zatímco ona přísahá opak. Manželství je též ukončeno, odpadne-li jeden z manželů od islámu nebo stane-li se jeden otrokem druhého.⁴¹

Po rozvodu je stanovena čekací doba (*'idda*), jež u těchto žen trvá, dokud nedonosí dítě, jinak tři menstruační cykly. Analogicky existuje lhůta i v případě změny majitele otrokyně (*istibrá'*), po kterou se dotyčná musí zdržet pohlavního styku.⁴²

Adopce dle práva neexistují, neboť jsou přímo zakázány Koránem (viz 33:4⁴³), lze ale uznat cizí dítě za vlastní, čímž je dosaženo téhož účelu.⁴⁴

Neexistuje žádná obdoba společného jmění manželů, islámské právo nezná ani věno. Na druhé straně má žena právo na *obvěnění* (*mabr*) a na výživu (*nafaqa*) ze strany manžela. Výši věna může žena nechat na uvážení manžela, minimální částkou je ale 10 *dirbamů* (resp. jiná hodnota stejné ceny). Pokud obvěnění není dohodnuto, náleží manželce přiměřený *mabr* (*mabr al-mitl*).⁴⁵

Výživné (*nafaqa*), které je manžel povinen své ženě poskytovat, zahrnuje jídlo, oblečení, ubytování, v době si stojící rodině i sluhu. Žena není povinna nést žádné náklady na vedení domácnosti. Pokud manžel výživné neposkytuje, vzniká ženě proti němu žalobní nárok. Právo na výživné trvá i během čekací lhůty (*'idda*), nedošlo-li k rozvodu manželčinou vinou.⁴⁶

V. Dědické právo

Islámské právo nezná instituci dědice (*heredis institutio*), ani univerzální sukcesí (*successio in universum ius*). Dědické právo zaručuje fixní podíly „zákonným“ dědicům, kteří mají přednost před nejbližšími příbuznými. Z pozůstalosti (*tarika*) jsou nejdříve zaplaceny náklady pohřbu, poté dluhy. Pokud dluhy přesahují hodnotu pozůstalosti, je majetek rozdělen poměrně mezi věřitele.⁴⁷

Dědická poslušnost (*fará'id*) je rozpracována ve velmi komplikovaný systém, ostatně dědické právo je v jinak provázaném islámském právu často vydělováno jako samostatná disciplína.⁴⁸

Důvodem k vyloučení z dědické poslušnosti je otročský stav, dále způsobení smrti zůstaviteli, rozdíl v náboženství a rozdíl v domicilu (pokud je jeden v *dár al-islám* a druhý v *dár al-barb*, příp. oba v rozdílných zemích v rámci *dár al-barb*). Aby se muslim stal dědicem (*wárit*), musí být buď pokrevně příbuzný nebo v manželském svazku nebo v klientském vztahu, čímž se kvalifikuje do některé z následujících skupin:

1. osoby oprávněné k fixnímu podílu (*fard, sahm*),
2. *'asaba*, tj. zhruba agnáti; pokud první skupina nepokryje veškerý majetek, dědí první i druhá skupina společně, jinak v zásadě jedna skupina dědiců vylučuje následující,
3. ten, kdo propustil zesnulého z otroctví, tj. jeho *mawlá'*, po něm příp. jeho *'asaba*,
4. znovu první skupina, pokud není zbytek pozůstalosti rozdělen mezi druhou a třetí skupinu, dokud není veščen majetek rozdělen,
5. *dawu 'larbám*, tzn. zhruba kognáti,
6. patron konvertity k islámu,
7. příbuzní, kteří za ně byli zesnulým uznáni (bez ohledu na důkazy),
8. příjemci odkazů (nejsou-li žádní potenciální dědicové),
9. veřejná pokladna (*fiscus*).

Zmíněná pravidla předpokládají patriarchální organizaci rodiny, systém je ale modifikován začleněním některých kognátů v první a druhé skupině. „Právo reprezentace“, tj. představa, že v úvahu připadající, leč zesnulý dědic je reprezentován svými potomky, v islámském právu neexistuje.

Nejtypičtější rysem islámského práva je ustanovení fixních dědických podílů (osob náležejících do první skupiny); základy tohoto dělení jsou položeny v Koránu.

³⁵ Tamtéž, s. 162–163.

³⁶ Hruškovíč, I. Islámský právní systém a proces jeho formování. (Studia iuridica Bratislavensia, Nr.14). Bratislava : Vydavatelské oddělení PF Univerzity Komenského, 1997, s. 60.

³⁷ Kopecký, R. Hlavní instituty islámského rodinného práva. Právník, 2003, č. 10, s. 1029.

³⁸ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 163–164.

³⁹ Kopecký, R. op. cit. sub 37, s. 1029–1030.

⁴⁰ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 165.

⁴¹ Tamtéž, s. 165.

⁴² Tamtéž, s. 166.

⁴³ Korán (překlad I. Hrbek). Praha : Academia, 2000, s. 547.

⁴⁴ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 166.

⁴⁵ Kopecký, R. op. cit. sub 37, s. 1022–1024.

⁴⁶ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 167–168.

⁴⁷ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 169.

⁴⁸ Kropáček, L. Duchovní cesty islámu. Praha : Vyšehrad, 2003, s. 132.

Do první skupiny dědiců patří, resp. fixní podíl na dědictví tak získává, mj. dcera (pokud jí není, tak synova dcera) a plnorodá sestra (není-li jí, tak polorodá sestra z otcovy strany) – získávají polovinu majetku; dále manžel, který získává polovinu majetku, pokud nejsou žádné děti nebo děti syna (jinak získá čtvrtinu); dále manželka, která získá čtvrtinu, nejsou-li žádné děti nebo syny děti (pak jí připadne osmina); měl-li zesnulý více žen, rozdělí se mezi ně podíl poměrně; poté matka, která získává třetinu, nejsou-li žádné děti nebo syny děti a více jak jeden bratr nebo sestra (jinak jí připadne šestina). Není možné, aby součet podílů přesahovat celek – podíly se pak proporcionálně snižují.⁴⁹

Zmíněná ustanovení mají za účel snahu změnit čistě agnátskou dědickou posloupnost, kdy dědí jen muži, ve prospěch zejména nejbližších ženských příbuzných, manželky, manžela, též otce a dalších ascendentů.

Obecně bližší příbuzní vylučují vzdálenější, osoba oprávněná dědit vylučuje všechny osoby, které jsou se zůstavitelem spojeny skrze ni. Podíl žen je zpravidla poloviční oproti podílu mužů.⁵⁰

Testamentární porřízení jsou omezena na jmenování vykonavatele závěti, resp. správce pozůstalosti (*wasí*) a na činění odkazů (*wasíja*, pl. *wasájá*).⁵¹

Odkazy nesmí překročit třetinu dědictví, pokud ji přesto překročí, jsou sníženy na třetinu pozůstalosti, ne ale proporčně, ale dle komplikovaného systému, který bere v úvahu různé priority, ledaže dědicové souhlasí s poměrným rozdělením.⁵²

VI. Majetkové právo

Islámské právo nedefinuje *předmět vlastnictví* jako hmotnou věc (*res*), na druhou stranu ale rozlišuje věc (*'ajn*) a její protiklad, nárok (*dajn*). Užitek – *ususfructus* (*manfa'a*, jehož protikladem je „podstata“ – *raqaba*) je zvláštní kategorií, není nahlížen jako *ius in re aliena*, ale jako „vlastnictví“ práva. Pokud jde o „věci, které přibývají“ (*mál námí*, přírůstek – *namá*), zahrnuje *ususfructus* i výtěžky (*ghalla*).⁵³

Věc, která je předmětem právních transakcí (*res in commercio*) se nazývá *mál*, jejím protikladem však není *res extra commercium*, ale několik odstupňovaných kategorií neobchodovatelných věcí, např. věci úplně vyloučené z obchodu, které nelze vlastnit, jejich prodej je neplatný (*bátíl*), např. krev, dále věci, ke kterým nemá nikdo vlastnické právo (jsou *ghajr mamlúk*) nebo které jsou veřejným majetkem (*milik al-'amma*), poté věci, které ještě nemají samostatnou existenci (např. mléko ve vemeni), věci, které tvoří část jiné věci (např. trám krovu) nebo věci, které obvykle sledují osud jiné věci (např. klíč od domu).⁵⁴ Jednotlivé kategorie jsou zpracovávány spíše v souvislosti s konkrétními transakcemi.⁵⁵

Věci se dělí na nemovitosti (*aqár*) a movitosti (*mál manqúl*, *mál naqlí*), na věci zastupitelné (*mitlí*) a nezastupitelné (*qímí*), věci zastupitelné dále rozlišujeme na měřitelné (*makíl*, *maklí*), vážitelné (*mawzún*, *wazní*) a počitatelné (*madúd mutakárib*), tzn. věci stejného druhu, jejichž kvalifikace je důležitá v souvislosti se zákazem úroku (*ribá*).⁵⁶

Vlastnictví, tj. právo plného a výlučného nakládání s věcí se nazývá *milik*, *držba* (*jad*), vlastník *málik* nebo *rabb* a držitel *du'l-jad*. Islámské právo nerozlišuje mezi *držbou* a *detencí*.⁵⁷

Nabytí vlastnictví může být originární nebo derivativní. *Originárně* se nabyvá vlastnictví věci především okupací (*istílá*) věci bez vlastníka (*res nullius*). Vlastníkovi půdy patří všechny stromy, které na jeho pozemku rostou či vyrostou, nabyvá též vlastnictví k náplavě. Co se týče drahých kovů, tak důl (*ma'din*) patří vlastníkovu pozemku, poklad (*rikáz*) připadá nálezci, ovšem pouze pokud pochází z předislámských dob. Poklad mladšího data je považován za nalezenou věc/majetek (*luqata*). Jinak nálezem věc nabyt nelze, lze ji ale darovat jako dobrovolnou almužnu (*sadaqa*). Nedílnou součástí vlastnického práva je vlastnické právo k přírůstkům věci (*istighlál*).⁵⁸

Specifikatio, *commixtio* a *confusio* jsou pojednávány jako *uzurpace* a *depozitum*, důraz je kladen na vznik, druh a míru odpovědnosti. Původní vlastník má právo žádat odškodnění, vrácení věci, přičemž je placena kompenzace za nárůst/pokles hodnoty věci původním vlastníkem/uzurpátorem, příp. vzniká spoluvlastnictví věci (*istírák*) dle poměru původních věcí.⁵⁹

Vydržení půdy je řešeno procesním právem – proti držiteli půdy nelze po uplynutí stanovené lhůty (30, 33 nebo 36 let) úspěšně podat žalobu u soudu.⁶⁰

Derivativně dochází k nabytí vlastnictví převodem vlastnictví prostřednictvím převodu držby, tzn. předáním (*taslím*) a převzetím, resp. nabytím držby (*qabd*) věci. Koncepte převodu vlastnictví z důvodu pouhého úmyslu vlastnictví převést v islámském právu chybí. Dále lze nabytí vlastnictví děděním nebo odkazem. Specifické postavení má zástava (*rahn*), kdy je převedena držba, nikoliv ale vlastnictví, pouze někdy může dojít i k převodu vlastnictví jako důsledek ne/splnění podmínek smlouvy.⁶¹

Spoluvlastnictví (*mušá'*; též *šarikat mál* – „sdružení v majetku“) je podrobně rozpracováno zvláště v otázkách vlastnictví půdy a otroků. Pravidelně vzniká děděním, úmyslnou i neúmyslnou konfúzí a též vznikem zisku v případě obchodního partnerství. Prodat svůj podíl třetí osobě lze jen se souhlasem partnera, neboť spoluvlastnictví je určeno ideálním podílem na věci. Existují dva druhy spoluvlastnictví dle toho, zda lze věc rozdělit či ne. Obvyklým případem zániku spoluvlastnictví je rozdělení (*qisma*), které si lze i vynutit proti souhlasu partnerů. Pokud nelze věc reálně rozdělit, je každému z partnerů přiznána určitá část věci (např. jeden pokoj v domě), věc mohou spoluvlastníci i užívat střídavě.⁶²

Ochrana vlastnictví má v islámském právu značný význam. Projevuje se mj. v ochraně nabytí věci v dobré víře – pokud je věc prodána a poté je třetí osobou vindikována (*istihqáq*, *istirdád*), ručí prodejce za ztrátu vlast-

⁴⁹ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 170–171.

⁵⁰ Blíže viz Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 172–173.

⁵¹ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 173.

⁵² Tamtéž, s. 174.

⁵³ Tamtéž, s. 134.

⁵⁴ Podrobně viz Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 134–135.

⁵⁵ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 135.

⁵⁶ Tamtéž, s. 136.

⁵⁷ Tamtéž, s. 136.

⁵⁸ Tamtéž, s. 136–137.

⁵⁹ Tamtéž, s. 137.

⁶⁰ Tamtéž, s. 137–138.

⁶¹ Tamtéž, s. 138.

⁶² Tamtéž, s. 138–139.

nictví (*darak*) do výše ceny, která mu byla vyplacena. Koncepte ochrany držby ale neexistuje; pokud je držba předmětem sporu, je problém řešen kazuisticky.⁶³

Smlouva o *zástavním právu* vyžaduje nabídku a akceptaci a stává se závaznou (*lázim*) v okamžiku, kdy je zástava předána. Zástavní věřitel odpovídá za zástavu do výše její ceny, příp. do výše zajištěného dluhu. Je-li dluh splacen, je povinen zástavu vrátit. Převod držby může být po dohodě nahrazen deponováním zástavy správci zástavy. Zástavní věřitel má právo věc prodat, pokud je dluh splatný. Institut hypotéky je islámskému právu neznámý.⁶⁴

Retence (habs) věci za účelem zajištění nároku spojeného s věcí (např. pokrytí nákladů spojených s opatrováním věci) je řešena obdobně, diskutována je otázka, zda odpovědnost retentora vztahující se k zadržované věci je stejná nebo širší než u zástavního věřitele.⁶⁵

Co se týče *nemovitostí a věcných práv k věci cizí (iura in re aliena)*, existují malé rozdíly proti obecnému majetkovému právu. V případě prodeje nemovité věci není zpravidla vyžadováno převzetí držby. Nároky na dokazování vlastnictví jsou striktnější než u ostatních věcí. Uzurpace nemovitosti postihuje pouze *ususfructus*.

Veřejný majetek (milik al-'amma) je na rozdíl od *waqfů* a státní pokladny co do svého rozsahu velmi omezený.⁶⁶ Užívání veřejného majetku je velmi volné,⁶⁷ takže neobydlená oblast přiléhající k osídlení slouží všem, např. pro pastvu dobytka apod.

Obsazení nemovitosti, resp. pozemku má nejčastěji formu obdělání volné půdy (*ihjá' al-mawát*), nenáleží-li nikomu jinému, vždy je ale nutné povolení *imáma*. Obsazenou půdu je třeba do tří let obdělat, jinak povolení vyprší. Vlastník je omezen právy svých sousedů.⁶⁸

Předkupní právo k nemovitosti (*šufa*) je garantováno právem, nelze si jej koupit. Oprávněným je spoluvlastník, vlastník služebnosti a vlastník přilehlého pozemku; existují však různé způsoby, jak se povinností vyplývajícím z předkupního práva vyhnout.⁶⁹

Mezi služebnostmi patří právo cesty, právo průtoku a výtoku vody, právo napájení dobytka atd. Právo stavby náleží vlastníkovu pozemku, nelze je zcizovat.⁷⁰

Vyvláštění ve veřejném zájmu je velmi řídkým jevem, právem je značně omezeno.⁷¹

Speciální normy týkající se nemovitostí nejsou jinak příliš vyvinuty, existují též značné rozpory mezi teorií a praxí, většinou závisí na místě a času, resp. místních zvyklostech.

VII. Závazkové právo – obecná část

V závazkovém právu se nejvýrazněji projevuje zákaz neodůvodněného obohacení, lichvy, sázek a hazardních her, stručně řečeno úroku a aleatorních smluv, který je opřen o výslovná nařízení Koránu.

Islámské právo nezná koncepci *smluvní svobody*, neboť neomezená volnost by byla v rozporu se snahou o etickou kontrolu transakcí.

Neexistuje termín pro *závazek*, resp. obligaci (nejbližší je pojem *dimma*⁷²); nárok nebo dluh (nejčastěji finanční, též obecně zastupitelných věcí), se nazývá *dajn*. Nejčastějším důvodem vzniku závazku je smlouva (*'aqd*). Uzavření smlouvy je v zásadě neformální, jen některé smlouvy (např. *safqa*, tj. „plácnutí si“) odrážejí některé symbolické formy kontraktů.⁷³

Smlouva je dvoustranným právním úkonem, vyžaduje nabídku (*idžáb*) a akceptaci (*qabúl*), za přítomnosti obou stran, tj. při společném setkání (*madžlis*). Odvolání nabídky (*rudžú'*) ještě před akceptací je v zásadě možné, zvláště prohlášením o „právu zrušení“ (*šart al-chijr*). Akceptace se nevyžaduje u jednostranných úkonů s okamžitým účinkem (*tasarruf nádžiz*, *tasarruf mundažaz*), např. u zapuzení, propuštění otroka, splacení dluhu.⁷⁴

Neodůvodněné obohacení (fadl mál bilá iwad), tzn. získání finančního prospěchu bez poskytnutí protihodnoty, je islámským právem striktně zakázané na základě mnoha pasáží Koránu. Klíčovým je zde pojem *ribá'* (doslova „nárůst“, „přebytek“, „překročení“), tj. „finanční prospěch bez protihodnoty, který je slíben jedné ze smluvních stran při směně dvou peněžních hodnot“. Vztahuje se i na věci, které lze vážit nebo měřit, patří-li ke stejnému druhu. Zakázáno je tak i navýšení množství předmětu smlouvy nebo odklad v plnění. Platí i zákaz směny obligace za obligaci (*baj' al-dajn bil-dajn*). Pokud je smlouva přesto uzavřena, je *fásid*, tj. vadná, ale napravitelná či zrušitelná.⁷⁵

„Hazard“ (*gharar*), resp. *aleatorní smlouvy*, jsou zapovězeny na základě zákazu hazardní hry *majsir*, který je obsažen v Koránu. V kontraktech se tak nesmí vyskytovat žádný prvek nejistoty. Předmět smlouvy musí být přesně a konkrétně určený (*malúm* – známý, opakem je *madžhúl* – neznámý), zvláště v případě zastupitelných věcí, kterých se především týká zákaz *ribá'*. U těch musí dojít k nabytí držby a je třeba zkontrolovat míru, váhu nebo počet obchodovaných věcí, než jsou znovu zcizeny.⁷⁶

Odpovědnost (damán; dámin – odpovědný) vzniká porušením, resp. nesplněním smlouvy (zvláště pokud plnění spočívá v předání věci a věc zanikne, tzn. plnění se stane nemožným), dále z deliktu (*ta'addí*), nebo kombinací výše zmíněného. Schovatel ve funkci správce (*amín; amána* – úschova) neodpovídá za náhodnou ztrátu nebo zničení věci, toto privilegium však ztrácí, pokud např. užívá deponovanou věc.⁷⁷

K *zániku závazku* dochází za normálních okolností splněním (*ifá'*), zvláště zaplacením dluhu (*qadá'*), dluh může být též započten. Věřitel může dluh odpustit, zproštění dluhu ale musí být úplné, bezpodmínečné a bez lhůty. Lze se též zřeknout nároku (*isqát*), je ale třeba odlišit zřeknutí se od zrušení smlouvy (*fasch*), kdy závazek jako by nikdy neexistoval, a narovnání (*sulh*). Smlouva

⁶³ Např. osobě, která má oblečena kabát, je dána přednost před nárokem osoby, která má jen rukáv.

⁶⁴ *Schacht*, J. op. cit. sub 3, s. 139–140.

⁶⁵ *Schacht*, J. op. cit. sub 3, s. 140.

⁶⁶ Např. slepá ulička u veřejné cesty je společným vlastnictvím majitelů okolních nemovitostí.

⁶⁷ Na veřejném prostranství si lze např. postavit stánek, každý má na druhou stranu právo žádat jeho odstranění.

⁶⁸ *Schacht*, J. op. cit. sub 3, s. 141.

⁶⁹ Tamtéž, s. 142.

⁷⁰ Tamtéž, s. 142.

⁷¹ Tamtéž, s. 142.

⁷² Označuje jeden konkrétní smluvní typ, též kapitulační smlouvu jinovců, která jim zajišťuje ochranu.

⁷³ *Schacht*, J. op. cit. sub 3, s. 144–145.

⁷⁴ *Schacht*, J. op. cit. sub 3, s. 145.

⁷⁵ Tamtéž, s. 145–146.

⁷⁶ Tamtéž, s. 146–147.

⁷⁷ Tamtéž, s. 147–148.

může být za určitých podmínek zrušena i jednostranně (*chijár*), prodej věci může být někdy odvolán (*iqála*).⁷⁸

K zániku závazku může též dojít jeho přeměnou v závazek nový prostřednictvím úkonu *hawála*. Ten představuje v první řadě pověření k zaplacení dluhu.⁷⁹

Islámské právo zná i *pluralitu subjektů* na jedné či druhé straně smluvního vztahu, tzn. více osob na straně dlužníka, věřitele, nájemce, pronajímatele atd. Je-li na jedné straně více subjektů solidárně oprávněných např. převzít držbu věci a zaplatit, kupec má právo žádat po svém partnerovi úhradu nákladů, kterou může zajistit i retencí věci. Někdy je též vyžadováno, aby byl úkon proveden společně všemi oprávněnými; v případě dvou zmocněnců musí dát jeden mandát druhému. Obecně však každý jedná sám za sebe; jednotlivé případy jsou opět řešeny kazuisticky.⁸⁰

VIII. Závazkové právo – typy smluv

Islámské závazkové právo zná řadu smluvních typů, některé z nich připomínají instituty práva kontinentálního, jiné jsou však zcela specifické.

Iqrár („uznání“) může sloužit jako důkazní prostředek (uznané není třeba prokazovat), jeho význam spočívá rovněž v tom, že jím lze vytvořit abstraktní obligaci (např. A tvrdí, že vzal věc osobě C, nikoliv B – věc je tím považována za zničenou a A dluží B pouze hodnotu věci.) *Iqrár* je též používán k založení příbuzenských vztahů, je ale třeba souhlasu osoby, které se uznání týká.⁸¹

Baj', *širá* (koupě, prodej) hraje v závazkovém právu nejdůležitější roli – na základě smlouvy o koupi a prodeji je formulována řada dalších typů smluv. Institut zahrnuje i směnu. Kontrakt je perfektní (*támm*) vzájemným převzetím držby (*taqábud*). Strany mají právo od smlouvy odstoupit (*chijár*), připouští-li to právo, nebo se tak dohodly.⁸²

Salam je zvláštním druhem prodeje, kdy cena je zaplacená ihned, zato zboží dodáno až později. Institut slouží zejména k financování činnosti obchodníka či řemeslníka klientem. Vzhledem k nebezpečí úroku (*ribá*) je *salam* pečlivě rozpracován, přesto je ale využíván k obcházení zákazu lichvy.

Ve snaze vyloučit neoprávněný zisk jsou podrobně upraveny i smlouvy *tawlíja* (zpětný prodej za pevně stanovenou cenu), *wadí'a* (zpětný prodej za sníženou cenu) a *murábaba* (zpětný prodej za zvýšenou cenu, která představuje zisk). Velké pozornosti se dostává i směně peněz (*sarf*) a obecně drahých kovů, a to rovněž z důvodu prevence lichvy a neoprávněného obohacení.⁸³

Nájem a pronájem je zahrnut institutem *idžára*, islámské právo jej chápe jako prodej *usufructu*. Existuje *idžára* omezená na určitou dobu a *idžára* vztahující se na provedení úkolu, jde o „nájem služby“ (lze najmout sluhu, kojnou, řemeslníka atd.). Zhotovení věci na zakázku se nazývá *istisná*.

Islámské právo nezná institut korporace, resp. právnické osoby, přesto ale existují určité formy sdružení, jako *šarika*, *šírka* (partnerství), úžeji pak *šarikat 'aqd* (obchodní partnerství). *Mufáwada* představuje neomezené obchodní partnerství, kde oba partneři mají plná práva i odpovědnost, ručí celým svým majetkem. *Šarikat 'inán* představuje obdobu společnosti s ručením omezením, partneři ručí jen do výše svých podílů na spo-

lečném kapitálu. *Šarikat as-saná'i' wa'l-taqabbul* je sdružením řemeslníků za účelem provedení společného díla nebo obchodu a *šarikat al-wudžúh* je „úvěrovým společenstvím“ – za společný úvěr je nakoupeno, poté prodáno a zisk rozdělen. *Mudáraba* odpovídá přibližně tichému společenství, je založena na svěřeneckém poměru (*amána*) a zmocnění, partnerstvím se stává jen v momentu rozdělování zisku. Tichý společník (*rabb al-mál*) nese ztrátu, podíl na zisku musí mít určen procentuálně, ne fixní částkou.⁸⁴

Wadí'a odpovídá úschově, *depositu*, jde o pověření třetí osoby vlastníkem, aby jeho majetek držela v bezpečné úschově. Odpovědnost schovatele je řešena kazuisticky, zpravidla nesmí věc sám užívat.

Árfja odpovídá *commodatu*, je to bezplatná, dočasná půjčka nezastupitelných věcí, které se užíváním nespotečbovávají. Odměna za půjčku je nepřipustná. Věc lze půjčit dál, ale ne pronajmout nebo dát v zástavu.

V případě smlouvy darovací (*hiba*) je třeba, aby byla převzata plná držba daru. Zpravidla pak již smlouvu nelze revokovat. Charitativní dar (*sadaqa*) vzít zpět nelze.⁸⁵

Islámské právo zná dva druhy ručení (*kafála*), a to ručení za osoby (*kafála bil-nafs*) a ručení za pohledávku (*kafála bil-mál*). V prvním případě ručitel přebírá odpovědnost za to, že se daná osoba objeví před soudem, jinak je sám uvězněn. V druhém případě jde o ručení za již existující závazek týkající se majetku, nemusí jít jen o peníze. Odpovědnost ručitele není vyšší než odpovědnost dlužníka, zproštění dlužníka osvobozuje i ručitele, nikoliv ale naopak.⁸⁶

Závazek může vzniknout i přísahou (*jamín*, obdoba *stipulatio*). Jako přísaha bývá bráno každé prohlášení zaštitěné slovy „při Bohu“ apod. V případě nesplnění je uložena *kaffára*, tj. pokání (přísahy jsou spíše náboženskou kategorií).⁸⁷

Islámské právo neuznává nezmocněné jednatelství jako důvod vzniku závazku, na druhé straně lze takové jednání aprobovat, čímž vzniká platný závazek. Vynaložení nákladů na nalezenec či nalezenou věc zakládá závazek jen v případě, že tak bylo učiněno se souhlasem úřadů.⁸⁸

Závazky mohou vznikat i z trestních deliktů, zahrnují nejen odpovědnost za škodu na majetku, ale i povinnost zaplatit odškodné, „cenu krve“ (*díja*) u násilných deliktů, nebo se podrobit odvetě. Zvláštním případem civilního deliktu je *ghasb*, tj. neoprávněné přivlastnění si majetku druhého. Je nejen deliktem, ale i hříchem, uzurpátor je povinen věc vrátit na původní místo, je odpovědný i za náhodné zničení nebo ztrátu věci, za snížení nebo změnu kvality atd.⁸⁹

Islámské právo široce rozvinulo tzv. „právní nástroje“, *hijál* (sg. *bíla*), jejichž účelem je dosáhnout cílů či účinků, ke kterým by striktním dodržením *šarí'y* nebylo

⁷⁸ Tamtéž, s. 148.

⁷⁹ *Hawála* je historickou předchůdkyní směny.

⁸⁰ *Schacht*, J. op. cit. sub 3, s. 149–150.

⁸¹ Tamtéž, s. 151.

⁸² Tamtéž, s. 151–152.

⁸³ Tamtéž, s. 153–154.

⁸⁴ Tamtéž, s. 155–157.

⁸⁵ Tamtéž, s. 157–158.

⁸⁶ Tamtéž, s. 158.

⁸⁷ Tamtéž, s. 159.

⁸⁸ Tamtéž, s. 160.

⁸⁹ Tamtéž, s. 160.

možno dospět, nejčastěji za účelem obcházení zákazu úroku (*ribá'*). Oblíbený byl např. dvojitý prodej (*ba'ja-tán fí baj'a*), který má mnoho variant. Osoba A např. prodá otroka a vzápětí jej koupí zpět, ovšem za vyšší cenu, která je ale splatná až v budoucnu. Hojně je též využíván institut *iqrār* (viz výše). Některými právníky byly *bijāl* odmítány jako protiřečící principům *šar'f*, na druhé straně zejména *hanafíja* se k nim stavěla poměrně vstřícně. Dnes jsou tyto typy kontraktů vedle legitimních institutů (např. typu *šarikat al-wudžúh* – viz výše) užívány např. v bankovníctví.⁹⁰

IX. Trestní právo

Obecně lze rozdělit trestné činy do dvou oblastí – první zahrnuje trestné činy proti Bohu, resp. náboženství, (*badd*) a též proti vojenské morálce, druhá oblast má charakter civilních deliktů, po jejichž spáchání vzniká nárok na odškodné nebo odvetu (*qisás*). Třetí, zvláštní, kategorií jsou společensky nebezpečná jednání, která jsou trestána na základě úvahy soudce (*ta'zír*). Zmíněné dělení se zachovalo v podstatě dodnes.

Zločiny proti Bohu jsou vypočtené přímo Koránem, jedná se o trestné činy v pravém slova smyslu, neboť jsou stíhány *ex officio*. Jejich potrestání je Božím nárokem (*baqq alláhi*), a proto nelze na základě vůle oběti od jejich stíhání upustit. Patří sem cizoložství (*ziná*), falešné obvinění z cizoložství (*qadf*), pití vína, resp. alkoholu, (*šurb al-chamr*), krádež (*sarika*) a loupežné přepadení na cestách (*qat' at-tariq*).⁹¹

Zmíněné delikty jsou postihovány tresty *badd* (pl. *bu-dúd*), které mají rovněž podklad v Koránu, sankce zahrnují trest smrti, utěti končetiny nebo zbičování. Náboženský charakter této oblasti se projevuje i v institutu „aktivního pokání“ (*tawba*) – pachatelé projevujícím účinnou lítost je např. zmírněn trest. Existuje zde tendence k co největší restrikci *badd* trestů, definice trestných činů jsou úzce vymezené. Pokud je nalezena podobnost s jiným, povoleným jednáním, je u pachatele presumována *bona fides*. Dokazování je obtížné, neboť jsou kladeny vysoké nároky na svědky (v otázce počtu i kvality). U opilství a cizoložství je navíc nutné prokázat svobodnou vůli obviněného. Pro více trestných činů je ukládán pouze jeden trest. Jsou stanoveny jen krátké lhůty od spáchání skutku (většinou jeden měsíc), po nichž je stíhání vyloučeno.⁹²

Cizoložství (*ziná*) je spácháno pohlavním stykem, chybí-li právo na soulož, tj. *milk* (založené manželstvím nebo vlastnictvím otrokyně) nebo *šubhat milk* (manžel se např. mylně domnívá, že skončila *idda* bývalé manželky, manželství bylo uzavřeno vadně, ale partneri to nevědí). Trestem je ukamenování, je-li pachatel *muhsan*,⁹³ ostatní jsou zbičováni sto ranami, otroci (byť ve stavu manželském) padesáti. Pro dokázání cizoložství je třeba čtyř důvěryhodných mužských svědků.⁹⁴

Před křivým obviněním z cizoložství (*qadf*) jsou chráněni *badd* trestem jen *muhsan*, lze ale trestat i křivé nařčení na adresu zesnulého; otroci a nevěřící jsou chráněni jen trestem *ta'zír*. Spácháno je výslovným obviněním ze smilstva a jde-li o ženu, též zpochybněním legitimacy jejího dítěte. Pokud muž pod přísahou obviní manželku a žena přísahá opak (procedura *li'án*), nelze uložit trest *badd*, ale manželství je rozvedeno.⁹⁵

Pití vína, resp. opilství (*šurb al-chamr*) je spácháno

požitím jakéhokoliv množství alkoholu, příp. intoxikací z kteréhokoliv důvodu. Je nutno prokázat u pachatele svobodnou vůli, trestat jej lze jen dokud jeví známky opilství. Trestem je osmdesát ran bičem, čtyřicet v případě otroka.

Krádež (*sariqa*) je spáchána v případě, že si někdo přivlastní cizí věc v hodnotě alespoň deseti *dirhamů*.⁹⁶ Nelze ukradnout věc bez vlastníka, též věc vyloučenou z obchodu. Má-li pachatel běžně k věci přístup (je např. zván do domu, je schovatelem), je krádež také vyloučena. Je-li více spolupachatelů, dělí se hodnota lupu jejich počtem a trest *badd* je uložen jen pokud výsledek převyšuje 10 *dirhamů*. Trestem je utěti pravé ruky, v případě recidivy levé nohy, pak lze pachatele už jen uvěznit, dokud se nedá na pokání. Nelze žádat náhradu škody, maximálně vrácení věci.⁹⁷

Loupežné přepadení na cestách (*qat' at-tariq*) má společné znaky s vraždou i krádeží, je ale samostatným trestným činem. Tresty jsou ukládány dle okolností – v případě pouhého oloupení a rozdělení kořisti je utata pravá ruka a levá noha, činí-li podíl více jak deset *dirhamů*. Pokud dojde „pouze“ k vraždě, je pachatel sťat mečem. Pokud lupič oběť oloupí i zavraždí, je ukřižován. Trest je vždy uložen i všem komplicům, bez ohledu na míru jejich účasti na zločinu.⁹⁸

Oblast dalších deliktů, kam patří zejména vražda (zabití), ublížení na zdraví a poškození cizí věci (majetku), souhrnně *džináját*, spadá pod „práva lidská“ (*baqq ádámi*), nárok na potrestání je soukromoprávní žalobou, většinou vzniká právo na odškodnění, „cenu krve“ (*díja*), příp. odvetu – *qisás*.⁹⁹ Je možné narovnání či odpuštění, pokání zde naopak nemá velký význam. Nepůsobí zde restriktivní tendence v otázkách stanovení trestní odpovědnosti, *bona fides* nehraje větší roli.¹⁰⁰

V případě *džináját* jsou brány v úvahu různé stupně zavinění a také stupně právních sankcí. Rozlišujeme tak odvetu (*qisás*, *qawad*), pokání (*kaffára*) a cenu krve (*díja*). V otázce zavinění zná islámské právo přímý úmysl (*'amd, qasd*), který předpokládá mj. užití vražedného nástroje, „kvazi-přímý“ úmysl (*šibh al-'amd*), jenž se od první kategorie liší jen absencí zbraně, třetí kategorií je chyba (*chata'*)¹⁰¹ a jí podobné případy a čtvrtou kategorií je nepřímé zavinění (*qatl bi-sabab*), kde chybí fyzické působení pachatele. Sankcí je dle druhu zavinění a deliktu odvěta, placení ceny krve (nebo jejího zlomku), či kompenzace.¹⁰² Otázky výše ceny krve (*díja*), resp. odškodnění, jsou islámským právem podrobně rozpracovány, obecně platí, že „normální *díja*“ se rovná sto vel-

⁹⁰ Schacht, J. Hijal. In Encyclopaedia of Islam. Vol. III. s. 511 (resp. 510–513).

⁹¹ Carra de Vaux, B. Hadd. In Encyclopaedia of Islam. Vol. III. s. 20.

⁹² Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 176–177.

⁹³ Dosud důvěryhodná svobodná osoba ve stavu manželském, muslimské víry.

⁹⁴ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 178.

⁹⁵ Tamtéž, s. 179.

⁹⁶ Jeden *dirham* odpovídá 3,125 g zlata. (Viz Veselý, R. Úvod do studia dějin zemí Předního Východu I. Pomocné vědy historické. Praha: SPN, 1988, s. 116.)

⁹⁷ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 179–180.

⁹⁸ Tamtéž, s. 180–181.

⁹⁹ Schacht, J. Qisas. In Encyclopaedia of Islam. Vol. V. s. 177.

¹⁰⁰ Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 177.

¹⁰¹ Např. v představě o kauzálním průběhu činu.

¹⁰² Blíže viz Schacht, J. op. cit. sub 3, s. 181–184.

bloudům průměrné kvality nebo tisíce dinárů nebo deseti tisícům *dirhamů*.¹⁰³ Cenu krve většinou neplatí provinilec, ale jeho *'āqila*, tj. širší rodina v mužské linii, mohou to být ale i kolegové ze zaměstnání či obyvatelé téže čtvrti, pasažéři téže lodi apod. *Āqila* má zpravidla právo na odvetu či odškodnění, je-li některý její příslušník zabít či jinak poškozen.¹⁰⁴

Trestné činy *ta'zír* zahrnují případy porušení morálky, podvodného jednání, úplatkářství a dalšího jednání, které nespádají do kategorie *hadd* nebo *qisās*. Jejich společným znakem je skutečnost, že poškozují celou společnost. Trest ukládá soudce dle svého uvážení, jednotlivé právní školy stanovují (být každá jinak) horní hranice trestů. *Qādī* bere při ukládání trestu v úvahu všechny důkazy a okolnosti, mj. postavení obžalovaného, jeho chování a postoj ke skutku, závažnost trestného činu apod. Soudce není vázán při výběru druhu trestu a vyjma horní hranice ani v otázce jeho výměry.¹⁰⁵

Z důvodu obecného zájmu může v rámci své výkonné, policejní funkce, stíhat veřejná moc rebely a odpadlíky. Rebelové jsou nuceni k poslušnosti, jejich majetek je ale chráněn. Apostáté jsou zabiti, doporučována je ale nabídka návratu k islámu s třemi dny na rozmyšlenou.¹⁰⁶

Obecně lze říci, že v islámském právu neexistuje obecná koncepce trestního práva, teorie se příliš nezabývá otázkami zavinění a pojetím trestní odpovědnosti, neexistuje institut polehčujících okolností, úplně chybí teorie přípravy trestného činu, není řešen souběh trestných činů. Na druhé straně zná *šarī'a* rozpracovaný, odstupňovaný systém trestů, omezuje krevní mstu a usiluje o smírné řešení konfliktů, kde jen to zjevné právo povoluje.¹⁰⁷

¹⁰³ Podrobně viz *Schacht*, J. op. cit. sub 3, s. 185–186, též *Hruškovič*, I. op. cit. sub 36, s. 43–44.

¹⁰⁴ *Tyan*, E. Diya. In *Encyclopaedia of Islam*. Vol. II. s. 341.

¹⁰⁵ *Hruškovič*, I. op. cit. sub 36, s. 49–50.

¹⁰⁶ *Schacht*, J. op. cit. sub 3, s. 187.

¹⁰⁷ *Schacht*, J. op. cit. sub 3, s. 187.

kteřé problémy, které mohou v souvislosti s uvedenou kategorií vyvstávat. V první části se zaměřím na zkoumání *různých koncepcí* subjektivní dobré víry v právních předpisech. Tématem druhé části potom bude úvaha nad možností existence subjektu nejsoucího v konkrétním případě ani v dobré ani ve zlé víře (tedy tam, kde je dobrá víra právní normou požadována jako předpoklad vzniku právních následků).

II. Subjektivní dobrá víra jako prvek skutkové podstaty právní normy

Dobrá víra ve smyslu subjektivním funguje jako *jistá náležitost určité situace (skutkové podstaty)*, která musí být vždy obligatorně splněna, aby nastal zákonem zamýšlený právní následek – např. aby subjekt nabyt nějaké právo nebo se dostal do určitého právního postavení (srov. např. občanskoprávní institut vydržení, v němž je prvek dobré víry *conditio sine qua non* nabytí vlastnického práva, popř. práva odpovídajícího věcnému břemenu). Dobrá víra tak v těchto případech tvoří pouze jeden z více stavebních kamenů (prvků) určité skutkové podstaty a je možno ji zcela obecně a zatím zjednodušeně chápat jako *vědomost, resp. nevědomost* jistého subjektu o relevantních skutečnostech.

K tomu je třeba říci následující. Právní normy obvykle spojují se svými skutkovými podstatami (v nich obsaženými) jisté právní následky. Tyto právní následky nastávají zásadně bez ohledu na skutečnost, zda o nich adresáti právních norem věděli, nebo ne (je tedy nerozhodné, zda je recipientům znám obsah právních norem, stejně tak jako je irelevantní, zda je jim znám skutkový stav předpokládaný jejich hypotézou).³ Pravidelně tak dojde ke vzniku (změně, zániku) subjektivních práv a povinností bez ohledu na to, zda konkrétní subjekt měl, nebo neměl o případných právních následcích svého jednání vědomost. Tak např. kontrahuje-li někdo s osobou zbavenou způsobilosti k právním úkonům, bude takové právní jednání absolutně neplatné (pro nedostatek způsobilosti u jedné ze smluvních stran). Tento právní následek nastane vždy. Nastane proto i tehdy, jestliže např. prodávající *jednal v dobré víře*, že druhá strana (kupující) je plně způsobilá k uzavření konkrétní kupní smlouvy. Nevědomost důvěřujícího subjektu (dobrá víra) zde tak nehraje žádnou roli.

Někdy však (teoreticky výjimečně, prakticky ovšem relativně často) skutková podstata právní normy *sama obsahuje prvek vědomosti (nevědomosti)* jednající osoby o jistých skutečnostech. Požadavek vědomosti či nevě-

Diskuse

Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu

JUDr. Petr Tégl*

I. Úvodem

Před nedávnem jsem se na stránkách tohoto časopisu pokusil pojednat o vztahu subjektivní dobré víry a veřejných seznamů, zejména potom katastru nemovitostí.¹ Tento článek si klade za cíl navázat na uvedený příspěvek a pokračovat v úvahách o některých aspektech subjektivní dobré víry, tedy kategorie představující vědomost (resp. nevědomost) určitého subjektu o jistých právně relevantních skutečnostech. Subjektivní dobrá víra je institucí, které je v soudobém českém právu věnováno jen promálo pozornosti, ač by si pro svoji složitost a mnohověstnost zasloužila pravý opak.² Doufám proto, že tento příspěvek přiblíží čtenářům alespoň ně-

*Autor je odborným asistentem na Katedře občanského práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

¹ K tomu srov. *Tégl*, P. Veřejné seznamy a ochrana dobré víry. Stručný pohled na českou a polskou právní úpravu a jejich srovnání. *Ad Notam*, 2007, č. 5.

² Skutečnými výjimkami jsou potom následující příspěvky: *Hurdík*, J. Dobrá víra. *Právník*, 2007, č. 5 a *Zapletal*, J. Zásada dobré víry a její uplatnění v soukromém právu. *Právní rozhledy*, 2006, č. 2. Ze starších prací je třeba upozornit na následující články, které se však týkají jen specifických otázek dobré víry: *Sekaninová*, E. Poznámka k ochraně držby a ztrátě dobré víry. *Socialistická zákonnost*, 1985, č. 9 a v reakci na tento příspěvek potom *Smetánka*, B. Ještě poznámka k ochraně držby a ztrátě dobré víry. *Socialistická zákonnost*, 1986, č. 6.

³ K tomu srov. *Przybyłowski*, K. Dobra wiara w polskim prawie cywilnym (ogólne uwagi o pojęciu). *Studia cywilistyczne*. Tom XV. Kraków, 1970, s. 4.

domosti se potom projeví i v právních následcích jednání účastníků právních vztahů. Tam, kde se právní norma obligatorně dovolává vědomosti (nevědomosti) účastníka o jisté skutečnosti a tato vědomost (nevědomost) není dána, nemůže být splněna předvídaná skutková podstata a předpokládaný právní následek proto nenastoupí.

S ohledem na právě uvedené tak lze rozeznávat dvě situace. V první z nich „(...) vědomost zúčastněných osob o právních následcích nějaké skutečnosti nepatří do skutkové podstaty. Omyl v právu anebo neznalost jeho je tu naprosto lhostejná, zcela tak jako omyl ve faktu samém aneb neznalost jeho“⁴. Naopak ve druhém případě „(...) právní pravidlo samo pojímá do skutkové podstaty vědomost aneb nevědomost zúčastněné osoby o nějakém právním stavu anebo o právních následcích“⁵. Vidíme tedy, že takto chápáná vědomost či nevědomost (dobrá víra) má velmi blízko ke kategorii omylu v právu (příčemž zásadně nerozhoduje, zda se jedná o omyl faktický či právní). Subjektivní dobrá víra (její relevance v jednotlivých případech) bývá v zahraniční literatuře uváděna jako příklad ustoupení od zásady, podle níž se právní skutečnosti a jejich následky hodnotí objektivně (podle objektivních kritérií). Tu se totiž bere v potaz i subjektivní stav (vědomost či nevědomost) konkrétních osob o určitých skutečnostech pro právo rozhodných. Podle Tilsche „Vybledává-li se pro jisté právní následky bezelstnost (*bona fides*) nějaké osoby, značí to, že nesmí mít vědomost o skutečném právním stavu. Jest pak lhostejno, spočívá-li tato nevědomost v neznalosti nějakého fakta nebo nějakého právního předpisu(...)“⁶.

Dobrou víru v subjektivním smyslu tedy chápeme jako *psychický stav osoby založený sice na chybném, avšak v konkrétním případě omluvitelném mínění (předpokladu) o existenci nějaké skutečnosti, nějakého práva či právního vztahu*.⁷ Fyzická či právnická osoba tak vlastně jedná v mylném domnění (omylu), že existuje jistá skutečnost, že jí přísluší nějaké právo, popř. že je tu určitý právní vztah. Je tedy v těchto případech chráněno především *přesvědčení* subjektu o určitých domnělých skutečnostech. Z podané explikace zřejmě prozatím (k tomu srov. další výklad) vyplývá závěr, že dobrá víra je vyloučena v těch případech, v nichž osoba *věděla*, nebo (podle některých koncepcí) *měla či mohla vědět* o tom, že její mínění se neshoduje se skutečným stavem věci.

Podívejme se nyní, jak přistupuje k uchopení *pojmu* subjektivní dobré víry soudobá česká odborná literatura. Ta se k němu vyjadřuje překvapivě často⁸ a na mnoha různých místech.⁹

Podle prvního názoru „Dobrá víra není v zákoně definována. Obecně se přijímá, že je to *vnitřní psychický stav jednatelova subjektu, který sám o sobě nelze přímo dokazovat, nýbrž lze na něj usuzovat jen z okolností, za kterých se tento psychický stav projevuje. Tak např. držitel je povinen v eventuelním sporu tvrdit okolností, z nichž lze na jeho dobrou víru usuzovat. Konkrétně se musí zjišťovat, zda držitel při normální opatrnosti, kterou lze obvykle na každém rozumně požadovat, mohl rozpoznat, že věc, kterou fakticky ovládá, mu též patří (dobrá víra nebude dána, jestliže ten, kdo má věc u sebe, se jí zmocnil násilím, lstí apod.)*. (...) Dobrá víra se vždy hodnotí objektivně, nikoli jen z ryze osobního přesvědčení tobo, kdo se dobré víry dovolává (na-

stanou-li skutečnosti, které dobrou víru vylučují, bovoříme o ztrátě dobré víry). (...) Zákon dobrou víru nechrání obecně, nýbrž vždy jen v souvislosti s konkrétními institutami. V těchto případech platí, že ten, kdo je v dobré víře, má silnější právní postavení (zákon mu přiznává větší rozsah práv) než ten, kdo dobrou víru nemá.“¹⁰

Podle jiných autorů se dobrou vírou rozumí „*Psychická kategorie, kterou je nutno odlišovat od zavinění. V dobré víře není ten, kdo věděl (rozpoznal), nebo se zřetelem k okolnostem případu vědět měl, jaký je právní stav. Právní relevance dobré víry je dána např. u oprávněné držby, nabytí vlastnického práva (práva odpovídajícího věcnému břemenu) vydržením, u nabytí vlastnictví od nepravého dědice a při stanovení rozsahu povinnosti k vydání bezdůvodného obohacení*.“¹¹

Na dobrou víru se někdy rovněž hledí jako na „*Právní stav či vlastnost osoby, který v některých případech právo požaduje k tomu, aby tato osoba neztratila nebo naopak nabyla nějaké oprávnění, popř. aby jí právo poskytovalo ochranu; osoba jedná na základě přesvědčení, že jí určité právo náleží (při koupi předpokládá, že prodávající je majitelem prodávané věci ap.)*.“¹²

V souvislosti s držbou a vydržením je dobrá víra rovněž chápána jako „*(...) přesvědčení držitele, že je vlastníkem věci, kterou drží, anebo subjektem práva, které vykonává, popřípadě že jsou dány právní skutečnosti, které mají za následek vznik vykonávaného práva. Dobrá víra je vnitřní, psychický stav držitele. Ze zákona vyplývá, že k oprávněné držbě nestačí prostá subjektivní dobrá víra; oprávněný držitel musí být v dobré víře „se zřetelem ke všem okolnostem“*. Posouzení, je-li držitel v dobré víře se zřetelem ke všem okolnostem či nikoli, je třeba vždy hodnotit objektivně a nikoli pouze ze subjektivního hlediska (osobního přesvědčení) samotného účastníka, a je třeba vždy brát v úvahu, zda držitel při běžné (normální) opatrnosti, kterou lze s ohledem na okolnosti a povahu daného případu po každém požadovat, neměl, resp. nemohl mít po celou vydržecí dobu důvodné pochybnosti o tom, že mu věc nebo právo patří.“¹³

Rovněž recentní česká judikatura se otázkami subjektivní dobré víry zabývá. Patrně je to zejména v oblasti

⁴ Tilsch, E. Občanské právo rakouské. Část všeobecná. Praha, 1910, s. 44.

⁵ Tamtéž.

⁶ Tamtéž.

⁷ K tomu srov. Radwański, Z. System Prawa Prywatnego, Tom 4. Prawo rzeczowe. Warszawa : C. H. Beck, 2005, s. 9.

⁸ Tím není nikterak dotčeno konstatování obsažené v úvodu tohoto příspěvku, podle něhož je subjektivní dobré víře v domácí literatuře věnováno jen velmi málo pozornosti. Mnohé pokusy o prostou definici (explikaci) zkoumaného pojmu totiž zdaleka nemohou přinést zodpovězení otázek, které v souvislosti s touto institucí vznikají.

⁹ Kupodivu však nenajdeme žádný takový obecný pokus v hlavní české učebnici občanského práva hmotného.

¹⁰ Madar, Z. a kol. Slovník českého práva. Sv. 1, heslo „dobrá víra“ (autor hesla J. Dvořák). Praha : Linde, 2002.

¹¹ Hendrych, D. a kol. Právní slovník. Heslo „dobrá víra“ (autorka hesla V. Korecká). Praha : C. H. Beck, 2003.

¹² Všeobecná encyklopedie Diderot. Sv. 2, heslo „dobrá víra“. Praha : DIDEROT, 1999. (Zcela shodnou definici pojmu dobrá víra obsahuje Velký slovník naučný. Sv. a-l. Praha : DIDEROT, 1999.)

¹³ Spáčil, J. Věcná břemena v občanském zákoníku. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 22.

věcných práv, kde je snad již možno *cum grano salis* mluvit o ustálené rozhodovací praxi. Tak např. v souvislosti s institucemi držby a vydržení vlastnického práva, popř. práva odpovídajícího věcnému břemenu lze vysledovat víceméně konstantní přístup především Nejvyššího soudu k této problematice. Ve stručnosti lze upozornit např. na judikát, v němž je dobrá víra definována či explikována jako „(...) *vnitřní přesvědčení nabyvatele, že nejedná protiprávně. Jde tedy o psychický stav, o vnitřní přesvědčení subjektu, které samo o sobě nemůže být předmětem dokazování. Předmětem dokazování mohou být skutečnosti vnějšího světa, jejichž prostřednictvím se vnitřní přesvědčení projevuje na venek, tedy okolnosti, z nichž lze dovodit přesvědčení nabyvatele o dobré víře.*“¹⁴ V jiném (dřívějším) rozhodnutí vynesném rovněž Nejvyšším soudem se potom praví, že „*Dobrá víra je přesvědčení nabyvatele, že nejedná bezprávně, když si určitou věc (právo) přisvojuje*“¹⁵. Obě citovaná rozhodnutí zřejmě vycházejí ze závěrů občanskoprávního kolegia NS ČR ze dne 29. prosince 1984 (CpJ 51/84, publikovaných pod č. 45/1984 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek), v nichž se uvádí, že „*Dobrá víra je přesvědčení nabyvatele, že nejedná bezprávně, když si např. přisvojuje určitou věc*“¹⁶. Tato koncepce dobré víry je však kritizována Spáčilem. Podle jeho mínění „*Tato definice, bobužel někdy judikaturou nekriticky přejímaná, je nesprávná, neboť pro naplnění dobré víry nestačí negativní přesvědčení držitele, že nepůsobí bezpráví, ale je třeba pozitivního přesvědčení, že mu věc nebo právo náleží*“¹⁷.

Jak je z podaných názorů patrné, recentní česká občanskoprávní doktrína i soudní praxe zaměřují svoji pozornost téměř výlučně na *pokusy o obecnou definici či explikaci* subjektivní dobré víry. Tím ovšem jakékoliv bádání o této kategorii končí. Velmi často se lze setkat rovněž s tím, že autoři v jednotlivých případech dostatečně neodlišují subjektivní dobrou víru od její druhé podoby (objektivní dobré víry), nýbrž při svých pokusech o její definování pravidelně *oba významy ztotožňují*, popř. se zabývají pouze jedním z nich, aniž by však alespoň odkázali na jiný (odlišný) způsob chápání této právní figury. Co je však horší, ani v rámci úvah o subjektivní dobré víře není v současné teorii a praxi jednoznačná shoda ve vymezení obsahu tohoto pojmu. Nikdo z autorů nebere v úvahu skutečnost, že subjektivní dobrá víra může vystupovat (a i vystupuje) v několika různých koncepcích. Již to značně ztěžuje jakékoliv pokusy o vyslovení obecné definice zkoumaného termínu.

Než přikročíme k bližšímu zkoumání uvedeného konceptu, je třeba říci ještě pár slov o mezích aplikovatelnosti pravidel týkajících se subjektivní dobré víry. Subjektivní *bona fides* představuje vždy *jistou výjimku z obecného pravidla objektivního hodnocení právních jednání*, a jako taková proto musí být interpretována *restriktivně*. Platí totiž obecně o všech výjimkách v právu, že jejich aplikace a interpretace má být spíše zužující než rozšiřující (tedy taková, aby se jí neporušovalo obecné pravidlo nad stanovenou či přiměřenou mírou). Příslušné ustanovení hovořící o dobré víře v subjektivním smyslu by tedy mělo být interpretováno tak, aby nerozšiřovalo skupinu výjimek na úkor obecného pravidla. O dobré víře v subjektivním smyslu a o jejích právních následcích může být řeč pouze tam, kde to právní předpis *výslovně stanoví*. Výčet situací, v nichž je možno přihlížet k sub-

jektivní dobré víře jednající osoby, proto nelze rozšiřovat bez výslovné opory pro tento postup v právním předpisu.

III. Různé koncepce subjektivní dobré víry

Zaměříme-li svůj pohled na jednotlivé přístupy zákonodárců různých zemí (a konec konců i zákonodárce českého) k subjektivní dobré (zlé) víře, můžeme zjistit, že zkoumaný termín vystupuje (či může vystupovat) celkem ve *třech různých koncepcích*.

Podle prvního (krajně subjektivistického) přístupu rozhoduje *subjektivní přesvědčení* (resp. vědomost či nevědomost) určité osoby (té, která se dobré víry dovolává) o jistých skutečnostech. Je prakticky nerozhodné, o co se takové přesvědčení opírá. Důležitý je prostý *fakt subjektivní nevědomosti* dotyčné osoby o okolnostech, které by jinak její dobrou víru vyloučily. Některé varianty tohoto pojetí počítají s existencí jistých korektivů, podle nichž lze učinit závěr o tom, že osoba dovolávající se své dobré víry v ní subjektivně být skutečně mohla. Tak např. polská doktrína k tomu říká, že i u této koncepce je třeba zkoumat, zda dotyčný subjekt svoje přesvědčení měl objektivně vůbec o co opřít. Pro takové zjištění může svědčit např. skutečnost, že dobromyslný držitel vycházel z určité informace, kterou od někoho dostal a o níž se opíral, popř. z jistého (byť i neplatného) nabývacího titulu, z něhož odvozoval své právo atd. Pokud se však tato fakta prokáží, bude již nerozhodné, zda se osoba dovolávající se své dobré víry měla či mohla přesvědčit o nepravdivosti poskytnuté informace, popř. o neplatnosti nabývacího titulu atd. Nebude proto možné brát v úvahu skutečnost, že dotyčná osoba zanedbala obvyklou péči (starostlivost), která se jinak vyžaduje. Bude-li však naopak zjištěno, že ten, kdo se dovolává své dobré víry, získal např. věc trestným činem, násilím, lstí atd. a tedy subjektivně *věděl*, že mu věc nepatří, nemůže být takovému subjektu přiznána ochrana. Tvrzení subjektivní přesvědčení takové osoby o jejím právu nebude vůbec bráno v úvahu.

Právní předpisy se v případě právě uvedené první koncepce dobré víry pravidelně vyjadřují pomocí obrátů jako např. „*v dobré víře je (subjekt) jen tehdy, nevěděli-li*“, popř. v negativním smyslu „*v dobré víře není ten, kdo věděl*“ atd. Jak vidno, v dobré víře je vždy ten, kdo jistou skutečnost *nevěděl*, tedy *subjektivně* nevěděl. Ve zlé víře je potom naopak ten, kdo o určitých věcech *věděl*. Není pro zmiňovaný subjektivistický přístup rozhodující, zda dotyčná osoba *měla či mohla vědět*. Nezkoumají se tedy v tomto směru otázky *nedbalosti* jednající osoby. Porovnáme-li tuto koncepci s dalšími dvěma (srov. dále), můžeme konstatovat, že se jedná o přístup *nejméně přísný* vůči osobě dovolávající se své dobré víry. Pro vyslovení závěru, že jistá osoba jednala *bona fide* postačí zjištění, že o rozhodných skutečnostech *nevěděla* (lhostejno, z jakého důvodu). První kon-

¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR vydaný dne 23. února 1999 pod sp. zn. 21 Cdo 1465/98.

¹⁵ Rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČR vydaný dne 31. srpna 1987 pod sp. zn. 3 Cz 42/87.

¹⁶ Spáčil, J. Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 191.

¹⁷ Tamtéž.

cepcí se v zahraniční doktríně přiléhavě označuje jako teorie, podle níž *scientia nocet* (vědomost škodí). Nevědomost (subjektivní) ovšem již neškodí a není možné pátrat po tom, zda konkrétní subjekt měl povinnost vědět o jistých skutečnostech (např. při nabývání od nevlastníka povinnost zjišťovat jistý druh informací o prodávajícím, ověřit si jeho vlastnické právo atd.). Tento způsob chápání dobré víry obsahoval v českém právu v minulosti např. § 446 ObchZ. Zde přijatá benevolentní doktrína však byla v průběhu času transformována na nejprísnejší směr chápání dobré víry (srov. k tomu další výklad). Platné právo obsahuje uvedenou koncepci např. v ustanovení § 33b odst. 5 i. f. ObčZ.

Podle druhého přístupu je ve zlém víře (není v dobré víře) zároveň ten, kdo o jistých skutečnostech ví (subjektivně), stejně jako ten, kdo o nich sice neví, avšak věděl by o nich, kdyby se nedopustil hrubé (podstatné, do očí bijící) nedbalosti. Tato koncepce může být označena jako *teorie jednání v hrubé nedbalosti (culpa lata)*. Navíc osobě, která o rozhodných skutečnostech subjektivně věděla, je tak postaven ten, kdo sice o takových skutečnostech nevěděl, nicméně díky své hrubé nedbalosti o nich *vědět měl* (např. subjektivně nevěděl o nedostatku vlastnického práva převodce, avšak měl se o tom dozvědět). Tato koncepce je *ve srovnání s předešlou přísnější*. Postižen totiž může být nejen ten, kdo o konkrétních okolnostech věděl, avšak i ten, kdo nevěděl, ale vědět měl (musel). Tento směr subjektivní dobré víry je reprezentován např. v ustanovení § 33b odst. 4 věta druhá ObčZ.

Na tomto místě je třeba poukázat na důležitou věc. Někdy je uvedená druhá koncepce do právního předpisu promítnuta souslovím „*věděl, nebo vědět měl (musel)*“ či „*věděl nebo byl povinen vědět*“. Tu je ovšem třeba říci, že slovní spojení „*byl povinen vědět*“ či „*vědět musel*“ není v těchto souvislostech příliš šťastné. Právní předpis zde totiž zřejmě mluví o *právní povinnosti*, jejímž obsahem je *nutnost vědění jistých skutečností*. To se ovšem pravděpodobně říci nechce. Nikdo totiž v tomto smyslu nemá obecnou právní povinnost vědět (mít vědomost) o nějakých okolnostech. Pak ovšem nemůže být nedodržení (porušení) takové „povinnosti“ ani sankcionováno. Jako lepší varianta vyjádření se potom ukazuje formulace „*ve zlém víře je ten, kdo věděl, stejně tak jako ten, kdo by věděl, kdyby nejednal v hrubé nedbalosti*“.

Konečně třetí (nejprísnejší) doktrína je v podstatě shodná s druhou v pořadí, ovšem s tím rozdílem, že v dobré víře nemůže být ten, kdo věděl, stejně jako ten, kdo by věděl, kdyby se nedopustil *jakékoliv* (tedy nikoliv jen hrubé) nedbalosti. Jakákoliv nedbalost (hrubá či prostá) tak postačuje k vyloučení dobré víry jednatelova individua. Ve zlém víře tak bude vždy ten, kdo o okolnostech vylučujících jeho dobrou víru *věděl*, nebo ten, kdo o nich sice nevěděl, avšak *vědět o nich měl a mohl*. Řečeno jinými slovy, *ve zlém víře je ten, kdo věděl, stejně tak jako ten, kdo by věděl při vynaložení obvyklé míry opatrnosti (pečlivosti), popř. ten, kdo by věděl, kdyby v dané situaci byl postupoval tak, jako člověk průměrného rozumu a průměrných schopností*. Uvedenou koncepci obsahuje např. platné znění § 446 ObchZ.

Všechny tři právě uvedené přístupy se na různých místech právního řádu často kombinují. Rovněž tak můžeme být svědky toho, jak se na jednom místě právního předpisu v průběhu času jedna koncepce mění na jinou. Tak

např. původní znění § 446 ObchZ upravující nabytí od nevlastníka bylo založeno na první (nejméně přísné – subjektivistické) koncepci. Uvedené ustanovení říkalo, že „*Kupující nabývá vlastnické právo i v případě, kdy prodávající není vlastníkem prodáváného zboží, ledaže v době, kdy kupující měl vlastnické právo nabyt, věděl, že prodávající není vlastníkem a že není ani oprávněn zbožím nakládat za účelem jeho prodeje*.“ Podle původního znění zkoumaného ustanovení postulovalo dobromyslnému nabyvateli, aby o uvedených skutečnostech *subjektivně nevěděl*. Oproti tomu podle současného přístupu zákonodárce k dosažení dobré víry kupujícího nestačí, že o jistých skutečnostech *nevěděl*. Na kupujícího se bude pohlížet jako na dobromyslného teprve tehdy, pokud bude prokázáno, že *nevěděl, avšak ani vědět neměl a nemohl*. Inkriminované ustanovení v současné době říká, že „*Kupující nabývá vlastnické právo i v případě, kdy prodávající není vlastníkem prodáváného zboží, ledaže v době, kdy kupující měl vlastnické právo nabyt, věděl nebo vědět měl a mohl, že prodávající není vlastníkem a že není ani oprávněn zbožím nakládat za účelem jeho prodeje*.“ Klade tak aktuální znění obchodního zákoníku na dobromyslného nabyvatele větší požadavky v souvislosti s břemenem tvrzení a břemenem dokazování.

IV. Definiční znaky dobré víry v subjektivním smyslu

Z výše uvedeného pokusu o explikaci dobré víry v subjektivním smyslu lze vypreparovat základní stavební kameny (definiční znaky) tohoto institutu, které musí být vždy dány kumulativně (nejedná-li se o výjimku dále stanovenou). Jsou jimi:

- subjektivní chybné přesvědčení* jednatelova osoby o existenci či neexistenci práva, resp. právního stavu, popř. skutkového stavu a
- objektivní omluvitelnost* takového chybného přesvědčení.

Ad a) Chybné přesvědčení jednatelova osoby o existenci či neexistenci práva, resp. právního stavu, popř. skutkového stavu představuje *subjektivní kritérium*. Subjektivní proto, poněvadž se vždy vyskytuje pouze a výlučně v duševní (psychické) sféře jednatelova individua. Toto vnitřní přesvědčení jako takové *nemůže být nikdy předmětem přímého zkoumání, poznání a dokazování*. Takové zkoumání je i přes překotný rozvoj vědy (zejména speciálních lékařských disciplín) a techniky stále ještě nemožné. Je-li však vyloučeno poznání samotné vnitřní sféry (subjektivního přesvědčení) konkrétního jedince, není *eo ipso* vyloučeno zkoumání vnějších, objektivně poznatelných a verifikovatelných skutečností, z nichž lze zpětně učinit úsudek o existenci či neexistenci subjektivní vnitřní stránky takového individua. Z poznání objektivních vnějších skutečností lze tedy dovodit závěr o přítomnosti či nepřítomnosti subjektivního přesvědčení. To jsme ovšem již u druhého definičního znaku zkoumaného pojmu.

Ad b) Omluvitelnost chybného přesvědčení konkrétního individua vystupuje v konstrukci dobré víry jako *objektivní kritérium*. Vzhledem k tomu, že duševní stránku jedince nelze dostatečně kvalitně a plně zkoumat a učinit tak přímý poznatek o existenci či neexistenci určitého přesvědčení, je třeba toto poznání ob-

jektivizovat. Uvedený druhý činitel tedy pomáhá překonat úzkou (subjektivistickou) koncepci dobré víry. Pokud by právě takový objektivizující prvek nebyl dán, nebylo by prakticky vůbec možné prokázat skutečný duševní stav dotyčného subjektu. Každý by o sobě totiž mohl tvrdit, že byl přesvědčen o jistém stavu věci a tedy že byl subjektivně v dobré víře (což by ostatně v mnoha případech mohla být i pravda), avšak taková subjektivní dobrá víra by leckdy byla nepřezkoumatelná. Byla-li by dobrá víra budována pouze na takové subjektivistické koncepci, ztratila by tím zřejmě zcela svůj význam.

Subjektivní dobrou víru je tedy třeba zásadně zkoumat s ohledem na objektivní okolnosti, které ji mohly determinovat a odůvodnit. Tu je však třeba ihned dodat, že ani důkladné a podrobné poznávání a zkoumání objektivních skutečností nemusí vždy nutně vést ke správnému závěru ohledně existence či neexistence subjektivní stránky jedince. Není totiž vyloučeno (a tyto případy mohou být v praxi poměrně četné), že přes veškerou snahu o poznání vnitřní sféry subjektu nemusí být vždy učiněn korektní závěr o přítomnosti či nepřítomnosti subjektivního přesvědčení (vědomí) takové osoby. Jinými slovy, mohou nastat případy, v nichž je sice určitá osoba *subjektivně v dobré víře* o tom, že např. nakládá se svou vlastní věcí (což je relevantní především u držby a vydržení), nicméně – zkoumáno objektivně – takovou osobu nelze prohlásit za dobromyslnou, neboť *objektivní okolnosti vnějšího světa svědčí (mohou svědčit) o opaku*. Tak může např. dojít k tomu, že subjekt považující se za vlastníka věci (ač jím není) nemá vnitřně žádné pochybnosti o takové skutečnosti. S věcí disponuje, užívá ji, hradí náklady na její údržbu, opravy atd. Takový subjekt tedy neví, že existují okolnosti vylučující jeho vlastnické právo, ačkoliv jsou např. informace o takových okolnostech dostupné. Pro uvedený subjekt jsou však neznámé. Je-li ovšem dobrá víra budována na principu objektivního hodnocení, tedy na principu obsahujícím objektivizující prvek, je třeba se ptát a zkoumat, *zda dotyčný subjekt v (subjektivní) dobré víře mohl objektivně skutečně být*.

Objektivní kritérium hodnocení dobré víry nám tedy neusnadní (a zřejmě ani nemůže usnadnit) poznání skutečného stavu věci. Může nám však pomoci odpovědět (a i nám odpovídá) na otázku (a právě proto existuje), *zda by se jakýkoliv jiný subjekt průměrných vlastností a schopností, ocitnuvši se v postavení osoby, která se své dobré víry dovolává, mohl s ohledem na všechny relevantní objektivní okolnosti konkrétního případu své subjektivní dobré víry rovněž oprávněně dovolat*. Objektivní prvek tak zaručuje, že soud nebude odkázán pouze na tvrzení toho, kdo se své dobré víry dovolává. Naopak, bude mít možnost (a povinnost) zkoumat, zda všechny objektivní okolnosti dostatečně odůvodňují závěr o existenci tvrzeného oprávněného přesvědčení o jistých skutečnostech. Tam, kde bude takové rozhodnutí učiněno, tedy tam, kde se poznané a prokázané objektivní skutečnosti opravdu jeví jako dostatečné k prokázání existence dobré víry (subjektivního přesvědčení), je třeba hledět na dotyčný subjekt jako na osobu jednající v dobré víře a poskytnout jí příslušnou právní ochranu.

Nutno ovšem dodat, že výše popsaný objektivizující pohled na (subjektivní) dobrou víru s sebou v některých případech přináší jistá úskalí. Závažným problémem je

totiž skutečnost, že se v právním řádu čas od času vyskytují formulace, podle nichž v dobré víře není explicitně pouze ten, kdo o jistých skutečnostech *věděl* (právní norma tedy nemluví vysloveně o tom, zda někdo *byl* či *jednal v dobré víře*, ale o tom, zda někdo *věděl* nebo *nevěděl*). Jedná se v těchto případech o nejméně přísnou (krajně subjektivistickou) koncepci dobré víry. Je otázkou, zda i takto formulovaná *bona fides* dovoluje objektivizující korekci (objektivní hodnocení). Domnívám se, že tomu tak v uvedených případech být nemůže. Stanoví-li totiž právní norma, že v dobré víře není pouze ten, kdo *věděl* a nic jiného (k tomu srov. např. původní znění § 446 ObchZ), potom nelze interpretovat uvedené vyjádření objektivizujícím způsobem (tedy tak, že dotyčný sice *nevěděl*, avšak *vědět* měl a mohl). Míním, že se jedná o výjimku z obecného pravidla objektivního hodnocení dobré víry. V případech, o nichž je právě řeč, bude muset mít soud vždy postaveno najisto, zda dotyčná osoba o rozhodných skutečnostech *věděla*, tj. *subjektivně* věděla. Jakékoliv objektivizující hodnocení zde tedy nepřipadá v úvahu. Nebude proto možné se ptát, zda by na místě dotyčné osoby průměrně se chovající a uvažující subjekt o rozhodných skutečnostech *věděl* (měl možnost se o nich dozvědět). Jisté však je, že ani tento krajně subjektivistický přístup není zcela bezbřehý.

Z výše podaného výkladu je tak patrné, že se historicky etablovaly celkem tři různé koncepce subjektivní dobré (zlé) víry. Podíváme-li se na české soukromé právo, zjistíme, že i tu se pracuje s více různými přístupy k tomuto pojmu. Výše bylo uvedeno, že obchodní zákoník v jednom jediném paragrafu přijal v průběhu doby dvě různá řešení téhož institutu. Různorodý přístup k dobré víře je patrný i v zákoníku občanském. Kromě uvedených tří koncepcí se však právě v platném českém civilním kodexu setkáme i s dalšími, a nutno dodat, že poněkud nepochopitelnými konstrukcemi. Tak např. ustanovení § 32 odst. 3 ObčZ říká v souvislosti se smluvním zastoupením následující: „*Je-li zmocnitel v dobré víře anebo věděl-li nebo musel vědět o určité okolnosti, přiblíží se k tomu i u zmocněnce, ledaže jde o okolnosti, o kterých se zmocněnec dozvěděl před udělením plné moci*“. Je nanejvýš pochybné, jak rozumět uvedenému ustanovení a jak tuto právní normu vykládat. Zákonodárce na tomto místě totiž v rámci jedné věty zřejmě slučuje subjektivní dobrou víru (o níž mluví výslovně) se subjektivní zlou vírou (arg. slovy *věděl-li* nebo *musel vědět*). Ve zlé víře je totiž ten, kdo o nějakých okolnostech ví nebo měl (mohl) vědět. Je-li tomu opravdu tak, potom vyjádřeno jinými slovy, uvedená právní norma by mohla znít následovně: „*Je-li zmocnitel v dobré víře anebo ve zlé víře, přiblíží se k tomu i u zmocněnce, ledaže jde o okolnosti, o kterých se zmocněnec dozvěděl před udělením plné moci*“. Rovněž tak by byla možná formulace, podle níž „*Nevěděl-li zmocnitel a ani vědět nemusel anebo věděl-li nebo musel vědět o určité okolnosti, přiblíží se k tomu i u zmocněnce, ledaže jde o okolnosti, o kterých se zmocněnec dozvěděl před udělením plné moci*“. Měl-li zákonodárce tuto variantu skutečně na mysli, je otázkou, proč se nevyjádřil pregnanterněji. Odpověď na uvedený problém je téměř nemožná. Odborná literatura k této podivné konstrukci bez výjimky mlčí. Jedinou zmínku (nikoliv však věcnou, nýbrž jen informativní) v této souvislosti učinil Hurdík, podle něhož je v uvedeném ustanovení obsažen dvakrát odkaz

na dobrou víru.¹⁸ Domnívám se však, že toto tvrzení není správné. O dobré víře se na citovaném místě mluví jen jednou (a to explicitně); výraz *věděl-li nebo musel vědět* naopak ukazuje na konstrukci *zlé víry*. Zmatení je tak značné. Používá-li zákonodárce v občanském zákoníku takové konstrukce, nepřispívá tím v žádném případě k požadavku právní jistoty.

Zbývá dodat následující. Právní předpisy (pokud chtějí normovat o dobré víře), mluví o této instituci buď výslovně (tj. používají explicitně termínu *dobrá víra*), anebo nahrazují uvedené slovní spojení již zmiňovanými výrazy „věděl“, „věděl či vědět měl“, popř. „věděl či vědět měl a mohl“. Tam, kde se použije některý z obrátů uvedených na druhém místě, nemusí zásadně docházet k větším interpretačním potížím. Tam však, kde právní norma použije výrazu „dobrá víra“, není nikdy jasno (nelze-li to zjistit jinak), která koncepce se má v konkrétním případě na mysli. Kromě toho, i tehdy, když je subjektivní dobrá víra formulována precizně, může vznikat celá řada navazujících otázek. Jedná se např. o problémy související s výčtem *osob*, které v konkrétním případě musí být v dobré víře, aby nastaly předpokládané právní následky (srov. k tomu problematiku, která může vznikat např. při společné držbě věci či práva, při právním zastoupení, při zjišťování dobré víry právnických osob atd.), dále otázky svázané s *předmětem* dobré víry (tedy k jakým všem okolnostem se dobrá víra vztahuje), s tím, co je jejím *obsahem* (jenom to, že subjekt věděl, nebo též vědět měl a mohl), s *časovými souvislostmi* (je třeba být v dobré víře jen v určitém okamžiku – např. v době uchopení držby, nebo je tato psychická kategorie vyžadována po nějakou déle trvající dobu – tak např. při držbě po celou vydržecí dobu – srov. k tomu též známou zásadu *mala fide superveniens non nocet*) atd. Tím, že díky právních norem zabývajících se dobrou vírou je často velmi lakonická, přenechává se řešení podstatné části všech pochybností především právní doktríně a soudní praxi.

V. Je možné připustit existenci subjektu nejsoucího v konkrétním případě ani v dobré ani ve zlé víře?

Je závažnou otázkou, zda tam, kde skutková podstata právního předpisu vyžaduje v určité situaci existenci subjektivní dobré víry konkrétní osoby, musí být v posuzovaném případě dána vždy buď dobrá víra nebo naopak víra zlá a *tertium non datur*. Otázka může znít i tak, zda je v některých případech možný stav, kdy dotyčná osoba není (nebo nemusí být) ani v dobré víře ani ve zlé víře; jinými slovy, jestli existuje určitá oblast prosté existence a přítomnosti jakékoliv víry (tedy jestli je nebo může být vztah určitého subjektu ke skutečnostem zakládajícím dobrou či zlou víru indiferentní). Můžeme se rovněž ptát, zda existuje kromě dobré a zlé víry i nějaká třetí (blíže nedefinovaná) kategorie víry.

Na první pohled se zdá, že lze oprávněně konstatovat, že určitá osoba je v konkrétní posuzované situaci vždy buď v dobré víře a není tedy automaticky ve zlé víře, nebo naopak je ve zlé víře a potom nemůže být *bona fide*. Úvaha, podle níž by určitá osoba nebyla v konkrétním případě ani v dobré ani ve zlé víře, nám může připadnout jako iracionální. Situace však přece jenom tak jednoduchá není a vyžaduje bližšího rozboru, a to i z toho

důvodu, že se v odborném tisku již vyskytly názory, podle nichž existence subjektu nejsoucího ani v dobré ani ve zlé víře je možná.¹⁹

Za prvé je třeba vypořádat se s otázkou, zda je možné, aby konkrétní subjekt byl zároveň v dobré i ve zlé víře. Odpověď na tuto otázku zní, že nikoliv. Mezi dobrou a zlou vírou platí jednoznačně logický vztah exkluze (jeden prvek je vylučován druhým). To znamená, že je-li někdo *bona fide*, nemůže být zároveň *mala fide* a samozřejmě to platí i naopak. Pokud tedy např. někdo ví nebo vědět měl a mohl o skutečnostech zakládajících jeho zlou víru, nemůže být zároveň v dobré víře. Vyloučili-li tedy dobrá víra zlou víru a *vice versa*, je třeba zabývat se dále otázkou, zda je možno připustit existenci subjektu nejsoucího v konkrétním případě ani v dobré ani ve zlé víře. Neboli jinak, zda o tom, kdo není v dobré víře, lze za jistých okolností prohlásit, že není ani ve zlé víře a naopak o tom, kdo není ve zlé víře, lze prohlásit, že není ani v dobré víře. V domácí literatuře se k uvedenému problému vyjádřil zatím pouze Zapletal, který se domnívá, že tomu tak v některých případech být může a připouští tím tedy možnost existence subjektu, který se ocitá ve sféře prosté jak dobré, tak i zlé víry. Podle uvedeného autora „*Použijeme-li opět kategorii zavinění, pojem zlá víra je velmi blízký pojmu zlý úmysl, zatímco dobrou víru vylučuje i nedbalost, jak bylo již uvedeno. Tedy ten, kdo není v dobré víře, nemusí být automaticky ve zlé víře.*“²⁰

Domnívám se, že takové nazírání na uvedený problém je teoreticky pochybné a neudržitelné. Dle mého mínění *není možné, aby konkrétní subjekt nebyl v určité situaci ani v dobré ani ve zlé víře* (tedy tam, kde je právním předpisem vyžadována přítomnost dobré víry či absence zlé víry). Možnost, aby konkrétní osoba byla mimo sféru jakékoliv víry, je značně problematická a je třeba se zamyslet nad tím, zda tato skutečnost může teoreticky vůbec vzniknout. V první řadě je třeba se vyjádřit k dichotomii pojmů dobré a zlé víry z hlediska sémantického. Problém, který tu totiž vyvstává, je spojen se skutečností, že *obecný jazyk oběma pojmům připisuje určitý hodnotový rozměr*. Tak pojmu *dobrý* rozumíme obecně také jako *správný, spravedlivý, hodnotný, prospěšný, kladný, pozitivní*. Výrazu *zlý* lze oproti tomu rozumět rovněž jako *nesprávný, nespravedlivý, záporný, negativní atd.* Je ovšem pravdou, že v obecném jazyce lze kromě obou zmíněných kategorií separovat ještě kategorii třetí, odlišnou od obou uvedených. Tuto kategorii můžeme označit jako *jiný než dobrý*, čili ani *dobrý*, avšak ani *zlý*. *Jiný než dobrý* totiž z hlediska obecného jazyka nemusí nutně znamenat totéž co *zlý* (tedy něco, co není správné, spravedlivé atd.). Obecný jazyk tak kromě kategorií *dobrý* a *zlý* pracuje ještě se třetí kategorií, a sice s množinou *jiný než dobrý*, aniž by zároveň tato kategorie musela být shodná s kategorií *zlý* (popř. s kategorií *jiný než zlý*, aniž by tato kategorie musela být shodná s kategorií *dobrý*). Prvek množiny *jiný než dobrý*, avšak zároveň ne *zlý* (popř. *jiný než zlý*, avšak zároveň ne *dobrý*) bude tedy třetí možností, která z hlediska obecného jazyka může nastat. Viděno pouze prizmatem obecného jazyka, mohou existovat prvky,

¹⁸ K tomu srov. Hurdík, J. op. cit. sub 2, s. 569.

¹⁹ K tomu srov. Zapletal, J. op. cit. sub 2, s. 64.

²⁰ Tamtéž.

kteří jsou z hlediska dichotomie pojmů *dobrý* a *zlý* zcela indiferentní.

Řešení problému je třeba hledat v tom, že obecný jazyk se k pojmům *dobrý* a *zlý* staví z *jiného úhlu pohledu* než jazyk právní a připouští kromě uvedených dvou množin ještě množinu třetí. Oběma pojmům (resp. všem třem) je v obecném jazyce připisována jakási hodnotová dimenze. Převzetí zmiňované třetí kategorie (neutrální) do práva však není možné. V právním jazyce totiž (alespoň v souvislosti s dobrou a zlou vírou) můžeme použít jen výše uvedené dvě kategorie, a sice kategorii *dobrý* a kategorii *zlý*, které se vzájemně vylučují. Subjektivní víra (dobrá či zlá) zásadně postrádá jakýkoliv mravní či morální rozměr. Nelze proto říci, že *dobrá víra* je automaticky stavem vyznačujícím se mravními či morálními atributy, zatímco *zlá víra* je skutečností nemorální.

Lze tedy zopakovat tyto důležité konsekvence. Pokud v konkrétním případě existují skutečnosti, které vylučují subjektivní dobrou víru určité osoby, potom je tato osoba bez dalšího ve zlé víře. Pokud takové skutečnosti nejsou, musí být stejný subjekt automaticky *bona fide*. Je tedy možné, aby dobrá víra *bud' existovala* (potom nemůže existovat zlá víra) *nebo neexistovala* (potom musí existovat zlá víra). Jedno tedy vylučuje druhé. Všechno, co neodpovídá pojetí dobré víry, bude automaticky považováno za zlou víru a naopak. Není pro tento závěr důležitá ani úvaha, že se existence subjektivní dobré víry posuzuje objektivně bez ohledu na případnou „skutečnou“ (subjektivní či vnitřní) dobrou víru konkrétního jedince. Tyto případy nyní ponechávám stranou, stejně jako ponechávám stranou, zda a jak se vnitřní dobrá víra subjektu jeví navenek a zda se ji podaří prokázat. Hovoříme-li o *subjektivní dobré či zlé víře*, nemáme tím zásadně na mysli *jakýkoliv mravní či morální rozměr chování* konkrétního jedince v konkrétním případě. Přídavná jména *dobrý* a *zlý* totiž nejsou v těchto případech označením pro *kvalitu pojmu víry*; nejsou tedy označením pro *kvalitu víry jako takové*.²¹ Mnohem více jsou označením pro *omluvitelnost* *nebo neomluvitelnost chybného spoléhání na rozhodující skutečnosti*; jinak řečeno, jsou označením pro *omluvitelnost či neomluvitelnost omylu jednajícího subjektu*. Jedná se tedy o to, zda dotčený subjekt věří v nějakou skutečnost (neodpovídající realitě) oprávněně či ne.

Zcela jinak je tomu ovšem s použitím přídavných jmen *dobrý* a *zlý* u objektivní (dobré či zlé) víry. *Pouze tu* má totiž dichotomie *dobrý* a *zlý* svůj smysl a obě dvě adjektiva jsou tu zcela přesná (označují *víru jako takovou*, označují *kvalitu chování*). Oproti tomu u subjektivní dobré víry se jedná pouze o technický popis dvou různých kategorií, který je však velmi obecný a nemusí nutně znamenat hodnotový rozměr takových pojmů.

Závěrem těchto úvah učiníme ještě jednu obecnou poznámku k možnostem formulování subjektivní dobré či zlé víry v právních předpisech. Bylo již poukázáno a zdůvodněno, že zlá víra je jakákoliv jiná než dobrá víra a naopak. Tam, kde zákonodárce výjimečně přistupuje k definici dobré či zlé víry²², není s ohledem na výše uvedené potřeba definovat obě dvě kategorie. Platí zde známá úvaha, podle níž mají-li se definovat dva protichůdné pojmy, stačí tak učinit pouze u jednoho z nich. V opačném případě (tehdy, budou-li definovány oba pojmy) totiž vzniká nebezpečí výskytu situací, které nebude možno

podřadit ani pod jednu definici; takové skutkové podstaty tedy nebudou právem pokryty. I tak ovšem zůstává pravdou, že veškeré pokusy o obecnou definici dobré (zlé) víry (byť i jen subjektivní) byly doposud neúspěšné.²³ Přesně a precizně definovat dobrou (zlou) víru je tak zásadně možné pouze tam, kde má taková definice dopad jen na izolovaný právní institut a nežádá se tedy použitelnost takového pravidla na jiné skutkové případy (byť i velmi podobné).

Poslední zmínka patří úvaze o možnosti kombinovaného (simultánního) použití adjektiv *dobrý* a *zlý* v rámci jednoho právního předpisu, v rámci určitého právního odvětví, či dokonce v rámci celého právního řádu. Tu je třeba říci, že při normování o dobré (zlé) víře by se měl zákonodárce pevně držet jedné koncepce. Měl by tedy pravidelně mluvit *vždy bud' jen o dobré víře*, nebo naopak *jen o zlé víře*. V obou případech je možné vyjádřit jak zlou, tak i dobrou víru dvěma způsoby, totiž pozitivně a negativně. Příklady formulací obou koncepcí jsou následující: např. „(...) *jedině tehdy, byl-li kupující v dobré víře* (...)“ – příklad dobré víry formulované pozitivně; např. „(...) *to neplatí, nebyl-li věřitel v dobré víře* (...)“ – příklad dobré víry formulované negativně; např. „(...) *ve zlé víře je ten, kdo* (...)“ – příklad zlé víry formulované pozitivně; např. „(...) *to platí jen tehdy, nebyl-li věřitel ve zlé víře* (...)“ – příklad zlé víry formulované negativně.

VI. Závěr

Nemálo otázek se upíná k institutu subjektivní dobré víry. Většina z nich je v domácí civilistické literatuře doposud mimo obzor zájmu právníků a zůstává tudíž neřešena a nezodpovězena. Doufám proto, že můj příspěvek poněkud rozvíří stojaté vody české civilistiky v této právní oblasti a přiměje alespoň část odborníků k formulování svých vlastních názorů a podnětů.

²¹ Nelze tak proto vůbec tvrdit (jako to činí v citované práci Zapletal), že pojem zlá víra je velmi blízký pojmu zlý úmysl. Tak tomu sice někdy být může, ovšem stejně tak tomu v mnoha případech být vůbec nemusí.

²² Srov. např. *Tégl, P.* op. cit. sub 1, s. 146 a tam uvedenou legální definici zlé víry obsaženou v polském katastrálním právu.

²³ Tak např. kodifikační komise v Polsku při přípravě platného občanského zákoníku dlouze diskutovala o užitečnosti obecné definice dobré (resp. zlé) víry v kodexu. Nakonec bylo komisí rozhodnuto (téměř jednomyslně) žádnou generální definici zlé víry do zákona nezačleňovat, a to právě s ohledem na skutečnost, že zlá víra ve většině ustanovení, která s ní pracují, znamená pokaždé něco jiného. K tomu viz *Przybyłowski, K.* op. cit. sub 3, s. 11 a násl.

Odpovědnost zasílatele – dopravce za škodu na přepravovaném zboží

JUDr. Martina Karhanová*

I. Úvodem popis problematiky

Cílem této stati není podat podrobný výklad o takzvaných smlouvách se vztahem k přepravě věcí – k tomuto tématu již byla sepsána celá řada fundovaných

* Autorka je asistentkou soudce Městského soudu v Praze.

prací.¹ V praxi se však objevily problémy v případě uzavírání smluv spediční společností, která nabízela svým klientům zajištění přepravy jejich nákladu. Tato přeprava byla uskutečňována třetí osobou, ač mezi původními účastníky byla uzavřena smlouva zasílatelská.

Problém nastal ve chvíli, kdy došlo k poškození přepravovaného zboží a spočíval v tom, že ač spediční společnost uzavřela s jednou z pojišťoven nad rámec povinností uložených zákonem zasílateli při uzavírání zasílatelských smluv (srov. ust. § 603 ObchZ)² pojistnou smlouvu vztahující se na poškození zboží vzniklé v důsledku faktického vykonávání předmětu činnosti zapsaného v obchodním rejstříku společnosti v souladu s obchodním zákoníkem a ostatními obecně závaznými předpisy, pojišťovna odmítla vzniklou škodu společnosti uhradit. Předmětem činnosti společnosti zapsaným v obchodním rejstříku byla vnitrostátní a mezinárodní přeprava. Spediční společnost od počátku účinnosti pojistné smlouvy hradila dle jejích ustanovení pojišťovně sjednané pojistné ve stanovených termínech. Když v rámci jedné z prováděných přeprav došlo k dopravní nehodě, při níž byl poškozen přepravovaný náklad, byla ověřena výše této škody a společnost uhradila svému klientovi vzniklou škodu a následně uplatnila tuto škodu poníženou o sjednanou spoluúčast u pojišťovny podle podmínek pojistné smlouvy.

Pojišťovna však odmítla škodu uhradit s odkazem na předmět činnosti spediční společnosti, kterým bylo, jak již výše řečeno, bylo vnitrostátní a mezinárodní zasílatelství, nikoli tedy přeprava věci, a argumentovala, že jedním z pojmových znaků zasílatelské smlouvy je to, že se jedná o smlouvu obstaravatelského typu, tedy o vztah, v němž se spediční společnost zavazuje obstarat pro svého klienta přepravu jeho nákladu z bodu A do bodu B, ale neodpovídá za škodu vzniklou v případě poškození nákladu v průběhu přepravy, pakliže tuto přepravu neprovádí sama. Vzhledem k postupu pojišťovny považují za zajímavé podrobněji tento problém rozebrat.

II. Smlouvy k zajišťování přepravy a smlouvy se vztahem k dopravním prostředkům v oblasti spedice v ČR

Obchodní zákoník v ust. § 601–641 upravuje tzv. smlouvy k zajišťování přepravy a smlouvy se vztahem k dopravním prostředkům. Konkrétně se jedná o smlouvu zasílatelskou (§ 601–609 ObchZ), smlouvu o přepravě věci (§ 610–629 ObchZ), smlouvu o provozu dopravního prostředku (§ 638–641 ObchZ) a smlouvu o nájmu dopravního prostředku (§ 630–637 ObchZ). Zatímco smlouva o přepravě věci a smlouva o nájmu dopravního prostředku jsou z hlediska ust. § 261 odst. 2 ObchZ relativními obchody, jinak řečeno závazkovými vztahy mezi podnikateli navzájem (případně mezi podnikateli a státem nebo nepodnikatelskými samosprávnými územními jednotkami), smlouva zasílatelská a smlouva o nájmu dopravního prostředku jsou pak dle ust. § 261 odst. 3 ObchZ absolutními obchody, tedy vztahy, v nichž se bez ohledu na postavení účastníků použije vždy obchodního zákoníku. V daném případě jde o dva smluvní typy – tedy o smlouvu zasílatelskou a o smlouvu o přepravě věci. Nutno poznamenat, že se jedná o takzvané konsenzuální kontrakty, tedy o smlouvy, které vznikají již dosažením shodného projevu vůle zú-

částněných stran, aniž by bylo zapotřebí uzavřít smlouvu písemně.

Vzhledem k tomu, že v této konkrétní věci všechny tři strany (pojišťovna, odesílatel a spediční společnost) vystupovaly v rámci své podnikatelské činnosti, bylo užito obchodního zákoníku. Nejprve byla uzavřena smlouva zasílatelská mezi spediční společností a jejím klientem, následně pak smlouva o přepravě nákladu mezi spediční společností a faktickým přepravcem.

1. Smlouva zasílatelská

Smlouva zasílatelská je v obchodním zákoníku upravena relativně velice stručně, což zajisté může v některých případech, jako je mimo jiné i tento, činit určité potíže v praxi. Smlouvou zasílatelskou podle obchodního zákoníku je smlouva, v níž se zasílatel zavazuje příkazci, že mu vlastním jménem a na jeho účet obstará přepravu věci z určitého místa do jiného určitého místa a příkazce se zavazuje zaplatit za toto obstarání zasílateli úplatu. Smlouva má tedy celkem pět podstatných náležitostí – určení zasílatele a odesílatele (příkazce), závazek zasílatele obstarat vlastním jménem na účet objednatele přepravu věci, určení věci (nákladu), určení místa odeslání a určení, závazek objednatele zaplatit zasílateli úplatu. Podle ust. § 603 ObchZ je zasílatel povinen s vynaložením odborné péče sjednat způsob a podmínky přepravy odpovídající co nejlépe zájmům příkazce, jež vyplývají ze smlouvy, přičemž zasílatel odpovídá za škodu na převzaté zásilce vzniklou při obstarávání přepravy.³

Současná nákladní doprava, respektive přeprava, je v praxi relativně složitá, vyžaduje mnohdy zapojení několika subjektů, probíhá kombinovaně (silniční, železniční, lodní či letecká doprava). V důsledku toho je poměrně typickou situací, kdy spediční společnost, jejímž předmětem činnosti dle živnostenského zákona je zpravidla zasílatelství, přijme objednávku či uzavře smlouvu s příkazcem, v níž jsou obvykle vymezeny všechny podstatné náležitosti (ovšem kromě ceny, jejíž přesné stanovení není podmínkou platnosti takové smlouvy).⁴ Zasílatelství mívá v mnoha případech tu podobu, že spediční společnost má dopředu nasmlouvané jednotlivé přepravce, kteří na její objednávku provedou konkrétní přepravu. Mnohdy se v těchto případech jedná o kombinované přepravy a zasílatel pak odpovídá za škodu vzniklou při přepravě, jako by celou přepravu prováděl sám, jak bude podrobněji osvětleno dále.

¹ Např. Marek, K., Lippertová, P. Smlouvy k zajišťování přepravy a se vztahem k dopravním prostředkům. Bulletin advokacie, 2004, č. 5, s. 27–41; Marek, K. Smlouvy k zajišťování přepravy a se vztahem k dopravním prostředkům. Právní fórum, 2006, č. 3, s. 91–101; Marek, K. Smlouva zasílatelská. Právní rozhledy, 1999, č. 11, s. 566–569 etc.

² Dle tohoto ustanovení je zasílatel povinen zásilku pojistit jen v tom případě, dohodl-li se na tom s příkazcem ve smlouvě.

³ Nedohodnou-li se strany výslovně jinak, jsou součástí jejich smlouvy též Zasílatelské podmínky Svazu spedice a logistiky (v podrobnostech viz Svaz spedice a logistiky České republiky. Všeobecné zasílatelské podmínky Vydání 2005 [cit. 21.08.2007]. URL: <http://www.ssl-czech.cz/docs/ssl_vseobecne_zasilatelske_podminky_verze_2005.doc>).

⁴ Podle ust. § 607 ObchZ není-li ve smlouvě sjednána výše úplaty, náleží dopravci úplata obvyklá v době sjednání smlouvy při obdobné přepravě. Totéž platí i pro smlouvu o přepravě podle ust. § 625 odst. 1 ObchZ, ovšem zde s přihlédnutím k obsahu závazku dopravce.

2. Smlouva o přepravě (věci)

Smlouva uzavíraná mezi přepravci a spediční společností je oproti tomu typickou smlouvou o přepravě věci, v níž se dopravce zavazuje odesílateli, že přepraví věc, respektive zásilku, z určitého místa, jímž je místo odeslání, do určitého jiného místa, jímž je místo určení, a odesílatel se za to zavazuje dopravci zaplatit úplat. Smlouva o přepravě upravená v ust. § 610–629 ObchZ tak má tedy celkem čtyři podstatné náležitosti – určení věci (zásilky), závazek dopravce provést přepravu, určení místa odeslání a místa určení, závazek odesílatele zaplatit dopravci přepravné.

Podle ust. § 41 odst. 1 Silničního přepravního řádu⁵ smlouva o přepravě může vzniknout následujícími způsoby: a) přijetím objednávky; b) u přepravy ohlášené dopravnímu středisku podle předpisů o řízení nákladní automobilové dopravy převzetím transportního průkazu střediska dopravcem, výjimečně přijetím jiným způsobem vydaného příkazu střediska k provedení přepravy; c) jde-li o přepravu, kterou není třeba již objednávat [§ 40 odst. 1, písm. b) a c)], započítím přepravy; d) pokud nevznikla podle bodů a) až c), převzetím zásilky k přepravě.

Oproti smlouvě zasílatelské je smlouva o přepravě podstatně podrobněji upravena, a to s ohledem na předmět této stati zejména ve vztahu k odpovědnosti za škodu na přepravované věci (nákladu). Odpovědnost v zákoně koncipovaná je jednoznačně odpovědností za výsledek a práva vzniklá ze škody na dopravovaných věcech se dle ust. § 399 ObchZ promlčují v promlčecí lhůtě jednoho roku, nejedná-li se o škodu způsobenou úmyslně – pak je promlčecí doba čtyřletá podle ust. § 397 ObchZ.

Musíme mít na zřeteli hlavně ust. § 629 ObchZ, podle kterého prováděcí předpisy mohou odchýlně upravit přepravu, jde-li o vznik smlouvy, přepravní doklady, vyloučení věci z přepravy, přebírání věci dopravcem a její vydávání příjemci, rozsah nároků vůči dopravci a jejich uplatnění. Tato specifická ujednání však nesmí omezit odpovědnost dopravce při škodě na zásilce stanovenou v ust. § 622 a § 624 ObchZ.

III. Postavení, práva a povinnosti zasílatele, když je zároveň dopravcem

Jak je známo, právní úkony se neposuzují dle svého názvu, ale dle svého obsahu. Právě toto je jeden z kořenů, z něž vyrůstá na počátku nastíněný problém, protože ač spediční společnost uzavírala se svými klienty smlouvu, v jejímž záhlaví byla tato označena jako „Smlouva zasílatelská“, ve skutečnosti se společností zavazovala k provedení přepravy, neboť přijímala a akceptovala objednávky nikoli na zajištění přepravy, ale na provedení přepravy, jak umožňuje zejména § 605 ObchZ. Jak říká Marek: „Je tedy třeba rozlišovat, zda se zasílatel zavazuje obstarat přepravu věci či se zavazuje přepravit věc. V prvním případě uzavírá smlouvu zasílatelskou, ve druhém případě smlouvu o přepravě věci, přičemž není rozhodující, zda bude či nebude přepravu provádět vlastními či cizími dopravními prostředky.“⁶

Na první pohled se zde jedná o zřejmý rozpor, protože pakliže neměla společnost jako předmět činnosti zapsaný v obchodním rejstříku podnikání v dopravě, ale pouze zasílatelství, nemohla by uzavírat smlouvu, jejímž obsahem

by byla skutečná přeprava věci (nákladu). Tato situace je dnes u nás velice běžná. Důvodem je zřejmě to, že nákladní silniční doprava je podle přílohy č. 3 živnostenského zákona⁷ na rozdíl od zasílatelství koncesovanou živností.

V této chvíli je ale konečně na místě připomenout si ust. § 605 ObchZ. Podle dikce jeho odstavce prvního totiž zasílatel může uskutečnit objednanou přepravu sám, nezakázal-li to příkazce nejpozději do začátku uskutečňování přepravy nebo neodporuje-li to smlouvě.⁸ Není v tuto chvíli na místě rozebírat, kterým okamžikem byla přeprava zahájena ani kterým okamžikem by projev vůle byl vůči takovému zasílateli účinným (zde snad lze jen odkázat na plně aplikovatelné ust. § 45 ObčZ, podle kterého je projev vůle adresovaný jedné ze smluvních stran účinným vůči adresátovi až okamžikem jeho obdržení), neboť to není předmětem této stati. Je však velice podstatné, že zasílatel je oprávněn realizovat přepravu sám. Velice zajímavým a z hlediska předmětu této stati snad ještě podstatnějším je odstavec druhý zmíněného ustanovení – podle něj je totiž zasílatel oprávněn použít k přepravě dalšího zasílatele, respektive meziasílatele. Zasílatel (onen původní) pak přitom odpovídá stejně, jako kdyby přepravu provedl sám.

Už podle ust. § 605 odst. 1 ObchZ se tak zasílatel vlastně dostává do postavení dopravce, a to se všemi právy i povinnostmi, která (faktickému) dopravci náleží, zejména přepravit zboží z místa odeslání do místa určení s odbornou péčí, a to s tím, že dopravce je povinen uchovat věc ve stavu, v jakém ji převzal k přepravě.⁹ Totéž pak samozřejmě musí platit i pro odstavec druhý, který vlastně ten první ještě rozvíjí a specifikuje ještě dále oprávnění zasílatele – dopravce. Je nepochybné, že se pak na něj vztahují nejen práva a povinnosti dle obchodního zákoníku, ale též podle přepravních řádů a dalších prováděcích předpisů.¹⁰

V této souvislosti lze hovořit o takzvaném samovstupu zasílatele.¹¹ Ten spočívá právě v tom, že zasílatel přijme příkaz – objednávku k zajištění přepravy a následně přepravu uskuteční buď sám nebo prostřednictvím třetí osoby. Další variantou samovstupu v této podobě je i to, když je již dopředu stanovena pevná sazba odměny zasílatele (tzv. přejímací sazba)¹² – smluvní ujednání o provedení přepravy není pak možné považovat za uzavření smlouvy zasílatelské. Lze říci, že onen faktický dopravce se tedy v obou uvedených případech dostává do postavení jaké-

⁵ Vyhláška č. 133/1964 Sb., o silničním přepravním řádu, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ Marek, K. Smlouva zasílatelská. Právní rozhledy, 1999, č. 11, s. 567; Marek, K., Lippertová, P. op. cit. sub 1, s. 34.

⁷ Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Zde je vhodné poukázat též na to, že na smlouvu zasílatelskou se dle ust. § 609 ObchZ podpůrně užívají i ustanovení o smlouvě komisionářské. Ta je upravena v ust. § 577–590 ObchZ. Podle ust. § 580 ObchZ, zejména jeho odstavce druhého, odpovídá komisionář (zde zasílatel), jako by záležitost obstarával sám.

⁹ Obdobně viz Kopáček, L. Obchodní kontrakty. II. díl. Praha: Prospektum, 1994, s. 521.

¹⁰ Pouze pro pořádek dodávám, že přepravní řády podle ust. § 629 ObchZ není možné použít ve vztahu k odpovědnosti za škodu na zásilce, pakliže odporují ust. § 622 a § 624 ObchZ.

¹¹ Srov. zejména Koblíba, I., Kalfus, J., Kovářik, Z., Kozel, R., Pokorná, J., Svobodová, Y. Obchodní zákoník. Úplný text zákona s komentářem podle stavu k 1. 4. 2006. Praha: Linde, 2006, s. 1367; Marek, K. op. cit. sub 6, s. 566–569.

¹² Toto je velice častý jev v silniční nákladní dopravě, o níž nám zde jde především, nikoli však pouze v ní.

hosi subdopravce (a to i v souladu s ust. § 621 ObchZ¹³) a primárně odpovědným za škodu na přepravovaném zboží (nákladu) se pak stane původní zasílatel, tedy zasílatel – přepravce. Toto dále vyplývá i z výslovného ustanovení obchodního zákoníku, konkrétně z jeho ust. § 331.¹⁴

Odpovědnost za takovou škodu pak kogentně upravuje ust. § 622 ObchZ. Podle ust. § 622 odst. 1 ObchZ dopravce odpovídá za škodu na zásilce, která vznikla v období od jejího převzetí do jejího vydání jejímu příjemci, samozřejmě kromě situací, které výslovně upravuje zákon (liberační důvody uvedené na konci ust. § 622 odst. 1 a dále § 622 odst. 2 ObchZ, nedohodnou-li si smluvní strany odpovědnost dopravce na širší bázi).

IV. Co říci závěrem?

Vraťme se nyní k v úvodu této stati popsané kauze. Pojistitel připravil na základě dokladů předložených mu pozdějším pojistníkem pojistnou smlouvu pro předmět činnosti vnitrostátní a mezinárodní zasílatelství, ale pak odmítl uhradit pojistníkovi škodu, která mu vznikla v souvislosti s vykonáváním právě toho předmětu činnosti, který měl zapsán po celou dobu, kdy byla pojistná smlouva účinná, v obchodním rejstříku. Navíc pojistník po celou dobu účinnosti pojistné smlouvy přijímal od pojištěného úhrady pojistného. Situace má tedy dle mého názoru jen dvě možná řešení:

1. pojistitel vyplatí spediční společnosti prokázanou škodu, a to z důvodů popsaných v této stati, zejména s ohledem na zákonem výslovně předpokládanou možnost takzvaného samovstupu, po němž se zasílatel dostává do postavení dopravce se všemi právy i povinnostmi, která mu z takového postavení plynou; nebo
2. spediční společnost (a zřejmě i všechny ostatní, které podnikají stejným či obdobným způsobem, jak zde bylo popsáno) si z tohoto příkladu vezme ponaučení a nebude uzavírat pojistné smlouvy s naznačenou konstrukcí.

Na základě výše uvedeného lze slovy klasika říci snad jen tolik, že „něco je shnilého v tom státě Dánském“.¹⁵

¹³ „Dopravce může svůj závazek plnit pomocí dalšího dopravce a odpovídá při tom, jako by přepravu uskutečňoval sám.“

¹⁴ „Plní-li dlužník svůj závazek pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by závazek plnil sám, nestanoví-li tento zákon jinak.“

¹⁵ *Shakespeare, W. Hamlet králevic dánský*. Přeložil E. A. Saudek. Svazek IV. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha, 1958, s. 302.

Ze zahraničí

XXV. kongres Mezinárodní unie notářství

*Mgr. Jana Večerníková, Mgr. Alexandra Červová, Mgr. Šárka Tlášková**

I. O kongresu UINL

Ve dnech 3.–6. října 2007 se v Madridu konal pod záštitou španělského korunního prince Felipa Asturského již XXV. kongres Mezinárodní unie notářství se

základním tématem „Notářství – celosvětová instituce“.

Mezinárodní unie notářství (UINL, původně Mezinárodní unie latinského notářství) je nevládní organizací, která byla založena v roce 1948 v Buenos Aires u příležitosti prvního mezinárodního kongresu latinského notářství. Dnes tato organizace sdružuje profesní notářské organizace sedmdesáti pěti států pěti kontinentů s právními systémy vycházejícími z římského práva. Jejím cílem je podporovat rozvoj notářské činnosti a zajišťovat užší spolupráci mezi notáři na mezinárodní úrovni. Snahou této organizace je též hledat způsoby, jak více přiblížit veřejnosti notářské povolání a zdůraznit tak jeho právní postavení ve světě.

Setkání bylo o to významnější, že přichází v době stále rostoucích tendencí anglo-amerického světa o maximální liberalizaci notářských služeb a podstaty notářství jako takového.

V době celkové globalizace s nepetržitým přílivem informací a zvýšenou mobilitou osob se potřeba právní jistoty stále zvyšuje. V tomto aspektu tkví úloha notářů celého světa jako nestranných osob a nositelů prvku právní jistoty – notáři vytvářejí jakousi mezinárodní síť důvěry. V rámci XXV. kongresu Mezinárodní unie notářství byla projednávána dvě témata: „Notářský zápis jako nástroj rozvoje ve společnosti“ a „Notářská činnost ve městech a na venkově“.

1. Slavnostní zahájení

Slavnostní zahájení kongresu se odehrálo dne 3. 10. 2007 pod patronací Jeho Královské Výsosti Prince Felipa Asturského v Kongresovém paláci, který se ve svém projevu věnoval především otázce právní jistoty a notářů jako reprezentantů právního odvětví, které je zárukou právní stability každého státu. Dále promluvili například pan Mariano Fernández Bermejo, ministr spravedlnosti Španělského království, paní Esperanza Aguirre, starostka Madridu, pan Giancarlo Laurini, prezident Mezinárodní unie notářství a pan José Marqueño de Llano, prezident španělské notářské komory.

2. Naše delegace a statistické údaje

Oficiální delegace Notářské komory České republiky byla reprezentována panem JUDr. Martinem Foukalem, prezidentem Notářské komory České republiky, panem JUDr. Jiřím Svobodou, předsedou legislativní komise prezidia Notářské komory České republiky a tlumočnicí paní Ing. Ivanou Horákovou.

Kongresu se zúčastnilo přibližně 100 notářů včetně jejich doprovodů z České republiky, celkem se zúčastnilo 1437 notářů z 56 zemí světa.¹

¹ Notáři se zúčastnili z těchto zemí: Alžírsko, Argentina, Belgie, Benin, Brazílie, Bulharsko, Česká republika, Čína, Dominikánská republika, Estonsko, Ekvádor, Francie, Guatemala, Guinejská republika, Haiti, Honduras, Chile, Chorvatsko, Itálie, Japonsko, Kamerun, Kanada, Kazachstán, Kolumbie, Kongo, Kuba, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Makedonie, Mali, Maroko, Mauricius, Mexiko, Německo, Nizozemsko, Panama, Paraguay, Peru, Polsko, Porto Rico, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Rusko, Řecko, Senegal, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švýcarsko, Tunisko, Ukrajina, Uruguay a Velká Británie.

II. Koncepce kongresu a program jednotlivých dnů

Program kongresu byl ve srovnání s kongresy konanými v dřívějších letech, jejichž program byl rozvržen na dobu jednoho týdne, pouze třídní.

Kongres byl koncipován formou krátkých příspěvků zástupců jednotlivých členských států Mezinárodní unie notářství, kteří během deseti minut zdůraznili hlavní body své studie. Vždy po příspěvcích probíhala volná diskuse k danému tématu. V těchto okamžicích si asi každý přítomný uvědomil, jak různorodými problémy se notáři v Evropě i ve světě potýkají. Bohužel se někteří diskutující spíše než k paradigmatickým otázkám vyjadřovali k nejožehavějším problémům řešeným v jejich zemích. Příjemným zpestřením byly krátké audio a video příspěvky (zejména příspěvek pana Karla Tobbacka o zakládání společností s ručením omezeným v Belgii).

1. O čem se mluvílo

Ve všech pádech byly na kongresu skloňovány zprávy Světové banky Doing Business, každoročně zpracováván předními experty v oblasti ekonomie, které vyprovokovaly notáře a notářské instituce k širší diskusi o smyslu klasického notářství v současném moderním světě. Bylo konstatováno, že klíčové problémy notářství lze dle této analýzy shrnout do dvou základních otázek: „Kolik to bude stát?“, „Kolik času to zabere?“.

Členové kongresu byli informováni o snaze mezinárodní notářské reprezentace jednat se zástupci Světové banky, kteří však komunikují pouze s vládami nebo světovými institucemi a nikoli s reprezentanty jednotlivých profesních institucí.

Tento neúspěch podpořil názor notářů, že je nutné vyvíjet maximální snahu o prohloubení spolupráce s médiem, díky kterým je nutné přiblížit činnost notářů veřejnosti a získat tak její podporu.

2. První den – Téma I – Notářský zápis jako nástroj rozvoje ve společnosti

První den byl věnován tématu „Notářský zápis jako nástroj rozvoje ve společnosti“, jehož mezinárodním koordinátorem byl pan Salvador Torres Escámez, španělský notář, který zadání rozdělil do tří dílčích oblastí: a) obecně o notářských zápisech a jejich účincích, b) přínos notářských zápisů k rozvoji ve společnosti – právní rozvoj, sociální rozvoj, technologický rozvoj, rozvoj mezinárodních vztahů, rozvoj v právu vlastnickém s důrazem na vlastnictví nemovitostí, ekonomický rozvoj a trvale udržitelný rozvoj, c) ekonomická hodnota právní jistoty – analýza a případně kritika zpráv Světové banky Doing Business 2004, 2005 a 2006.

Česká studie² na výše uvedené téma byla mezinárodním koordinátorem kladně hodnocena. Pozastavení vzbudila skutečnost, že se v České republice oproti právním úpravám jiných států nevyužívá povinná forma notářského zápisu v tak exponované oblasti, jako je oblast budoucích sporů a různých dispozic ohledně vlastnického práva a jiných věcných práv k nemovitostem. Zajímavé bylo zamyšlení francouzského zpravodaje, který vyslovil názor, že si málokdo uvědomí, že za výsledkem

činnosti notáře – notářským zápisem – stojí odborné vzdělání notáře, práce jeho spolupracovníků, rozsáhlá dokumentace a špičkové počítačové vybavení, což vytváří z notářského zápisu vysoce kvalitní produkt, zajišťující právní jistotu, který lze využít i za hranicemi státu, v němž byl pořízen, a ke kterému není potřeba žádné doplňkové pojištění (jako je tomu ve Spojených státech amerických).

Důležitý je i účinek notářského zápisu v prevenci sporů (např. dle statistik vznikne ve Francii spor z jednoho notářského zápisu na deset tisíc sepsaných zápisů, což je naprosto odlišné od zemí se systémem common law). Francouzský zpravodaj dokonce vyslovil myšlenku, že ve Spojených státech amerických nastala krize hypoték z důvodu absence notářství latinského typu.

Rumunský zpravodaj zmínil vliv zprávy Doing Business 2004 na změny v právu obchodních společností. V Rumunsku původně musely mít všechny změny v korporátních dokumentech povinně formu notářského zápisu, nyní mohou tyto změny sepsávat i advokáti. Listiny ale nejsou zpracovány kvalitně a bohužel chybí následná kontrola, což má negativní ekonomické důsledky.

Belgický zpravodaj konstatoval, že v jejich zemi získali podobnou zkušenost, bez povinné účasti notáře při zakládání společností docházelo k mnoha problémům v chodu společností, neboť chyběla následná kontrola. Belgická vláda proto znovu zavedla povinnou účast notáře při zakládání obchodních společností.

Prekvapivá byla informace japonského zpravodaje o tom, že v Japonsku se 90 % všech notářských zápisů týká výlučně hypoték.

Těžištěm všech předkládaných prací byly zejména ekonomické aspekty výkonu notářské profese. Dosavadní model notářství, ve kterém je na notáře jako soukromou osobu vykonávající svobodné povolání delegována část veřejné moci, byl shledán jako velmi efektivní, neboť stát přiznává výsledkům této činnosti kvalifikované právní účinky spočívající v předpokladu jejich pravdivosti a zákonnosti, zároveň zajišťuje i kontrolu a dohled nad notářskou činností, notář je snadno dostupný široké veřejnosti a svou činností nezatěžuje státní rozpočet, neboť odměna za jeho práci je hrazena přímo žadateli o jeho služby.

Notáři svou činností jako nestranné osoby, které mají povinnost vyvažovat nestejnou informovanost obou stran právního úkonu a chránit tak slabší stranu, dodávají úkonu prvek právní jistoty, čímž naplňují své hlavní poslání předcházet sporům, dalším účinkem jejich činnosti je snížení zátěže soudní soustavy.

Současnost je charakterizována diktátem trhu, notáři vnášejí na trh jistotu a důvěru a umožňují tak jeho lepší fungování a přispívají k ekonomickému rozvoji. Notáři jsou v každodenním kontaktu s praktickými potřebami lidí z celého sociálního spektra, snaží se jejich potřeby přizpůsobit platné právní úpravě, a někdy se jim daří dosáhnout i uznání některých nových právních institutů zákonodárci (v poslední době se jedná například o plné moci pro případ budoucí nezpůsobilosti).

Svou činností v oblasti prevence soudních sporů i účastí v moderních alternativních způsobech řešení

² Studii zpracovala Mgr. Šárka Tlášková, notářská kandidátka a trvalá zástupkyně JUDr. Marie Tláškové, notářky v Praze.

sporů (mediace nebo arbitráž) přispívají notáři i k potřebné sociální stabilitě. Posláním notářů je poskytovat tutěž právní jistotu, tutěž notářskou pomoc světovým občanům, a to bez ohledu na jejich státní příslušnost, bydliště nebo postavení.

3. Druhý den – Téma II – Notářská činnost ve městě a na venkově

Druhý den byl věnován tématu „Notářská činnost ve městě a na venkově“³, jehož mezinárodní koordinátorkou byla paní Carmen Silvie Elen Magri, notářka z Argentiny, která podrobnějšími pokyny vymezila zadání studie základními liniemi: a) rozdílem a specifikací notářů a jejich činnosti ve městech, příměstských oblastech, na venkově a v pohraničních oblastech, b) registrací nemovitostí a nabývacích titulů k nemovitostem včetně technických problémů v přímé návaznosti na právní, administrativní a politické aspekty.

Předkládaná studie byla zpracovávána s přihlédnutím k zadání se specifiky činnosti notářů v České republice. Byla velmi kladně hodnocena zejména s ohledem na obšírné statistické údaje o notářích a jejich zaměstnancích, počtu obchodních případů v rámci jednotlivých komor i údajů týkajících se Rejstříku zástav.

Italští notáři se pozastavovali nad statistickými údaji studie v části, která se týkala počtu zaměstnanců notáře ve městě a na venkově, holandské reprezentanty zaujala část týkající se počtu obchodních případů a celková česká koncepce obchodního práva s jeho notářskými zápisy o rozhodnutí orgánu právnické osoby a mexičtí notáři kladně hodnotili celkovou koncepci studie.

Zajímavé srovnání tématu vyplývá s naším nejbližším a inspirativním sousedem – Rakouskem, kde se notáři ve městech stejně jako čeští notáři zabývají především právem společností a právem nemovitostí a potýkají se s velmi silnou konkurencí jiných právních odvětví.

Stejně jako v České republice je pro notářskou činnost ve městech typická vyšší časová náročnost a vyšší náklady, mezinárodní případy se vyskytují zejména v příměstských oblastech.

V notářských kancelářích na rakouském venkově je stejně jako v České republice více případů, které se týkají zemědělského majetku a lesních pozemků, je obecně menší konkurence mezi právníky a velmi ojediněle se vyskytují případy s mezinárodním prvkem. Rakouská studie se též zmiňovala o velmi podstatném faktu, a to velmi kladném hodnocení notářů rakouskou veřejností.

Rakouský zpracovatel pan Mark Holoubek na rozdíl od zpracovatele českého tématu operoval s pojmem příměstské notářské kanceláře, u kterých je však definováno podobné spektrum činnosti jako u notářů na rakouském venkově.

4. Třetí den – Téma III – Osoba: její svoboda a bezpečnost

Třetí den kongresu byl věnován mezinárodnímu fóru na téma „Osoba: její svoboda a bezpečnost“ a v jeho rámci vystoupili notáři evropských zemí – pan Serigne Diop, pan Martín Iriberry Villabona, pan Francesco Lucarelli a pan Witold Orlowski.

Odpoledne byl kongres slavnostně ukončen.

III. O zpracování témat

Rozhovory s kolegy z jiných zemí byl zjištěn rozdílný přístup ke zpracování tématu (např. nizozemští notáři pracovali v pětičlenném a sedmičlenném týmu po dobu jednoho kalendářního roku, Argentina ve dvacetičlenném týmu též po dobu jednoho kalendářního roku).

Řada účastníků měla k dispozici zpracované práce na CD-nosičích, další v podobě vázaných brožur. Notářská komora České republiky se zařadila mezi zpracovatele, kteří dali přednost praktickému CD-nosiči.

Bohužel řada účastníků možnost k mezinárodní prezentaci svých studií nevyužila a jejich studie nebyly k dispozici na CD-nosiči ani v textové podobě.

Celková organizace kongresu byla poznamenána drobnými zmatky, které jsou však pro Španělsko typické, stejně tak si řada evropských notářů stěžovala na nefunkčnost webových stránek kongresu.⁴

IV. Společenské události

Kongres je místem pro neformální setkání notářů z celého světa s tím, že příležitosti pro širší diskusi s kolegy poskytly zejména uvítací koktejl v prostorách Kongresového paláce, konaný dne 3. 10. 2007 a koktejl za přítomnosti představitelů zemí Rady notářství Evropské unie (CNUe)⁵ na základě pozvání pana Dr. Klause Woschnaka, prezidenta rakouské notářské komory a prezidenta Rady notářství Evropské unie, konaný dne 4. 10. 2007 v hotelu Novotel.

S temperamentními rytmy španělského flamenca se mohli kongresisté setkat při představení Carmen s tanečnicí paní Aidou Góméz v hlavní roli, konaném dne 4. 10. 2007 v Kongresovém paláci. Závěrečná galavečeře v romantické restauraci Finca La Alquería, kam se mexičtí kolegové dostavili v lidových krojích včetně typických klobouků, byla příjemnou tečkou za významným setkáním.

V. Závěr

Kongres byl zajímavým a inspirativním setkáním kolegů a přátel a mj. vzácnou příležitostí získat prostor pro ohlédnutí se za cestou českého notářství od roku 1993.

Problémy, které se na Kongresu zmiňovaly, se příliš nemění: je třeba zejména posílit notářství jako světovou instituci, která funguje jako prevence před soudními spory, vytvořit z notářství skutečný symbol právní stability, vytvořit společenskou poptávku po notářských službách, neustupovat common law, odstranit přetrvávající zdání staromódní a přežití instituce, kterou moderní a rychlý svět nepotřebuje, vytvořit pro osobu notáře synonymum

³ Studii zpracovala Mgr. Alexandra Červová, notářská kandidátka a trvalá zástupkyně JUDr. Blanky Čechové, notářky v Praze a Mgr. Jana Večerníková, notářka v Praze.

⁴ URL: www.congresouin.es

⁵ Rada notářství Evropské unie je oficiální a reprezentační orgán notářské profese při institucích Evropské unie, sdružuje notářské organizace všech členských států Evropské unie, kde institut notářství latinského typu existuje (Belgie, Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Francie, Itálie, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko), vyjadřuje společná stanoviska svých členů, má pravomoc vyjednávat a přijímat rozhodnutí za notářství Evropské unie.

pro právního experta specializujícího se na rodinné, dědické, majetkové a obchodní právo včetně práva nemovitostí, který poskytuje své služby rychle a efektivně a výsledkem jeho činnosti je právní jistota zúčastněných stran.

Zůstává otázkou, jaké stanovisko české notářství k těmto klíčovým otázkám, které stojí již přímo přede dveřmi České republiky, zaujme a jakým způsobem využije svůj velmi dobrý potenciál. Proto nelze přijmout oblíbený přístup jižních národů „mañana será otro día“⁶, ale přijmout opatření dnes, zítra opatření vykonat a požití se těšit z výsledků vykonané práce.

⁶ Překlad ze španělského jazyka: „Zítra je taky den.“

Projev prezidenta UINL Giancarlo Lauriniho přednesený dne 2. října 2007 v Madridu na Shromáždění členských notářství UINL

Vážení pánové prezidenti, drazí kolegové,
scházíme se dnes na třetím a posledním zasedání Shromáždění v tomto funkčním období let 2005-2007 a je mým úkolem spolu s vámi udělat jak bilanci výsledků dosažených za toto uplynulé tříleté období, které se chýlí ke konci, tak bilanci cílů, které jsou ještě před námi.

V říjnu 2004 v Mexico City při příležitosti 24. mezinárodního kongresu UINL jsem vyhlásil svůj program na následující funkční období, který spočíval v následujících pěti hlavních bodech:

1. *posílit postavení a získat uznání notářství jako světové instituce*, která je jedním z hlavních aktérů ve vývoji právních systémů a sociálních struktur v rozvojových zemích;

2. *obnovit spolupráci Unie s velkými mezinárodními organizacemi* jako pods0tatný nástroj výše uvedeného získání uznání;

3. *zintenzívnit vztahy s různými národními notářstvími*; a to věnování pozornosti zvláště poskytováním pomoci těm notářstvím, která byla do Unie přijata v poslední době, nebo těm notářstvím, jejichž struktura nebyla ještě dosud dostatečně konsolidována;

4. *zlepšit interní organizaci naší Unie*, a to prostřednictvím dobrého fungování jejích struktur a orgánů tak, aby nedocházelo k „žádné reformě pro reformu“;

5. *zlepšovat image notářství u veřejného mínění v celém světě*.

Posilování a rozvíjení notářství jako světové instituce – to je téma madridského kongresu, které ostatně neustále inspirovalo naše působení a vytvářelo určitý leitmotiv při všech setkáních s vládními, politickými a kulturními institucemi a orgány v různých zemích, které zástupci UINL navštívili, a také se v tomto duchu konala celá řada různých akcí a seminářů pořádaných členskými notářstvími.

Úloha notářství ve společnosti a obecně i samotná role svobodných povolání je dnes přímo zpochybňována v téměř všech státech, kde se „liberalizace“ stala přetrváva-

jícím tématem v rámci všech možných analýz a rozvojových projektů.

Situace jde tak daleko, že dokonce při všeobecné diskusi je věnován větší význam organizování intelektuálních profesních aktivit než úpravě a kontrole systémů průmyslové výroby s tím, že se vždy upřednostňují nízké ceny, naprosto volná konkurence coby údajně téměř jediný motor volného trhu. Zavádí se často model zcela výhradně „ekonomického“ rozvoje, který ovšem zahrnuje také intelektuální činnosti, které – ať jsou jakkoliv důležité z ekonomického hlediska – se výrazně odlišují od podnikatelských aktivit.

Proti tomuto všeobecně panujícímu postoji poznamenám značným nepochopením věcí se musíme stát s mimořádnou angažovaností věnovanou *nejenom* otázkám růstu notářství, zlepšování jeho organizace na daném území, přizpůsobování výkonu naší funkce změnícím požadavkům společností, *nýbrž také některým velkým tématům*, která zajímají občany obecně.

To by mělo vést i k aktivnějšímu podílu na veřejném životě na národní i mezinárodní úrovni, kdy právě vy, kteří jste ve vedení svých notářských komor, byste měli vést neustále diskusi s právníky, sociology a politiky.

Tento podíl se projevuje v Evropě formou zcela originální, kdy notářství nabízí své zapojení do vypracování evropských směrnic, nařízení a – obecně – i do vytváření komunitárního práva.

Ale *rozboďujícím způsobem* se může notářství zapojit rovněž i na jiných kontinentech nebo v jiných regionech, ačkoliv je tam často méně silné a disponuje horšími strukturami. Ale právě zde je politika stále více ovlivňována pokyny diktovanými světovými velmocemi nebo velkými mezinárodními organizacemi.

Zde se má se ze strany notářství jednat o konkrétní a prioritní angažovanost, chceme-li, aby věrohodně působilo navenek naše přání zachovat si ve společnosti určitě chráněné, ale nikoliv privilegované postavení.

Jako bod 2 programu z Mexico City jsem si zaznamenal **spolupráci s mezinárodními organizacemi**.

Co se týče *Světové banky*, musím říci, že zde došlo k výrazné změně ve srovnání s klimatem, které mezi námi vzniklo po zveřejnění prvních zpráv pod názvem „Doing business“. Navázali jsme kontakty s osobami pověřenými zpracováním této publikace, jež následně akceptovaly a zjevně oceňovaly naši spolupráci při přípravě následujících vydání této zprávy.

Ke zlepšení vyhlídky na další spolupráci došlo jistě také díky našemu zapojení do projektu Organizace spojených národů s názvem *Legal Empowerment of the Poor (LEP)*, a zvláště pak mj. díky mezinárodním fóřům pořádaným v Punta del Este (Uruguay) v listopadu 2006 a v Sao Paulo (Brazílie) v květnu letošního roku, kde vystoupili se svými nesmírně stimulujícími referáty Hans Van Loon, generální tajemník Haagské konference, a Ana Palacio, viceprezidentka Světové banky. Jejich vystoupení spolu s řadou dalších jsou otištěna v knize „Úloha notářství v mezinárodním právním prostoru“, kterou budeme prezentovat na slavnostním zakončení madridského kongresu.

Haagská konference. V rámci intenzivních snah o obnovení spolupráce s velkými mezinárodními organizacemi jsme se rovněž spojili s Haagskou konferencí a především s jejím generálním tajemníkem, který na výše uvedeném fóřu v Sao Paolo hovořil o tom, jak „Haagská

konference a UINL mohou realizovat společné poslání v době probíhající globalizace a regionální integrace“. Konkretizaci tohoto úmyslu je třeba spatřovat i v iniciativě rozeslat společný dopis jménem UINL a Haagské konference určený příslušným institucím jednotlivých zainteresovaných států a jejich notářstvím, a to se žádostí o urychlení ratifikace důležitých úmluv, které byly v minulých letech v Haagu podepsány a které jsou pro notářství velmi důležité.

Vzájemná spolupráce bude pokračovat ještě v rámci dalších témat společného zájmu, kdy půjde v první řadě o oběh notářských listin v zahraničí, ve který skládám svoji víru a který dle mého přesvědčení bude představovat jeden z cílů, o jehož dosažení budeme v příštích letech v rámci UINL muset usilovat.

Jsem si vědom toho, že se jedná o složité téma; v jednotlivých zemích existují různé názory, tradice a citlivost na některé aspekty, ale je naší povinností dívat se daleko dopředu, a to s odvahou a smyslem pro realitu, který bychom měli umět interpretovat a anticipovat, aniž bychom nechali se sebou jakkoliv vláčet.

A v této perspektivě by měl obíhat i produkt notářské činnosti: notářská listina mající své charakteristické vlastnosti typické pro latinský model, které tuto listinu činí spolehlivou a použitelnou v nejrůznějších regionech naší planety.

S OSN spolupracujeme na „budování“ právního státu v zemích, kde OSN působí a kde za tímto účelem pomáháme organizovat notářství latinského typu přizpůsobené samozřejmě místním požadavkům a tradicím: myslím zde především na Kazachstán a některé balkánské země. Jedná se o dlouhodobý proces s ohledem na politické potíže, které v této zeměpisné oblasti zpomalují proces stabilizace právních a demokratických institucí.

Na druhé straně je ovšem třeba urychlit vývoj ve vztazích s Radou Evropy, jež jsme v minulých třech letech neměli příležitost zintenzivňovat. Jedná se ovšem o důležitou otázku, které bude zapotřebí ze strany nového vedení UINL v příštím funkčním období věnovat zvláštní pozornost.

Co se týče Evropy, vztahy a spolupráce s evropskými institucemi, Evropským parlamentem a Komisí představují základ pro angažovanost notářství, jak z hlediska čistě politického – a to prostřednictvím Rady notářství Evropské unie, tak z vědeckého hlediska – a to díky působení UINL v tomto regionu prostřednictvím činnosti její Komise pro evropské záležitosti (CAE), jež by měla jednat v co nejužší dohodě s CNUE. I zde v Madridu proběhne jedna společná akce, kdy se tomuto aspektu budeme věnovat.

Pokud se jedná o **vztahy s notářstvími a interní reorganizace** – a tyto otázky jsou určitým způsobem propojeny – koordinace mezi prezidenty národních notářství se v Evropě uskutečňuje prostřednictvím CNUE a na americkém a africkém kontinentě prostřednictvím komisí CAA Komise pro americké záležitosti a CAAF Komise pro africké záležitosti, v jejichž rámci jsem se zaslazoval o zřízení výborů prezidentů, neboť jsem přesvědčen o nutnosti jejich co nejpřímější a nejbezprostřednější angažovanosti v rámci politických témat, které jsou věcí společného zájmu. V tomto ohledu jim mohou CNUE a CAE aktivně pomoci tím, že je budou informovat o problémech, s nimiž se potýká evropské no-

tářství a s nimiž v blízké budoucnosti budou konfrontována i notářství na jiných kontinentech.

CCNI – Komise pro mezinárodní notářskou spolupráci uskutečnila návštěvy u notářství různých neeulejských zemí UINL: v Kazachstánu, Gruzii, Iránu, Ázerbájdžánu, Vietnamu a dalších státech a rozšířila tak naši přítomnost v oblastech majících jinou civilizaci a náboženství s tím, že zachováváme jeden z našich charakteristických základních rysů, tj. existenci naší univerzální instituce notářství.

Došlo k posílení úlohy kontinentálních notářských akademií, ale je nutno je dále rozvíjet jak v Evropě, tak v Americe a z hlediska budoucí perspektivy i v Africe, aby tak docházelo ke zvyšování odborné úrovně naší profese.

Reforma stanov. Za účelem optimalizace organizace naší Unie jsme v posledních třech letech pracovali na návrhu nových stanov, s kterým jste dobře seznámeni, neboť vám byl v květnu letošního roku zaslán po jeho odsouhlasení Stálou radou UINL v Sao Paolo.

O této věci budeme ještě hovořit později, až budeme projednávat jeho schválení Shromážděním členských notářství, ale v této chvíli chci jen zdůraznit tu skutečnost, že vytýčeným cílem bylo dát v rámci UINL větší prostor i více odpovědnosti prezidentům národních notářství, aniž by se tím však vyvíjel jakýkoliv negativní vliv na vlastní povahu, způsob existence a autonomii Unie, které si musí bedlivě střežit jako velká mezinárodní organizace nekorporativního charakteru, střežící a zaručující model notářství latinského typu.

Co se týče oblasti **publikací a komunikace**, mohli jsme zahájit provoz nových webových stránek Unie, kde jsou k dispozici realizované studie našich komisí pro veškeré zájemce bez omezení s tím, že tímto způsobem došlo současně k racionalizaci a modernizaci tohoto životně důležitého úseku publikací. Zároveň došlo k zlepšení a racionalizaci šíření image Unie vůči vnějšmu světu. Na uvedených webových stránkách jsou rovněž k dispozici časopisy RIN a Notarius International, jakož i informační bulletin vydávaný kanceláří ONPI.

Tímto jsem vám tedy, vážení pánové prezidenti a drazí kolegové, podal stručnou zprávu o uplynulých třech letech mé činnosti, kdy jsem procestoval 160 000 mil po různých kontinentech (tj. 6 x cesta kolem světa) a mohl si zblízka uvědomit složitou realitu naší profese na různých kontinentech a hlavně také stav naší Unie a „pozici, kterou zaujímá“ tváří v tvář různým realitám na národní úrovni. Žijeme v době, kdy se jednak zdá, že vývoj organizace státu a vztahů mezi občany vyžaduje – jak z hlediska ekonomického, tak z hlediska legálnosti a jistoty při různých právních situacích – aby tu existoval určitý prostředník mezi státem, jeho systémem a jeho občany; na druhé straně tu však existuje určitý nebezpečný nedostatek informací a znalostí právě o té „instituci“, která má toto prostřednictví garantovat: notáře.

Z výše uvedeného vyplývá nutnost, aby se ve všech zemích vedoucí představitelé národních i regionálních notářských komor zabývali otázkou komunikace, a to s hlubokým přesvědčením, že není snadné se účastnit rozhlasových či televizních vysílání, kde novináři ani další účastníci diskusí nám obecně nejsou vůbec nakloněni!

Jsmo svědky střetu systémů na světové úrovni, kde se odrážejí různé mentality, zvyklosti a právní kultury, a tento střet bude mít hluboký dopad na orientaci, která se bude postupně rýsovat v blízké budoucnosti na poli-

tické úrovni, i na veřejné mínění v našich zemích, na typ veřejné funkce, kterou společnost potřebuje; na úroveň ochrany, jež by právní systémy měly zajistit i občanovi kulturně, sociálně i ekonomicky slabému.

To vše jsou důvody, které by nás měly vést k lepšímu chápání celé řady výhod, které skýtá notářská funkce: v rámci práva i hospodářství jako nástroj sociálního smíru, který je tak těžce dosažitelný v dnešní době, ale je zapotřebí o něj usilovat rovněž s angažovaností a spolupůsobením notářství.

Závěry. To byly tedy hlavní směry našich aktivit a doufám, že i budoucí perspektiva našeho působení v zájmu celého notářství se bude ubírat tímto směrem. Jsem přesvědčen o tom, že jednotlivé prvky z jednoho kontinentu nebo státu se v reálném čase rozšíří do celého světa.

Pracujme tedy společně i přes hranice místní reality, a to při moudrém použití naší předvídatosti, zkušeností a kulturních a profesních zkušeností tak, abychom budovali notářství stále silnější a stále více oceňované všemi.

Děkuji, drazí přátelé a vážení pánové prezidenti, za spolupráci, kterou jste mi prokazovali, za vaše pochopení a vaši účast na působení Unie ve světě.

Za výsledky, kterých jsme dosáhli, vděčíme Vám, a děkujeme již předem za to vše, co budeme schopni společně realizovat v budoucnu.

Kongres belgických notářů Marche-en-Famenne 18.–19. 10. 2007

Mgr. Šárka Tlášková*

I. Pozvání

V červenci 2007 bylo doručeno pozvání pro JUDr. Martina Foukala, aby se jako host Mezinárodní rady Belgického notářství (CINB – *Conseil international du Notariat belge*) zúčastnil kongresu belgického notářství, který se koná každé dva roky. Z důvodu časové vytíženosti JUDr. Martina Foukala jsem se kongresu za NK ČR zúčastnila já.

Krom účasti na kongresu bylo mým úkolem zjistit informace o úpravě preventivních plných mocí v Belgii, popřípadě od zahraničních účastníků kongresu i v jiných zemích.

II. Několik slov na vysvětlenou k belgickému notářství

Belgie, oficiálně Belgické království, je počtem obyvatel srovnatelná s Českou republikou¹, proto mne velice překvapil počet belgických notářů – k 31. 12. 2006 v Belgii bylo 1 358 aktivních notářů, z toho 231 žen a 1 127 mužů². V této souvislosti je důležité zmínit se o kompetencích notářů v Belgii – notáři působí a mají výlučné pravomoci ve třech velmi odlišných právních oblastech, a to sice v právu nemovitostí (nákup a prodej nemovitostí, půjčky a hypotéky), v rodinném právu (manželské smlouvy, adopce, darování, dědění, rozvod) a v obchodním právu (zakládání společností, fúze)³. Tím se vysvětluje onen „početní notářský nepoměr“ mezi Českou republikou a Belgií.

Role notářské komory tak, jak ji známe my, je v Belgii rozdělena mezi dvě organizace: FRNB – *Fédération Royale du notariat belge* (Královská federace belgického notariátu) a *Chambre nationale des notaires* (Národní notářská komora). FRNB je profesní komorou sdružující notáře, která zejména informuje notáře a poskytuje notářským kancelářím služby na míru: vyjadřuje se k obzvláště obtížným právnickým problémům, poskytuje notářům podporu pro management jejich kanceláří, dává jim k dispozici informační databáze, které mohou využívat při sepisování notářských zápisů. Cílem FRNB je být hnací silou profese, snaží se pojmenovat a vyhledávat překážky, které v budoucnu přijdou, a přijímá opatření k jejich minimalizaci. Mimo jiné spolupracuje se zákonodárci při přípravě zákonů. *Chambre nationale des notaires* je jakýmsi notářským parlamentem tvořeným 47 notáři, kteří jsou přímo voleni na valných hromadách notářských společností v jednotlivých provinciích, kterých je celkem jedenáct. *Chambre nationale des notaires* vytváří právní rámec pro činnost notářství jako profese, například jednotné předpisy v oblasti deontologie, reklamy a komunikace, předpisy pro vedení a kontrolu účetnictví notářů, dále se stará o profesní vývoj budoucích notářů během jejich notářské praxe a organizuje činnost Notářského fondu (sociální fond).

III. Večeře v úzkém kruhu

V předvečer kongresu, ve středu 17. 10. 2007, se v Bruselu uskutečnila pro zahraniční účastníky kongresu – hosty CINB – večeře na uvítanou. O tom, jak velmi si Belgičané svých zahraničních hostů cenili, svědčila účast prezidentů obou notářských organizací. Nicméně pozvání CINB nevyužilo mnoho zástupců zahraničních notářství, a tak se večeře odehrála v poměrně úzkém kruhu a přátelském a neformálním duchu.

Večeře se zúčastnili

- Pierre Nicaise, notář a prezident Královské federace belgických notářů (Fédération Royale du Notariat Belge)
- Alain Deliege, notář a prezident Národní notářské komory (Chambre nationale des notaires)
- Laurence van Wymeersch, zaměstnankyně CINB (senior counsel – senior poradkyně)
- Robin Fryssin, zaměstnanec CINB (conseiller juridique – právní poradce)
- Helmut Fessler, čestný prezident UIN
- Jean-Pierre Ferret, notář a první místopředseda Vyšší rady francouzského notářství (Conseil supérieur du notariat), s manželkou
- Clarisse Martin, ředitelka kanceláře CNUE
- Robert J. Schrage, zaměstnanec KNB (Královská organizace holandských notářů) pro mezinárodní vztahy
- Šárka Tlášková, členka Mezinárodní komise Prezidia NK ČR.

* Autorka je notářskou kandidátkou a trvalou zástupkyní JUDr. Marie Tláškové, notářky v Praze.

¹ Dne 1. ledna 2006 žilo v Belgii 10 511 382 lidí, v České republice k 30. červnu 2007 žilo 10 325 941 lidí – viz <http://cs.wikipedia.org/wiki/Belgie> a http://cs.wikipedia.org/wiki/Česká_republika.

² Rapport annuel 2006 (Výroční zpráva za rok 2006) in www.notaire.be.

³ Que fait le notaire (Co dělá notář) in www.notaire.be.

IV. Kongres

Ve čtvrtek 18. 10. 2007 brzy ráno byl zorganizován odvoz autobusem na místo konání kongresu do městečka Marche-en-Famenne v provincii Lucembursko. Téma kongresu „Podzim mého života“ bylo spjato s aktuální otázkou stárnutí populace a bylo pojednáno velmi lidsky. Po vysvětlení ohledně počtu notářů v Belgii jistě nikoho nezaráží počet účastníků přihlášených na kongres, který překročil tisíc osob.

Lidé jsou jediní živí tvorové, kteří si uvědomují, že zestárnou a zemřou, přesto podstata jejich činnosti spočívá v tom, příliš na to nemyslet. Ale čísla jsou neúprosná, podle odhadů se mezi lety 2000 a 2050 počet osob mezi 60 a 99 lety exponenciálně zvýší. V roce 2000 tvořili lidé starší šedesáti let 21,8 % světové populace, v roce 2050 to bude již 32,5 %. Délka lidského života se stále prodlužuje, ve vyspělých zemích již přesáhla osmdesát let a brzy dosáhne devadesáti. Život lidí ve vyspělých zemích má v podstatě tři období, z nichž každé z nich trvá přibližně třicet let, a je to právě to třetí období života, jehož délka narůstá. Prvním obdobím je jaro – období vzdělávání, následované létem – obdobím aktivního profesního života, po kterém přichází podzim – doba, kdy člověk zanechává profesní aktivity a věnuje se odpočinku. Se vzrůstajícím počtem starších osob roste i jejich důležitost, což si uvědomili politici (žádná politická strana si nemůže dovolit zapomenout na seniory), lékaři (anti-aging medicína) i banky (ekonomická síla seniorů). A notářství nemohlo zůstat pozadu, odtud se tedy vzalo netypické téma belgického notářského kongresu. Jeho cílem nebylo přednášení o smrti a jejích právních následcích, ale spíše zamýšlení nad posledním obdobím lidského života, a to z pohledu sociologického, medicínského a přirozeně i právního a daňového. Dalším cílem kongresu bylo zaměřit se na služby, které notáři mohou poskytnout lidem, kteří již brzy dosáhnou podzimu svého života.

Úvodem do tématu kongresu byla velmi vtípná přednáška „Syntéza sociologického výzkumu o podzimu života: názory a očekávání“ přednesená *Claudem Javeau*, profesorem sociologie na Université Libre de Bruxelles, kterou se mu podařilo odlehčit poměrně smutné téma. Nejprve definoval „starou osobu“, což je poměrně obtížné, protože někdo je starý již v mladém věku a jiný, ač již v letech, je pořád duší mladý. Nicméně určující je biologické kritérium, dle OSN jsou starými osoby starší 65 let. Při výzkumu, který provedl pro belgický notářský kongres, se ptal na stejné otázky lidí z různých prostředí (lékařů, gerontologů, notářů, novinářů, duchovních ...) a zaměřil se na pět témat: peníze, nemoc, smrt, životní projekt a účast na veřejném životě. Z jeho výzkumu vyplynulo, že již minula doba, kdy na stáří bylo nahlíženo jako na nevyléčitelnou chorobu. Seniori sami sebe vnímají a jsou vnímáni jako osoby, se kterými je třeba počítat, ne jako budoucí nebožtíci, ale jako živé osoby s mnoha právy. Pro spoustu starších osob je teprve podzim tím nejkrásnějším obdobím, protože mají čas i prostředky užívat si život. Strach mají z nemoci a nedůstojného umírání.

Další přednášející prvního dne se zaměřili na majetkové aspekty stáří.

Nejprve *Yves-Henri Leleu*, profesor na Université de Liège a pověřený vedením hodin na Université Libre de Bruxelles, v přednášce „Pojištění jako prostředek přechodu majetku“, během které hovořil o majetkovém plá-

nování prostřednictvím životního pojištění. Z notářského pohledu mne zaujala myšlenka, že při sepisování závěti by měl notář vždy zkoumat, zda má klient životní pojištění, neboť toto může představovat značný majetek, který ale nepřejde na dědice dle dispozic závěti. O belgickém systému důchodového pojištění hovořil *Guido van Limberghen*, profesor na Vrije Universiteit Brussel. Další přednášející se zaměřili na daňové aspekty dědění různých osob a provedli srovnání úpravy dědického práva Belgie, Francie a Nizozemí, zejména s ohledem na přípustnost smluv o budoucím dědictví a novou úpravu dědického práva ve Francii.

V rámci přednášky na téma „Podzim života, co dělat se svým majetkem“ byly na praktických příkladech manželského páru se dvěma dětmi vlastnického určitý majetek řešeny otázky, na které musí notáři často odpovídat, a to zda někoho v rámci dědění zvýhodnit či nikoli (manžel x děti), zda darovat za života, darovat prostě anebo se zřízením užívacího práva, zda sepsat závět...

V závěru prvního dne se *Pierre van den Eynde*, notář a čestný prezident Chambre nationale des notaires v přednášce „Kvalita života handicapované osoby“ zamýšlel nad dvěma situacemi, které mohou na podzim života nastat: mám handicap anebo mám handicapované dítě a jejich řešením.

Druhý den kongresu byl zahájen přednáškou „Správa osob s omezenou způsobilostí“. Poté v přednášce „Zdraví na podzim života – pohled lékaře“ hovořil *Francois Damas*, profesor na Université de Liège, o zákoně o právech pacienta, mimo jiné i o právu odmítnout předem léčbu formou prohlášení pacienta o jeho přáních a rozhodnutích týkajících se budoucí léčby (např. starší osoba předem odmítne umělou výživu sondou, nebo osoba trpící dechovou nedostatečností předem odmítne být hospitalizována na jednotce intenzivní péče s připojením na mechanický respirátor). Nicméně konstatoval, že tato prohlášení jsou vzácná. Většinou nejsou příliš konkrétní a neusnadní tak lékařům rozhodování, co dál, ale pokud jsou sepsaná jasně, lékař je musí respektovat, ať už si o nich myslí cokoli (např. odmítání krevních transfuzí svědky Jehovovými). Stává se, že tato prohlášení jsou sepsána u notáře, ale to jim nedává větší váhu, hlavně proto, že často se o nich v okamžiku přijetí do nemocnice neví. Profesor Damas se domnívá, že tato prohlášení by měla být psána po poradě s lékařem, který nejlépe pacienta zná. Kromě tohoto prohlášení zákon zná ještě právo na zastoupení pro případ omezení či ztráty způsobilosti pacienta. Každý pacient má právo označit osobu, která by v takovém případě jednala jeho jménem, děje se tak písemně, dokument musí být podepsaný pacientem a mandatářem, který musí oprávnění k zastupování přijmout. I tyto případy jsou ale spíše ojedinělé. Dále profesor Damas hovořil o novém belgickém zákoně, který za určitých podmínek umožňuje euthanasii. Zákon krom jiného umožňuje předem učinit prohlášení o určení osoby oprávněné rozhodnout o euthanasii, podepsaným prohlašujícím za přítomnosti dvou dospělých svědků, z nichž nejméně jeden nemá materiální zájem na smrti prohlašujícího. Překvapující pro mne byla informace, že podle zákona o darování orgánů jsou v Belgii automaticky všichni státní příslušníci a osoby, které tu žijí více než šest měsíců, dárce orgánů, ledaže by písemně prohlásili, že si to nepřejí. Ve všech těchto oblastech se nabízí spolupráce notářů s lékaři.

Poslední přednáška kongresu „Pohřeb a pochování do hrobu“ zdůraznila určité těžkosti nemajetkové povahy, které mohou nastat v souvislosti se smrtí (zejména způsob pohřbu: pochování nebo kremace, občanský nebo církevní pohřeb, místo pohřbení) a rodinnými propletenosti (více manželství, děti z různých manželství) a z toho plynoucí zájem vyřešit tuto otázku v rámci poslední vůle.

O co smutnější bylo téma kongresu, o to veselejší byla jeho společenská část. První den po večeři ve světle svíček následoval taneční večer, kdy k tanci hrála Beatles revival kapela Abbey Road a mnoho notářů neváhalo odhodit saka a tančit, druhý den po večeři hrála pro změnu kapela jazzová.

V. Problematika preventivních plných mocí

Úprava preventivních plných mocí jako taková v Belgii neexistuje.

Belgie se na rozdíl od Francie vydala cestou soudní ingerence.

Osobě, která je z nějakého důvodu stížena nezpůsobilostí, je možno ustanovit opatrovníka. Návrh, aby byl ustanoven opatrovníkem (*administrateur provisoire*) takové osoby, může podat kdokoli (zpravidla to bývá buď někdo z blízkých osob nebo např. soused), k návrhu je potřeba doložit lékařské potvrzení o stavu osoby. O návrhu rozhodne smírčí soudce (*juge de paix*) v místě, kde taková osoba bydlí. Jednou za rok pak podává *administrateur provisoire* soudci zprávu o nakládání s majetkem nezpůsobilé osoby, k důležitým úkonům (prodej nemovitosti apod.) je nutné schválení soudu.

Tato úprava byla zavedena v době před zhruba deseti lety.

Před zhruba dvěma lety právní úprava umožnila, aby notáři mohli sepsat pro osobu, která je zatím způsobilá k právním úkonům, listinu o ustanovení *administrateur provisoire*, tj. byl umožněn svobodný výběr opatrovníka pro případ pozdější nezpůsobilosti. Jedná se o jednostranný právní úkon.

Údaje o preventivně ustanovených opatrovnících jsou vedeny v centrálním registru. Pokud je soudci podán návrh na ustanovení opatrovníka nezpůsobilé osobě, provede nejprve lustraci v registru, zda si tato osoba ne zvolila někoho jako opatrovníka.

V Nizozemí úprava preventivních plných mocí taktéž neexistuje. Jsou vedeny odborné debaty o platnosti plné moci udělené osobou, která ztratila způsobilost k právním úkonům (otázka, zda plná moc se ztrátou způsobilosti k právním úkonům nezaniká). Jako překážka pro zavedení preventivní plné moci se jeví i skutečnost, že osoba, která ztratí způsobilost k právním úkonům, nemůže plnou moc odvolat, a ani nemůže kontrolovat, zda zmocněnec řádně hájí její zájmy.

Setkání bavorských, saských a českých notářů

JUDr. Václava Švarcová*

Ve dnech 5.–6. 10. 2007 se uskutečnilo v pořadí již jedenácté setkání českých notářů z Notářských komor v Plzni a Ústí nad Labem s notáři z Bavorska a Saska. Po-

řadatelem byla tentokrát Notářská komora v Ústí nad Labem. Organizací byla pověřena JUDr. Ivana Demutová, notářka v Žatci, která jako místo setkání zvolila své rodné město Žatec.

Program započal v pátek odpoledne procházkou po městě a návštěvou Výzkumného ústavu chmelařského, kde byla pro účastníky připravena návštěva pivovaru s degustací piva, na kterou navazoval společenský večer.

Sobotní dopoledne bylo věnováno odbornému programu, tentokrát na téma závětí.

Účastníci se sešli v zasedacím sálu žatecké radnice, kde byli přivítáni starostou Města Žatce. Odborné přednášky přednesli Mgr. Soňa Glazarová, notářka v Lounech a Dr. Waldner, notář v Bayreuthu. V navazující diskusi se němečtí notáři zajímali především o Centrální evidenci závětí. České notáře zaujala úprava závětí v německém právu, zejména možnost společné závěti manželů a registrovaných partnerů, možnost určení vykonavatele závěti a možnost uzavření dědické smlouvy, ve které se mohou jiné osoby než manželé ustanovit navzájem svými dědici, a v neposlední řadě i širší okruh nepominutelných dědiců, do kterého patří kromě dětí i manžel a rodiče.

Po odborné části programu následovala prohlídka města Žatce z ptačí perspektivy – vyhlídky z radniční věže a návštěva místního kostela.

Setkání bylo zakončeno odpolední návštěvou nedalekého soukromého zámku Ličkov, kde nás majitelka zámku, vdova po akademickém malíři Oskaru Brázdovi, provedla zámkem a galerií.

Při závěrečném posezení v příjemné atmosféře zámeckého sálu s kávou a občerstvením u hořícího krbu se všichni účastníci shodli, že takovéto setkání jsou přínosná nejen pro výměnu odborných informací, ale i pro udržování přátelských osobních kontaktů.

* Autorka je notářkou v Liberci.

Setkání prezidií NK ČR a NK SR

JUDr. Václav Kouba*

Ve dnech 8.–9. 11. 2007 se uskutečnilo tradiční setkání prezidií Notářské komory České republiky a Notářské komory Slovenské republiky. Místem setkání bylo město Valtice v okrese Břeclav, nedaleko hranic s Rakouskem.

Slovenské hosty přivítal v hotelu Apollon JUDr. Martin Foukal, prezident Notářské komory České republiky. Po společném obědě si notáři vzájemně vyměnili informace o legislativním vývoji v oblasti notářství.

Čeští notáři informovali slovenské kolegy o připravované reformě justice, která by v oblasti dědického řízení měla přenést celou agendu na notáře, mělo by dojít k posílení pravomocí notáře – soudního komisaře tak, aby notář – soudní komisař vyřizoval celé dědické řízení od okamžiku, kdy jej soud pověří soudním komisařem, včetně vydávání a doručování všech usnesení a na soud by notář zaslal až skončený spis.

* Autor je notářem v Praze.

Slovenští kolegové informovali, že jejich úprava dědického řízení již před několika lety reformou prošla, došlo k posílení pravomocí notáře – soudního komisaře a slovenští notáři vydávají osvědčení o dědictví v případech, kdy dědí jeden dědic nebo více dědiců uzavřelo dohodu o vypořádání dědictví. Osvědčení o dědictví vydává notář, soud jej pouze doručuje a vyznačuje na něm právní moc. Připravuje se však další novela v oblasti dědického řízení, která by pravomoci notáře – soudního komisaře ještě posílila, zejména se uvažuje o tom, že by notář vydával i usnesení o potvrzení dědictví podle dědických podílů. V souvislosti s posílením pravomocí slovenských notářů v dědickém řízení byl podán i návrh na změnu notářského tarifu.

Připravované legislativní změny se dotýkají i listinné agendy slovenských notářů. V oblasti převodů nemovitostí se totiž na Slovensku velmi rozšířila praxe, kdy tyto smlouvy sepisují neprávnické – pracovníci realitních kanceláří, soudní znalci a různí vinkláři, kteří svoji činnost nijak nedaní. Změnu by měla přinést novela ustanovení § 40 ObčZ, která by opravňovala sepsat smlouvu o převodu nemovitostí jen notáře nebo advokáta. Na tuto novelu navazuje i novela katastrálního zákona, podle níž by notářský zápis podléhal pouze záznamovému režimu.

Setkání prezidií pokračovalo společnou večeří v restauraci Valtická Rychta a přátelským posezením s degustační vín. Druhý den proběhla společná prohlídka zámku Valtice a setkání bylo zakončeno společným obědem v restauraci Albero.

Ze života krajských komor

Ze života Notářské komory v Hradci Králové

*Mgr. Pavlína Kačírková**

Již tradičně proběhlo ve dnech 10.-14. 9. 2007 dvou-denní školení administrativních pracovníků notářů a tří-denní školení notářů, notářských kandidátů a notářských koncipientů pořádané Notářskou komorou v Hradci Králové. Na rozdíl od minulých let, kdy se tato každoroční školení konala ve Špindlerově Mlýně ve Vojenské zotavovně Bedřichov, se letošní školení uskutečnilo v hotelu Jezerka v Seči u Chrudimi.

Tato školení jsou Notářskou komorou v Hradci Králové organizována tak, že každým rokem vždy v některém zářijovém týdnu od pondělí do úterý probíhá školení pracovníků notářů, kterého se pravidelně účastní také členové prezidia Notářské komory v Hradci Králové, a obvykle se při této příležitosti konají kvalifikační zkoušky notářských pracovníků, a od středy do pátku pak probíhá školení notářů, notářských kandidátů a notářských koncipientů.

Vzhledem k tomu, že od 1. 1. 2007 jsou podle zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění novely provedené zákonem č. 81/2006 Sb., oprávnění vydávat výpisy z katastru nemovitostí a výpisy z obchodního rejstříku též další pracovníci notáře podle §26 odst. 1 NotŘ, byla převážná část školení administrativních pra-

covníků zaměřena právě na tuto problematiku. Přednáška na téma „Výpisy z informačních systémů veřejné správy“, kterou přednesl Mgr. Jan Meduna, notářský kandidát a zástupce JUDr. Olgy Medunové, notářky v Náchodě, se setkala s velkým ohlasem a byla kladně zhodnocena též prezidiem Notářské komory v Hradci Králové, neboť přehledně a srozumitelně pomocí elektronické prezentace a na konkrétních příkladech přiblížil notářským pracovníkům danou problematiku a pro mnohé z nich byla jeho přednáška jistě přínosem.

Školení notářů, notářských kandidátů a notářských koncipientů bylo zahájeno přednáškou PhDr. Jiřího Libry na téma „Práce s energií, prevence vyhoření – tělo, komunikace, hodnoty“. Ve svém výkladu se s ohledem na náročnost notářského povolání věnoval zejména „syndromu vyhoření“, jenž často postihuje jedince pracující s lidmi a který vzniká z trvalého chronického stresu vyčerpávajícího z profese, která klade vysoké nároky na výkon a je spojena s velkou odpovědností. Toto téma bylo předneseno také pracovníkům notářů.

Stalo se již pravidlem, že školení notářů navštěvují zástupci HVB Bank Czech Republic a. s. (nyní UniCredit Bank Czech Republic, a. s.) a ani letošní rok v tomto nebyl výjimkou. Během krátké prezentace byly účastníkům školení představeny nejnovější produkty této banky.

Ve čtvrtek dne 13. 9. 2007 byla na programu přednáška Ing. Květy Olivové z Českého úřadu zeměměřičského a katastrálního v Praze na téma „Katastr nemovitostí a zápis právních vztahů k nemovitostem po posledních změnách právních předpisů“.

V pátek 14. 9. 2007 pak pozvání na školení přijala JUDr. Ivana Hrdličková, soudkyně Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích. Její přednáška na téma „Obchodní rejstřík – praktické zkušenosti“ se setkala s velkým zájmem notářů, který se odrazil v živé diskusi.

* Autorka je notářskou kandidátkou a trvalou zástupkyní JUDr. Jany Kačírkové, notářky v Ústí nad Orlicí.

Školení notářů, notářských kandidátů a koncipientů v Přerově

*JUDr. Irena Bischofová, Mgr. Petra Dombrovská, JUDr. Magda Fajová**

I. Průběh školení

Ve dnech 24.-26. října 2007 se uskutečnilo každoroční školení notářů, notářských kandidátů a koncipientů Notářské komory v Ostravě a Notářské komory v Brně, tentokrát v příjemném prostředí hotelu Jana v Přerově.

Účastníky školení srdečně přivítal JUDr. Josef Kawulok, prezident Notářské komory v Ostravě, pod jejíž záštitou školení probíhalo. Po krátkém úvodním slovu byl dán prostor první přednášející paní JUDr. Evě Dlouhé, předsedkyni senátu Krajského soudu v Praze, jež nastí-

* JUDr. Irena Bischofová je notářskou kandidátkou, Mgr. Petra Dombrovská notářskou koncipientkou, obě u JUDr. Vlasty Audyové, notářky v Olomouci. JUDr. Magda Fajová je notářkou ve Frýdku-Místku.

nila tolik diskutovanou problematiku vykonatelnosti notářských zápisů a výkonu rozhodnutí vůbec. Právě tato část programu školení vzbudila velkou odezvu účastníků, a proto si dovoluujeme obsah přednášky JUDr. Evy Dlouhé stručně shrnout.

První část přednášky byla věnována vymezení exekučního titulu a nařízení výkonu rozhodnutí. Výkon rozhodnutí je ovládán zásadou dispoziční, lze jej tedy nařídit pouze na návrh osoby oprávněné, neuplatní se zásada ústnosti ani zásada přímosti řízení. Pro účel nařízení výkonu rozhodnutí soud neprovádí dokazování, vychází pouze z předložených listinných důkazů, tj. mimo jiné z předloženého exekučního titulu.

Vykonatelnost rozhodnutí se posuzuje po stránce formální a materiální, přičemž k oběma složkám soud přihlíží po celou dobu řízení. Formální stránka vykonatelnosti nastává uplynutím lhůty k plnění, popř. po splnění podmínky, v takovém případě je nutné předložit další listinu k prokázání splnění takové podmínky. Při posuzování materiální vykonatelnosti exekučního titulu soud zkoumá mimo jiné, zda navržený způsob výkonu rozhodnutí připouští občanský soudní řád. V této souvislosti přednášející zdůraznila, že při sepisování notářských zápisů se svolením k přímé vykonatelnosti je třeba pečlivě identifikovat osobu oprávněnou a povinnou, specifikovat právní důvod plnění, předmět plnění, konkrétně vymezit dobu plnění a je nutné, aby z notářského zápisu byla patrná shodná vůle účastníků o svolení k přímé vykonatelnosti. Upozornila na rozdíl mezi úroky z prodlení, které jsou stanoveny ročně, není-li výslovně sjednáno jinak, a mezi poplatkem z prodlení, který je stanoven jako denní, není-li opět sjednáno výslovně jinak.

Plná moc k zastupování musí být zcela konkrétní, zmocňující k sepsání notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti, neboť se jedná o procesní plnou moc.

S ohledem na konkrétní požadavky věřitele je třeba věnovat také pozornost ustanovení § 565 ObčZ upravujícímu ztrátu výhody splátek, zejména jeho druhé větě, která zní „Toto právo však může věřitel použít nejpozději do splatnosti nejbližší příští splátky“. Jiná úprava vylučující zde stanovené zákonné omezení je možná jako samostatné ujednání smluvních stran.

Byla-li v závazkovém právním vztahu sjednána smluvní pokuta, je nutné ji v notářském zápise se svolením k přímé vykonatelnosti vymezit jako samostatný nárok (nikoliv jako příslušenství pohledávky) obdobně jako jistinu, tedy z čeho vyplývá, za jaké období, v jaké výši, doby plnění, doby splatnosti, apod.

Bylo poukázáno na rozdíl mezi stanovením úroku z prodlení vyplývajícího z občanskoprávního vztahu (viz § 1 nařízení vlády č. 142/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a vztahu obchodněprávního.

Úroky i úroky z prodlení musí být vymezeny konkrétní částkou a dobou. Soud ohledně těchto skutečností nemůže provádět žádná dokazování.

Dále přednášející zdůraznila rozdíl mezi zkoumáním podmínek pro nařízení výkonu rozhodnutí a zkoumáním podmínek a činností soudu během vlastního exekučního řízení, zejména z hlediska případného zastavení řízení. Soud při nařízení výkonu rozhodnutí nezkoumá, zda je hmotněprávní úkon platný, zda závazek vůbec existuje či zda (ne)došlo k plnění ze strany povinného, soud nesmí také do samotného exekučního titulu jakýmkoliv způsobem zasahovat. Tyto skutečnosti jsou naopak

zohledňovány v rámci vlastního výkonu rozhodnutí a eventuálního zastavení výkonu rozhodnutí.

Shora uvedené vyvolalo diskusi účastníků a byl nastíněn problém, se kterým se často notáři ve své praxi při sepisování notářských zápisů se svolením k přímé vykonatelnosti potýkají. Hmotněprávní dohoda nemusí mít písemnou formu a i v případě předepsané písemné formy mnohdy nebývá účastníky notáři předložena. Notář potom vychází pouze ze shodného prohlášení účastníků a nemůže zkoumat, zda vůbec hmotněprávní vztah existuje či zda neobsahuje neplatná ujednání, např. o nepřiměřené výši úroků, úroků z prodlení, apod. V souvislosti s následnou odpovědností notáře pro případ, že bude výkon rozhodnutí z těchto důvodů zastaven nebo návrh na nařízení výkonu rozhodnutí částečně zamítnut, bylo poukázáno na skutečnost, že notář za obsah hmotněprávní dohody při své činnosti neodpovídá, jeho odpovědnost za způsobenou škodu by však nastala tehdy, pokud by procesněprávní dohoda neobsahovala zákonem požadované náležitosti.

Během přednášky upozornila JUDr. Eva Dlouhá na důležitá rozhodnutí související s tématem, a to 20 Cdo 2749/2005, R 4/2000, 21 Cdo 593/2000, R 39/2006 a R 40/2005.

Máme za to, že ani tentokrát nebylo dané téma zcela vyčerpáno a notáři se k němu budou jistě v dalších diskusích vracet.

V závěru prvního dne promluvil k účastníkům JUDr. Martin Foukal, prezident Notářské komory ČR. Přítomné seznámil mimo jiné s chystanou novelou občanského soudního řádu, zejména se změnami týkajícími se činnosti notáře jako soudního komisaře v řízení o dědictví, dále o průběhu prací na nové kodifikaci občanského zákoníku a o působení NK ČR v souvislosti s těmito legislativními změnami.

Během dalších dvou dnů vyslechli účastníci školení přednášku JUDr. Josefa Rakovského, soudce Nejvyššího soudu, na téma „Společné jmění manželů“ a příspěvek JUDr. Ladislava Muzikáře, předsedy senátu Městského soudu v Praze, na téma „Likvidace dědictví“, jehož poznámkové znění je uváděno v následující části.¹ K přednášenému tématu proběhla obsáhlá diskuse přítomných notářů, svědčící o narůstajícím počtu případů ukončení řízení o dědictví právě likvidací dědictví. Mimo jiné v rámci diskuse bylo doporučeno v případech, kdy se dědicové obávají převzetí odpovědnosti za dluhy dědictví, vést dědice přímo k návrhu na likvidaci dědictví a nikoliv k postupnému odmítání dědictví dle § 463 a násl. ObčZ všemi v úvahu přicházejícími zákonnými dědici až po případnutí dědictví státu, jelikož tento postup je administrativně i časově náročný a výsledkem je navržnutí likvidace dědictví státem.

II. Poznámky k přednášce JUDr. Ladislava Muzikáře, předsedy senátu Městského soudu v Praze, na téma „Likvidace dědictví“

1. Zařazování dluhů do pasiv dědictví

- Zjišťování dluhů zůstavitele – např. v rámci předběžného šetření, z oddílu C listů vlastnictví, přihlášky (podání) věřitelů aj.,

¹ Text zpracovala a redakci poskytla JUDr. Magda Fajová.

b) Stanovisko dědiců k dluhům zůstavitele – dluhy vzniklé pravomocným rozhodnutím soudu, správního orgánu, se mohou zařazovat do pasiv i proti vůli dědiců, k ostatním dluhům mohou dědicové zaujímat stanoviska a v praxi běžně pohledávky věřitelů neuznávají, v tomto případě se dluh do pasiv nezařadí a věřitel se odkazuje na § 175y OSŘ (tato skutečnost se musí dát věřiteli na vědomí). Naopak je třeba zbytečně nepřipouštět předlužení dědictví na základě nedostatečně prokázaných pohledávek věřitelů – nutné zjišťování skutkového stavu dle § 175m OSŘ (nezařazovat dluhy zůstavitele bezdůvodně).

2. Řešení případů předluženého dědictví

1. Dědicové nabývají dědictví a v poměru odpovídají za dluhy dědictví (§ 470 ObčZ), sice do výše ceny nabytého dědictví, ale při úhradě dluhů je nezbytné postupovat jako při likvidaci dědictví (§ 471 odst. 2 ObčZ). Zde se doporučuje více používat opomíjené ustanovení § 175n OSŘ, které umožňuje vyzvat veřejnou vyhláškou věřitele, aby přihlásili své pohledávky za zůstavitelem ve stanovené lhůtě (konvokace věřitelů) a pokud pohledávky nepřihlásí, nemohou je již později uplatňovat. Přednášející doporučuje poskytovat dědicům poučení o tomto ustanovení, jehož význam není v praxi doceněn. Pokud není provedena konvokace věřitelů, hrozí totiž postupné přihlašování pohledávek věřitelů a i když předchozí věřitelé byli již do výše ceny dědictví uspokojeni, je nutné uspokojit i dalšího přihlášeného věřitele a poměrnou část plnění požadovat od již uspokojených věřitelů zpět – odpovědnost za dluhy dědictví vyplývá z práva hmotného a nikoliv z práva procesního.

2. Dědictví je předloženo a dědicové nejsou ochotni odpovědnost za dluhy dědictví převzít, následuje tento postup:

- usnesení o určení obvyklé ceny dědictví, o výši dluhů a výši předložení dle § 175o OSŘ (musí být samostatné), nedoručuje se věřitelům, teprve nabytím právní moci tohoto usnesení je dědictví předloženo a věřitelé se stávají účastníky řízení,
- pokus o uzavření dohody o přenechání předluženého dědictví věřiteli nebo věřitelům dle § 175p OSŘ. Zde závisí na dědicích, se kterými věřiteli tuto dohodu uzavřou, v zájmu schválení dohody soudem však musí dbát na to, aby šlo o věřitele, jejichž pohledávky byly v dědicím řízení prokázány a aby dohodu uzavřeli se všemi věřiteli, jejichž pohledávky by byly v případě likvidace dědictví podle pravidel uvedených v § 175 v OSŘ alespoň částečně uspokojeny; dohodu uzavírají (podepisují do protokolu) všichni dědicové a všichni věřitelé, kterým se dědictví přenechává, aktiva přenechávaného dědictví musí být v dohodě přesně specifikována tak, jako by je nabýval dědic, ostatní věřitelé zůstávají účastníky dědicího řízení, i jim se doručuje usnesení o schválení této dohody. Při schvalování dohody o přenechání předluženého dědictví se soud nezabývá tím, jestli se jedná o přednostní nebo nepřednostní pohledávky, zabývá se mimo jiné tím, zda je dohoda dostatečně určitá a srozumitelná a zda výběr věřitelů respektuje ustanovení o likvidaci dědictví a pravidla o rozvržení výtěžku dle § 175v odst. 2 a 3 OSŘ,
- nařízení likvidace dědictví dle § 175t OSŘ.

3. Předpoklady likvidace dědictví

- dědictví je předloženo a o této skutečnosti je vydáno usnesení dle ust. § 175o OSŘ (předložení je zjištěno ke dni úmrtí zůstavitele),
- není uzavřena dohoda o přenechání předluženého dědictví věřiteli dle ust. § 175p OSŘ,
- likvidaci dědictví navrhne dědic nebo věřitel, v tomto případě soud musí likvidaci nařídit,
- likvidaci dědictví navrhne stát, jedná-li se o případnutí dědictví státu a věřitel odmítl přijmout na úhradu své pohledávky věc z dědictví, v tomto případě může stát navrhopvat likvidaci i nepředluženého dědictví,
- soud může nařídit likvidaci i bez návrhu.

4. Promlčení v návaznosti na likvidaci dědictví

- přihlášením pohledávky věřitelem do dědictví se nestaví promlčení lhůta,
- námitka promlčení dluhu zůstavitele ze strany dědiců se vztahuje vždy k stavu ke dni úmrtí, nikoliv v průběhu dědictví, svůj názor dědicové však v průběhu řízení o dědictví mohou měnit,
- v případě nařízení likvidace dědictví dle § 175t OSŘ se staví promlčení lhůta, *dosud nepromlčené pohledávky se již nemohou promlčet*, týká se i takových pohledávek, které věřitel do dědictví přihlásil a následně pak na výzvu věřitelům v usnesení dle § 175t OSŘ se již znovu nepřihlásí,
- úmrtím věřitele se rovněž nestaví promlčení lhůta jeho pohledávky, proto je třeba v rámci řízení o dědictví *zabránit promlčení pohledávek zařazených do aktiv dědictví*, např. ustanovením správce dědictví, nebo jiným neodkladným opatřením dle § 175e OSŘ.

5. Nařízení likvidace dědictví usnesením dle § 175t OSŘ

Usnesení obsahuje:

- nařízení likvidace,
- výzvu věřitelům, aby soudu oznámili své pohledávky ve stanovené lhůtě (musí být v usnesení obsažena i v případě, že již byla vyhlášena konvokace věřitelů – výzva věřitelům dle § 175n OSŘ),
- upozornění věřitelům, že pohledávky, které nebudou při likvidaci uspokojeny, zaniknou.

Usnesení se doručuje:

- dědicům (státu),
- všem známým věřitelům v den vydání usnesení o nařízení likvidace dědictví (pokud dodatečně dojde ke změně okruhu věřitelů, nedoručuje se těmto dalším věřitelům usnesení dodatečně),
- dále se doručuje vyhláškou neznámým věřitelům vyvěšením na úřední desce soudu, lze i dálkovým přístupem dle § 50i odst. 2 OSŘ (15denní lhůta běží ode dne vyvěšení na úřední desce).

6. Vliv nařízení likvidace dědictví na řízení o dědictví

- nařízením likvidace dědictví nepřestávají být dědicové účastníky řízení o dědictví (zůstávají účastníky

až do ukončení řízení o dědictví), dědicové však *nejsou právními nástupci zůstavitele*,

- nařízením likvidace dědictví již není možný postup dle § 175k odst. 3 OSŘ a nelze odkazovat ve sporných záležitostech na řízení soudní, je třeba objasnit skutečné vlastnické vztahy zůstavitele k majetku a současně je třeba prokázat, zda tu dluh zůstavitele existuje či nikoliv (zásada oficiality – zjišťování z moci úřední),
- při likvidaci dědictví se posuzuje stav majetku a dluhů zůstavitele ke dni právní moci nařízení likvidace dědictví, nikoliv ke dni úmrtí, pokud se následně zjistí, že dědictví není předloženo, musí se dědictví i přesto ukončit likvidací,
- při zjišťování dluhů dědictví se přihlíží k pohledávkám přihlášeným věřiteli před nařízením likvidace dědictví i k pohledávkám přihlášeným věřiteli v rámci likvidace dědictví,
- pokud se při zjišťování majetku a dluhů zůstavitele ke dni nařízení likvidace zjistí rozdíl mezi obvyklou cenou, výší dluhů a výší předložení, stanovenou usnesením dle § 175o OSŘ ke dni úmrtí zůstavitele, postupuje se dle § 175o odst. 3 OSŘ a obvyklá cena, výše dluhů a případná výše předložení se dalším usnesením opraví,
- nařízením likvidace dědictví se již nepostupuje podle § 175p až § 175s OSŘ,
- věřitelé, kteří přihlásili své pohledávky před nařízením likvidace i v průběhu likvidace dědictví, jsou považováni za účastníky řízení o dědictví. Zjistí-li se v průběhu likvidace dědictví, že pohledávka věřitele neexistuje, soud s tímto věřitelem fakticky přestane jednat jako s účastníkem řízení o dědictví (nevydává se o tom usnesení).

7. Zpeněžení zůstavitelova majetku dle § 175u OSŘ

Lze zvolit tyto formy zpeněžení majetku:

1. *Prodej movitých a nemovitých věcí podle ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí*, dle § 96a soudního řádu pro okresní a krajské soudy (dále jen „JŘ“) dochází k rozdělení pravomocí mezi soudem a soudním komisařem:

- prodej movitých věcí – provádí soud na žádost soudního komisaře, a to soudním vykonavatelem, nevydává se žádné usnesení, movité věci musí být doručeny k dražebnímu soudu a hned po příklepu se platí a vydávají,
- prodej nemovitých věcí – provádí dědický soud, který soudního komisaře pověřil k provedení úkonů řízení o dědictví, soudní komisař přesto předkládá soudu návrhy usnesení s potřebným počtem stejnopisů (§ 93 odst. 1 JŘ) – usnesení o ustanovení znalce, usnesení o určení ceny nemovitostí, usnesení o nařízení dražební jednání (dražební vyhláška), usnesení o příklepu.

Doporučeno používat vzory (tiskopisy) pro občanské soudní řízení, vypracované Ministerstvem spravedlnosti ČR, dostupné na internetu.

2. *Prodej mimo dražbu (z volné ruky)* – provádí se přiměřeně podle zákona o konkurzu a vyrovnání (§ 22), který však platí pouze do účinnosti nového insolvenčního zákona (zákon č. 182/2006 Sb., účinnost od 1. 1. 2008). Prodej provádí přímo notář jako soudní komisař

pod svým jménem, nikoliv pod hlavičkou soudu (vystupuje jako fyzická osoba), jedná o ceně, je vázán zákonem předkupním právem (musí nejdříve nabídnout prodávanou věc spoluvlastníkům), soud k tomuto prodeji musí dát souhlas (soud dává souhlas záznamem do spisu, nikoliv formou rozhodnutí), doporučuje se vyvěsit na úřední desce obecního úřadu oznámení o prodeji.

Nový insolvenční zákon řeší prodej mimo dražbu v § 289, kde stanoví, že v důsledku konkurzu se dědické řízení nepřerušuje, správce konkurzní podstaty není účastníkem, ale dědic, který je v úpadku, k odmítnutí dědictví potřebuje souhlas SKP, stejně tak potřebuje souhlas SKP k uzavření dohody, podle níž nedědí nic nebo dědí méně než by mu náleželo. Insolvenční zákon zavádí elektronickou podobu insolvenčního rejstříku, lze očekávat, že v tomto rejstříku se bude lustrvat stejně jako v CEZ.

3. *Zpeněžení dle zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád* – soudní komisař může požádat exekutora k provedení zpeněžení majetku, dle § 176 odst. 2 ER neprovádí exekutor zpeněžení majetku jen na základě exekučního titulu, ale i na návrh vlastníka nebo osoby oprávněné disponovat s movitou nebo nemovitou věcí, k tomuto způsobu zpeněžení majetku je nutný souhlas soudu, odměna exekutora náleží do nákladů řízení, je tudíž nutné zvážit, zda tento způsob zpeněžení majetku je nákladově výhodný.

4. *Zpeněžení dle zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách* – soudní komisař může navrhnout provedení dobrovolné dražby dle § 17 VeřDZ (je osobou, která je oprávněna na základě zvláštního předpisu věc zcizit), opět nutný souhlas soudu. Pokud je dražba neúspěšná, umožňuje opakovaná dražba stanovit nižší vyvolávací cenu (nižší podání), proto nevydává v případě neúspěšné dražby hned usnesení dle § 175u odst. 2 OSŘ (případnutí věci státu).

Upozornění na novelu jednacího řádu k 1. 1. 2007, podle níž se prostředky získané z prodeje movitých a nemovitých věcí prováděného soudním komisařem nebo soudem *skládají vždy na účet soudu*.

8. Rozvrh výtěžku dle § 175v OSŘ a § 471 ObčZ

Před rozvržením výtěžku je vhodné nařídit jednání, k němuž jsou pozváni všichni účastníci, kde se znovu šetří pohledávky, předkládají se zástavní smlouvy za účelem zjištění data vzniku zástavního práva, řeší se případná promlčení pohledávek, v případě sporu není možný postup podle § 175k odst. 3 OSŘ, spor je nutné řešit i skutkově.

Při rozvrhu výtěžku neexistuje oddělené uspokojení, jako v zákoně o konkurzu a vyrovnání, pohledávky se uspokojují podle skupin uvedených v § 175v odst. 2 OSŘ:

1. náklady řízení vzniklé státu se zpeněžením majetku (např. náklady exekutora, náklady znaleckých posudků, nepatří sem náklady soudního komisaře, protože je upravuje speciální ustanovení OSŘ),
2. náklady zůstavitelovy nemoci a pohřbu,
3. pohledávky zajištěné zástavním právem (mezi nimi rozhoduje doba vzniku zástavního práva), zadržovacím právem, převodem práva nebo postoupením pohledávky (bez ohledu na čas jejich vzniku),
4. nedoplatky výživného,
5. daně, poplatky, pojistné na zdravotním pojištění a na sociálním zabezpečení,
6. ostatní pohledávky.

Pohledávky patřící do nižší skupiny mohou být uspokojeny jen tehdy, byly-li plně uspokojeny všechny pohledávky vyšší skupiny. Pokud nelze uspokojit všechny pohledávky patřící do stejné skupiny, uspokojí se tyto pohledávky poměrně – zásada proporcionality. U pohledávek ve 3. skupině se však uplatňuje zásady priority u pohledávek zajištěných zástavním právem.

Usnesením o rozvrhu výtěžku se řízení o dědictví a tedy i likvidace dědictví končí, proto usnesení obsahuje i výrok o odměně soudního komisaře, u nichž bylo judikováno, že odměnu a hotové výdaje soudního komisaře hradí soud (v zákoně stát).

Soudní rozhodnutí

Odpovědnost dědiců za dluhy zůstavitele

I. V nalézacím řízení, v němž zůstavitelův věřitel uplatňuje vůči zůstavitelovým dědicům pohledávku, kterou měl vůči zůstaviteli, je soud povinen zabývat se otázkou, v jakém rozsahu odpovídají dědici podle § 470 ObčZ za zůstavitelovy dluhy. Nedošlo-li v dědickém řízení ke konvokaci věřitelů ve smyslu ustanovení § 175n OSŘ mohou dědici v nalézacím řízení uspět s obranou, že cena dědictví, kterého dědici nabyli, již byla vyčerpána uspokojením pohledávek ostatních zůstavitelových věřitelů, jen tehdy, prokáží-li, že takto plnili na úhradu pohledávek, které měly výhodnější právo na uspokojení, než vymáhaná pohledávky.

II. Pro závěr, zda a v jakém ohledu se zástavní právo, jímž byly zděděné nemovitosti zatíženy ke dni smrti zůstavitele, může projevit jako dluh zatěžující dědictví (§ 470 odst. 2 ObčZ), je určující, zda ke dni smrti zůstavitele již zůstavitel měl povinnost z titulu zástavního práva strpět uspokojení dluhu osobního dlužníka z výtěžku zpeněžení zástavy.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 29 Cdo 549/2007

Z odůvodnění: Rozsudkem ze dne 4. září 2001, č. j. 10 C 50/2000-70, okresní soud uložil první žalované zaplatit žalobci J. U. částku 13 648,20 Kč se specifikovaným šestnáctiprocentním úrokem z prodlení (bod I.1 výroku) a druhému žalovanému a třetí žalované, aby žalobci zaplatili každý částku 188 150,40 Kč se specifikovaným šestnáctiprocentním úrokem z prodlení (bod I.2 a I.3 výroku). Dále rozhodl o nákladech řízení (bod II. výroku). Soud prvního stupně dospěl po provedeném dokazování k závěru, že původní žalovaný M. M. (jenž v průběhu řízení zemřel a na jehož místo v řízení nastoupili žalovaní jako dědicové), který podnikal jako fyzická osoba pod obchodním jménem S., odebral od státního podniku D. H. K. na základě ústní kupní smlouvy zboží (řezivo) v celkové hodnotě 389 949 Kč, jež mu bylo vyúčtováno (vyfakturováno). Dne 16. prosince 1993 pak nabyl pohledávku postoupením nynější žalobce. Z rozhodnutí o dědictví přitom podle soudu plyne, že žalovaní nabyli

dědictvím (v různých podílech) majetek vyšší, než je žalovaná částka.

K odvolání žalovaných krajský soud v záhlaví označeným rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o nákladech řízení (první výrok) a jinak (ve výroci o věci samé) jej potvrdil (druhý výrok). Dále rozhodl o nákladech odvolacího řízení (třetí výrok). Odvolací soud přitakal soudu prvního stupně v závěru o platném uzavření kupní smlouvy o dodávce řeziva mezi státním podnikem a původním žalovaným. Postoupení pohledávky žalobci však měl za prokázané (vůči žalovaným) až v průběhu řízení před okresním soudem (28. srpna 2001). K námitce žalovaných, že z toho, co z dědictví nabyli, již uspokojili věřitele společnosti S., s r. o., na jejíž majetek byl dne 28. ledna 1998 prohlášen konkurz, uvedl, že žalovaní z dědictví nabyli více majetku, než kolik stačí k uspokojení žalobcovy pohledávky. Jestliže tento majetek použili v konkurzním řízení vedeném na společnost s ručením omezeným, ač nešlo o dluhy zůstavitele (nýbrž o dluhy úpadkyně), nemá tento jejich postup v projednávaném sporu právní význam.

Všichni žalovaní podali proti rozsudku odvolacího soudu, a to výslovně proti jeho druhému i třetímu výroku, včasné dovolání, jehož přípustnost opírají o ustanovení § 237 odst. 1 písm. c), odst. 3 OSŘ, namítajíce, že je dán dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) OSŘ, tedy že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Podle dovolatelů soudy nižších stupňů co do rozsahu ručení dědiců za závazky zůstavitele řešily právní otázku v rozporu s hmotným právem a rozhodly o věci bez prokázání existence právního vztahu mezi účastníky. Dovolatelé především namítají, že nebylo-li podle odvolacího soudu postoupení pohledávky prokázáno jejich zemřelému právnímu předchůdci (původnímu žalovanému M. M.) a mělo-li být vůči nim postoupení prokázáno až při ústním jednání okresního soudu dne 28. srpna 2001, pak nemohou být v prodlení s placením dluhu již od roku 1992 popřípadě 1993. Odvolací soud pak podle dovolatelů pochybil především v tom, že neuznal jejich námitky o neprokázání smluvního vztahu mezi nimi (popřípadě jejich předchůdci) a žalobcem a v rozporu s právem a provedenými důkazy dospěl k závěru, že tento smluvní vztah vznikl, ba dokonce konstatoval, že právní předchůdce dovolatelů řezivo v hodnotě žalované částky převzal, ač proto neexistuje žádný důkaz. Žalobce – pokračují dovolatelé – předložil jen faktury, jež samy o sobě nemohou být důkazem o dodání zboží. Dodací listy pak nejsou potvrzeny a jako důkaz nebyly vedeny. Okolnost, že původní žalovaný v jiném (exekučním) řízení v roce 1998 uvedl, že si je vědom dluhu vůči D., nemůže podle dovolatelů být důkazem v tomto sporu. Žalobce podle dovolatelů nikdy nedoložil, že by nějaké plnění poskytl a že by (původní) žalovaný nějaké plnění převzal. Od tud dovolatelé uzavírají, že soudy nižších stupňů o věci rozhodly v rozporu s právem, jelikož tak učinily, aniž žalobce unesl břemeno tvrzení a důkazní břemeno o vzniku smluvního vztahu. Soudy nižších stupňů se pak nevypořádaly ani s námitkou dovolatelů, že jako dědicové odpovídají za dluhy pouze do výše přijatého dědictví. Dovolatelé přitom prokázali, že z dědictví nabyli pouze „jediné věci nějaké hodnoty“, a to pozemky a stavby v katastrálním území P. Tyto nemovitosti však

nabyli pouze druhý a třetí žalovaní. Ty pak správce konkurzní podstaty společnosti S., s. r. o. vyzval, aby zaplatili částku převyšující 3 milióny Kč, s tím, že jinak nemovitosti zatížené zástavním právem sepíše do konkurzní podstaty. Je v rozporu s právními předpisy, jestliže odvolací soud konstatuje, že dovolatelé majetek, který nabyli jako dědicové, použili, ačkoli nešlo o dluhy zůstavitele, nýbrž o dluhy společnosti s ručením omezeným a že tento jejich postup nemá v řízení právní význam. Dovolatelé proto požadují, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu v napadeném rozsahu zrušil a věc potud vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalobce ve vyjádření nemá dovolání za přípustné, zdůrazňuje, že otázka existence závazku původního dlužníka je otázkou skutkovou. Námitky dovolatelů proti existenci pohledávky nadto nemá za opodstatněné. Soudy se rovněž vyjádřily k námitce týkající se odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele a podstatné je, že dovolatelé nabyli v dědickém řízení majetek v hodnotě 3 517 653,70 Kč a to první žalovaná v rozsahu 3,5 % a druhý a třetí žalovaní každý v rozsahu 48,25 %. K otázce úroků z prodlení žalobce poznamenává, že to, kdy došlo k prokázání postoupené pohledávky, nemá vliv na prodlení původního dlužníka.

V průběhu dovolacího řízení krajský soud usnesením ze dne 16. května 2006, č. j. 48 K 23/2006-173, prohlásil konkurz na majetek žalobce. Na základě návrhu na pokračování v řízení podaného žalovanými i správcem konkurzní podstaty původního žalobce JUDr. J. V. pak Nejvyšší soud dále jednal v dovolacím řízení jako se žalobcem s oním správcem konkurzní podstaty [§ 14 odst. 1 písm. c) KV].

Dovolatelé napadají rozsudek odvolacího soudu dovoláním i ve výroku o nákladech odvolacího řízení. Tento výrok, ač součástí rozsudku, má povahu usnesení, přičemž přípustnost dovolání proti němu nezakládá žádné z ustanovení občanského soudního řádu (srov. shodně např. usnesení Nejvyššího soudu uveřejněné pod číslem 4/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Nejvyšší soud proto dovolání v tomto rozsahu podle ustanovení § 243b odst. 5 a § 218 písm. c) OSŘ bez dalšího odmítl.

Dovolání proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu ve věci samé pak může být přípustné jen podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. b), c) OSŘ, přičemž o případ uvedený pod písmenem b) nejde. Možnost založit přípustnost dovolání podle písmene c) je u první žalované vyloučena tím, že podle § 237 odst. 2 písm. a) OSŘ dovolání podle odstavce 1 není přípustné ve věcech, v nichž dovoláním dotčeným výrokem bylo rozhodnuto o peněžitém plnění nepřevyšujícím 20 000 Kč a v obchodních věcech 50 000 Kč; k příslušenství pohledávky se přitom nepřihlíží. Jelikož jistina, k jejíž úhradě byla zavázána první žalovaná, nepřevyšuje 20 000 Kč, Nejvyšší soud dovolání vůči této žalované i ve zbývajícím rozsahu odmítl podle ustanovení § 243b odst. 5 a § 218 písm. c) OSŘ.

Ve vztahu k dovolání druhého a třetí žalovaných Nejvyšší soud neshledává dovolání přípustným ani podle § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ v řešení otázky, zda žalobce unesl důkazní břemeno o vzniku smluvního vztahu. Ačkoli dovolatelé tyto námitky přiřazují dovolacímu důvodu dle § 241a odst. 2 písm. b) OSŘ, jde v tomto ohledu o námitky skutkové, uplatnitelné v režimu dovolacího důvodu dle § 241a odst. 3 OSŘ, jenž dovolatelům u do-

volání, jež může být přípustné jen podle § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ, není k dispozici. Zásadní právní význam nemá ani řešení otázky počátku prodlení, spojované se závěrem, že postoupení pohledávky bylo žalovaným prokázáno až v řízení před soudem prvního stupně. Závěr, že skutečnost, kdy bylo postoupení pohledávky dlužníku oznámeno postupitelem nebo prokázáno postupníkem, nemá sama o sobě žádný vliv na dobu prodlení dlužníka s její úhradou, je totiž závěrem triviálním, plynoucím přímo ze zákona.

Nejvyšší soud však shledává dovolání druhého a třetí žalovaných přípustným pro řešení otázky odpovědnosti dědiců za dluhy zůstavitele coby zástavního dlužníka, jelikož potud jde o věc dovolacím soudem neřešenou.

Pro další úvahy Nejvyššího soudu je přitom rozhodný především výklad zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění účinném v době smrti původního žalovaného (31. května 1999) a zákona o konkurzu a vyrovnaní, ve znění účinném v době prohlášení konkurzu na majetek společnosti S., s. r. o. (28. ledna 1999).

Podle ustanovení § 470 ObčZ dědic odpovídá do výše ceny nabytého dědictví za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele a za zůstavitelovy dluhy, které na něj přešly zůstavitelovou smrtí (odst. 1). Je-li více dědiců, odpovídají za náklady zůstavitelova pohřbu a za dluhy podle poměru toho, co z dědictví nabyli, k celému dědictví (odst. 2).

Dle ustanovení § 151a odst. 1 ObčZ zástavní právo slouží k zajištění pohledávky a jejího příslušenství tím, že v případě jejich řádného a včasného nesplnění je zástavní věřitel oprávněn domáhat se uspokojení z věci zastavené; zástavní právo se vztahuje na zástavu, její příslušenství a přírůstky, avšak z plodů jen na ty, které nejsou oddělené.

Ustanovení § 151f odst. 1 ObčZ pak určuje, že není-li zajištěná pohledávka řádně a včas splněna, může zástavní věřitel u soudu navrhnout prodej zástavy, a to i tehdy, když zajištěná pohledávka je promlčena.

Podle ustanovení § 151g ObčZ zástavní právo zanikne, zanikne-li zajištěná pohledávka nebo zástava anebo složí-li zástavce zástavnímu věřiteli cenu zastavené věci; zástavní právo též zanikne, vzdá-li se zástavní věřitel zástavního práva, nebo uplynutím času, na který bylo zástavní právo ve smlouvě o jeho zřízení omezeno. Vzdání se zástavního práva věřitelem se musí stát formou notářského zápisu.

Z ustanovení § 27 odst. 5 KV se pak podává, že od osob, které zajišťují pohledávky vůči úpadci, si správce vyžádá a vymáhá plnění ve prospěch podstaty; jakmile je toto plnění poskytnuto, stane se pohledávka této osoby pohledávkou v konkurzu, aniž by bylo třeba ji přihlásit. Ustanovení tohoto odstavce neplatí, jde-li o ručitele.

Obecně platí, že v nalézacím řízení, v němž zůstavitelův věřitel uplatňuje vůči zůstavitelovým dědicům pohledávku, kterou měl vůči zůstaviteli, je soud povinen zabývat se otázkou, v jakém rozsahu odpovídají dědici podle § 470 ObčZ za zůstavitelovy dluhy, zvláště pak tehdy, namítají-li dědicové, že v tomto rozsahu již plnili na úhradu jiných pohledávek zůstavitelových věřitelů. Nedošlo-li v dědickém řízení ke konvokaci věřitelů (tedy k tomu, že soud ve smyslu ustanovení § 175n OSŘ vydá na návrh dědiců usnesení, v němž vyzve věřitele, aby mu oznámili své pohledávky ve lhůtě, kterou v usnesení sta-

noví, a poučí je o tom, že dědici neodpovídají věřitelům, kteří své pohledávky včas neoznámili, pokud je uspokojením pohledávek ostatních věřitelů vyčerpána cena dědictví, kterého dědici nabyli), bude výše zmíněná obrana dědiců úspěšná jen tehdy, prokáží-li, že cena dědictví, kterého dědici nabyli, byla vyčerpána uspokojením takových pohledávek ostatních věřitelů, které měly výhodnější právo na uspokojení, než pohledávka vymáhaná po dědících v nalézacím řízení (srov. § 175v OSŘ).

Nejvyšší soud již v rozsudku uveřejněném pod číslem 27/2003 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 27/2003“) vysvětlil, že zástavní dlužník je ve smyslu ustanovení § 151a, § 151f ObčZ osobou, která je povinna strpět, aby k úhradě závazku osobního dlužníka vůči zástavnímu věřiteli bylo použito výnosu z prodeje jejího majetku (výnosu z prodeje zástavy). Při realizaci uhrazovací funkce zástavního práva je tak zástava majetkem sloužícím ke krytí dlužníkovy osobního závazku bez zřetele k tomu, že osobní dlužník vlastníkem zástavy nikdy nebyl. Z uvedeného zřetelně plyne oslabení vlastnického práva ve prospěch práva zástavního; vlastník zástavy (zástavní dlužník) je totiž povinen použít zástavu ke krytí cizích dluhů (k uspokojení pohledávky zástavního věřitele vůči osobnímu dlužníku).

Povinnost dlužníka plnit zástavnímu věřiteli na úhradu dluhu osobního dlužníka z titulu zástavního práva (srov. § 151g ObčZ) však nenastává dnem vzniku zástavního práva, nýbrž až dnem, kdy se prosadí uhrazovací funkce zástavního práva, tj. v případě, že zajišťovanou pohledávku řádně a včas neuhradil dlužník osobní. Neuhradil-li tedy zajištěnou peněžitou pohledávku zástavnímu věřiteli osobní dlužník, je to peněžitá pohledávka, kterou zástavní věřitel vymáhá (může vymáhat) po dlužníku zástavním, s omezením daným právě tím, že uspokojení peněžitého nároku zástavního věřitele lze vynutit jen zpeněžením majetku sloužícího jako zástava (srov. k tomu shodně i rozsudek Nejvyššího soudu uveřejněný pod číslem 31/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek – dále též jen „R 31/2007“).

Úvaha odvolacího soudu, podle které to, že dovolatelé majetek nabytý dědictvím použili v konkurzním řízení vedeném na společnost s ručením omezeným, ač nešlo o dluhy zůstavitele (nýbrž o dluhy úpadkyně) nemá pro věc (pro posouzení jejich odpovědnosti za dluhy zůstavitele) význam, je tudíž z pohledu výše rozvedených závěrů nepřiléhavá. Dovolatelé totiž již v řízení před soudem prvního stupně poukazovali na to, že tento majetek je po nich do konkurzu vymáhán z titulu zástavního práva. S přihlédnutím k době prohlášení konkurzu na majetek společnosti s ručením omezeným (leden 1999) a době úmrtí původního žalovaného (květen 1999) se přitom nabízí závěr, že zástavním dlužníkem byl již původní žalovaný. Pro závěr, zda a v jakém ohledu se zástavní právo, jímž byly zděděné nemovitosti zatíženy ke dni smrti zůstavitele, může projevit jako dluh zatěžující dědictví (§ 470 odst. 2 ObčZ), je pak určující, zda ke dni smrti zůstavitele již zůstavitel měl povinnost plnit z titulu zástavního práva dluh za osobní dlužníky (společností s ručením omezeným) proto, že ta jej řádně a včas neuhradila (samotným zatížením majetku zástavním právem se obecná cena tohoto majetku nemění a v dědicím řízení se před vznikem uhrazovací povinnosti zůstavitele jako dluh zatěžující dědictví nepromítá). K předpokladům, za nichž se závazek zástavního dluž-

níka může stát splatným až v důsledku prohlášení konkurzu na majetek osobního dlužníka, srov. opět R 31/2007.

Odvolačí soud, veden nesprávnou úvahou, že plnění, jež dovolatelé poskytli do konkurzní podstaty úpadkyně postupem podle § 27 odst. 5 KV, nemohlo být apriori plněním na dluhy zůstavitele, se výše popsanými okolnostmi nezabýval a právní posouzení věci je v tomto ohledu neúplné a tudíž i nesprávné.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první OSŘ) napadený rozsudek ve vztahu ke druhému a třetí žalované zrušil (včetně závisejících výroků o nákladech řízení) a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, 3, 6 OSŘ).

Stojí za pozornost

Právní rozhledy

2007, č. 18

Pelikánová, I. Aktuální otázky obligačního práva a jeho kodifikace v evropském i českém kontextu

„V právu evropských států se objevují některé nové fenomény, např. nové pojetí funkce veřejné moci, která stále více ingeruje do smluvních vztahů z pozice ochrany slabší smluvní strany, vzájemné pronikání veřejného a soukromého práva, rostoucí složitost právní úpravy a její dynamika. Evropská integrace vedla k postupnému sbližování národních právních řádů a ke vzniku jim nadřazeného komunitárního práva. Tři základní texty připravené na mezinárodní úrovni – Principy UNIDROIT, Principy evropského smluvního práva a návrh Evropského smluvního zákoníku – mají řadu společných prvků a potvrzují stanovisko o dynamice vývoje soukromého práva v Evropě. Mohly by být dobrým inspiračním zdrojem pro zákonodárství nových členských států EU.“

2007, č. 19

Kotrady, P. Vliv úmrtí účastníka právního úkonu na řízení o povolení vkladu do katastru nemovitostí

„Smrt člověka s sebou jako objektivní právní skutečnost přináší celou řadu právních otázek. Následující příspěvek by měl přiblížit, jaké následky má smrt na uzavřené smlouvy o převodu nemovitostí a řízení o povolení vkladu do katastru nemovitostí.“

Dobeš, P. Několik poznámek k převodu (části) podniku
Nejvyšší soud České republiky Právní režim věci, jež před 1. 8. 1998 sloužila jen jednomu z manželů k výkonu povolání. Lhůta pro vypořádání SJM po jeho zúžení podle § 148 odst. 2 ObčZ. Zánik a vypořádání SJM po jeho zúžení. K vypořádání investic vynaložených v rámci SJM po třech letech od jeho zániku

„§ 143 odst. 1, § 148 odst. 1 a 2, § 149 odst. 4, § 150 odst. 4 ObčZ

čl. VIII bodu 2 zákona č. 91/1998 Sb.

1. Podnik náležející v době do 1.8.1998 do odděleného vlastnictví podnikajícího manžela se k uvedenému dni, kdy nabyl účinnosti zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, nestal předmětem společného jmění manželů.

2. Také na zúžení společného jmění manželů podle § 148 odst. 2 ObčZ se obdobně použijí ustanovení § 149 odst. 2 a 3 ObčZ o vypořádání takového jmění.

3. Právní moc rozhodnutí, jímž soud podle § 148 odst. 1 nebo § 148 odst. 2 ObčZ zúžil společné jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti, společné jmění manželů k ostatnímu majetku zaniká a nedojde-li poté do tří let k jeho vypořádání dohodou manželů nebo rozhodnutím soudu, popř. k podání návrhu na vypořádání soudem, dochází k vypořádání společného jmění manželů k tomuto dalšímu majetku podle zákonné domněnky (§ 150 odst. 4 ObčZ). Společné jmění manželů k věcem tvořícím obvyklé vybavení společné domácnosti zaniká až zánikem jejich manželství.

4. Po uplynutí tří let od zúžení společného jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti soudem nemůže se manžel úspěšně domáhat vypořádání investic vynaložených ze společného na oddělený majetek druhého manžela nebo toho, co vynaložil ze svého na majetek, k němuž společné jmění zúžením zaniklo.

Rozsudek ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 22 Cdo 2903/2005“ *Vrchní soud v Praze* K určitosti placení směnky

„čl. I. § 75 bod 4. SŠZ

Z hlediska určitosti platebního místa je platnou směnka, ve které je v údajích remitenta uvedena adresa, výslovně označená za sídlo, přičemž ve směnce je jako platební místo uvedeno „sídlo remitenta“.

Rozsudek ze dne 24. 4. 2007, sp. zn. 12 Cmo 347/2006“

2007, č. 20

Eliš, K. Opatrovnictví právnické osoby podle hmotného práva

„V právní praxi se poslední dobou několikrát vyskytly případy, při nichž se řešilo eventuální jmenování opatrovníka právnické osobě podle ustanovení hmotného práva. Jde o problematiku, která se již dočkala i dílčích literárních ohlasů. Ačkoli nikdy nepůjde o situace vyskytující se ve větší četnosti, stojí za bližší pozornost právní otázky s tím spojené. Na některé z nich se pokouší odpovědět předkládaný článek.“

Nejvyšší soud České republiky Důsledky překročení zákonného zmocnění

„§ 15 ObchZ ve znění před novelou č. 370/2000 Sb.

§ 20 odst. 2 ObčZ

Důsledkem překročení zákonného zmocnění při jednání za právnickou osobu není neplatnost učiněného právního úkonu, ale jen to, že jím právnická osoba při splnění zákonem stanovených předpokladů není vázána.

Usnesení ze dne 27. 2. 2006, sp. zn. 29 Odo 186/2005“

2007, č. 21

Králík, M. Historický a teoretický úvod do problematiky podílového spoluvlastnictví

„Problematika podílového spoluvlastnictví jakožto tradičního institutu věcných práv je v moderní tuzemské civilistické literatuře neprávem značně opomíjena. Stávající právní úprava podílového spoluvlastnictví obsažená v občanském zákoníku a redukována na pět zákonných ustanovení je všeobecně považována pro praxi za nevyhovující a vyžadující zásadních změn. Ty jsou však uvažovány až s připravovanou rekodifikací soukromého práva.“

Malenovský, R. K jednomu aspektu bezdůvodného obohacení v případě neplatné či zrušené smlouvy dle § 457 ObčZ

Vedral, J. Je řízení podle § 5 ObčZ sporným řízením podle § 141 SpŘ?

Kindl, J. Do třetice k procesnímu nástupnictví zaniklých právnických osob v soutěžních věcech

Nejvyšší soud České republiky K žalobě na splnění závazku náležejícího do SJM, sjednaného jen s jedním z manželů

„§ 143 odst. 1 písm. b), § 145 odst. 3, 4, § 511 ObčZ

Žaloba věřitele na plnění závazku náležejícího do společného jmění manželů, sjednaného jen jedním z manželů, nemůže být vůči druhému z manželů úspěšná.

Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 12. 9. 2007, sp. zn. 31 Odo 677/2005“ *Nejvyšší soud České republiky* K postupu soudu při zvažování, zda došlo k neoprávněnému zásahu do autorského práva. Povaha a základní principy autorského práva

„§ 2 AutZ

Při úvaze, zda žalovaná strana zasáhla do autorského práva žalobce, je třeba spolehlivě zjistit, zda užití sporného (byť minimálního) textu mělo skutečně charakter bezprostředního užití díla žalobce, resp. zda se případně jedná o zpracování díla žalobce. Je přitom třeba uvážit, že v daném případě předmětem ochrany není vlastní látka, resp. myšlenka díla nebo jeho části, nýbrž tvůrčí, a proto chráněná činnost autora spočívající v tom, jak jím byla tato látka ve své vnější i vnitřní formě zpracována. Řešení této otázky vyžaduje mimo jiné odborné posouzení, k němuž soud není povolán.

Rozsudek ze dne 30. 4. 2007, sp. zn. 30 Cdo 739/2007“

Vrchní soud v Praze K charakteru činnosti advokátů. K věcné příslušnosti soudů ve sporech o zaplacení odměny za poskytnutí právních služeb

„§ 2 odst. 1, odst. 2 písm. c) ObchZ

„§ 9 odst. 3 písm. a) bod bb) OSŘ před novelou č. 30/2000 Sb.

„§ 9 odst. 3 písm. r) OSŘ

Advokát je podnikatelem uvedeným v § 2 odst. 2 písm. c) ObchZ a jeho činnost – poskytování právních služeb – je podnikáním podle § 2 odst. 1 ObchZ.

Usnesení ze dne 20. 8. 2007, sp. zn. Ncp 1865/2007“

Informace

Programová konference k reformě české justice

Dne 19. září 2007 se v pražském Paláci Žofín uskutečnila očekávaná a – dle jejího průběhu – lze říci, že i organizačně dobře připravená konference o reformě české justice. Ministerstvo spravedlnosti, jako organizátor konference, na níž se zúčastnili kromě ministra spravedlnosti Jiřího Pospíšila, všech jeho náměstků, vrcholní představitelé justiční veřejnosti, dále všech profesních komor, představilo na setkání komplexní rámec reformy české justice, kterou chce uskutečnit do konce funkčního období vlády. Úvodním slovem podpořil myšlenku reformy také premiér Mirek Topolánek.

Konferenci „Reforma justice“ předdeslal materiál „Koncept reformy justice v letech 2008–2010“, který Mi-

nisterstvo spravedlnosti poskytlo k dispozici všem jejím účastníkům, jakož i celé veřejnosti (je vystaven na internetových stránkách MSp – www.justice.cz), a jenž obsahuje základní teze reformy. Jejím hlavním cílem je pro občany jednodušší, efektivnější a transparentnější soudní řízení a pro justici systém, který umožní rychle a kvalitně rozhodnout a současně efektivně využívat lidi i rozpočtové prostředky. Nástrojem změn se má stát zejména elektronizace justice, k čemuž má vytvořit podmínky zajištění personálního a ekonomického zázemí pro rezort. Uvedené změny tak navazují na priority vlády Mirka Topolánka. Ministerstvo přitom vyšlo s poznané skutečnosti dlouhého trvání (a to i jednoduchých) soudních řízení v některých krajích, složitosti soudního procesu i komplikovaná komunikace účastníků řízení se soudy. Tyto naopak trpí rostoucím počtem nápadu a soudci zatížením administrativou. Systém kroků navržených ministerstvem by měl tyto nedostatky postupně odstranit.

Reforma, jak uvedl ve svém projevu ministr Jiří Pospíšil, má přinést pro občana rychlost, komfort a transparentci ve vyřízení jeho věci. Pro justici to znamená naplnění záměru elektronizace justice, vytvoření legislativních podmínek a personální aspekty. Pokud jde o oblast elektronizace justice, tak již dnes existuje možnost komunikace se soudy přes internet prostřednictvím ePodatelny. V příštím roce má začít fungovat tzv. infoSoud, nebo-li systém umožňující účastníkům soudních řízení najít důležité informace k jejich případu. Strategickým cílem je dále zavedení elektronické úřední desky, elektronického spisu a v konkrétních věcech elektronického platebního rozkazu a insolvenčního rejstříku, které již mají svoje legislativní zakotvení v návrhu novely občanského soudního řádu (v současnosti projednávaného v Poslanecké sněmovně), resp. již schváleného v insolvenčním zákoně. Podle ministra spravedlnosti Jiřího Pospíšila „je to snaha vyjít občanům i lidem v justici maximálně vstříc, vytvořit pro ně přátelské a přehledné prostředí, kde se budou snadno orientovat a rychle řešit své právní problémy“. Ministr Jiří Pospíšil přitom zdůraznil, že ke změna justice nebude vyžadovat ani větší počet soudců ani více peněz ze státního rozpočtu. Podle mezinárodních statistik totiž patříme k zemím s největším počtem soudců na počet obyvatel (ČR má nyní 3028 soudců). K efektivnějšímu fungování soudů má přispět i chystaný personální audit, který se má zaměřit především na administrativní pracovníky. Ministerstvo chce snížit jejich počty a naopak navýšit počet vyšších soudních úředníků. S tím souvisí i plánovaná změna Justiční akademie v Kroměříži. Podle ministra totiž škola není tak kvalitní, jak by ministerstvo chtělo. Další významnou změnou má být složení kárných senátů. Podle návrhu ministerstva v nich mají v budoucnu zasednout vedle soudců i zástupci dalších právních profesí, například advokáti nebo notáři. Tímto vnesením „laického prvku“ se má zajistit objektivita a nestrannost kárných řízení. Kárné senáty by také v budoucnu mohly na návrh ministra spravedlnosti odvolávat soudní funkcionáře, tedy předsedy a místopředsedy soudů, kteří jsou po nálezů Ústavního soudu dnes prakticky neodvolatelní.

Pokud jde o související legislativní aspekty reformy, které uvedl na konferenci náměstek ministra spravedlnosti František Korbel, Ministerstvo spravedlnosti se chce soustředit na změny základních procesních i hmotně-právních předpisů. Připravilo a již poslalo k dalšímu le-

gislativnímu projednání na úrovni vlády návrh novely občanského soudního řádu, jejímž hlavním cílem je změna systému doručování soudních písemností a zjednodušení odůvodňování rozsudků. Dále ministerstvo připravuje návrhy novel trestního, notářského a exekučního řádu. Na úrovni vlády se již začal legislativně projednávat návrh nového trestního zákoníku, jehož podobu mohla poprvé v rámci veřejné diskuse ovlivnit i široká veřejnost. Záměrem ministerstva je pokročit i v dopracování nového občanského a obchodního zákoníku. Součástí legislativních změn je zcela pochopitelně i novela zákona o soudech a soudcích a ve výhledu i nový zákon o znalcích a tlumočnících, zákon o bezplatné právní pomoci a zákon o mediacích. Cílem legislativních změn je především zjednodušit a zpřehlednit základní zákony tak, aby byly srozumitelnější i pro občany a současně vytvářely podmínky pro efektivní soudní rozhodování.

Oblast personálních aspektů reformy, jak o ní referoval náměstek ministra spravedlnosti Vladimír Král, reaguje zejména na poslední nálezy Ústavního soudu, jakož i na aktuální problémy ve řízení státní správy soudů. Věcně se to týká zejména otázky odvolávání soudních funkcionářů, složení kárných senátů a zvyšování kvalifikace, zejména u administrativních pracovníků soudů. Například pokud jde o složení kárných senátů, které rozhodují o kárných proviněních soudců, podle návrhu reformy v nich mají v budoucnu zasednout vedle soudců i zástupci dalších právních profesí, například advokáti nebo notáři. „Laický prvek“ má zajistit objektivitu a nestrannost kárných řízení. Kárné senáty by také měly na návrh ministra spravedlnosti odvolávat soudní funkcionáře, tedy předsedy a místopředsedy soudů, kteří jsou dnes prakticky neodvolatelní.

Samostatné vystoupení bylo umožněno také představitelům všech profesních komor, včetně prezidenta Soudcovské unie, jako dobrovolné stavovské organizace soudců, kteří vyjádřili reformě svoji podporu s tím, že jsou připraveni se na ni v rámci svých možností podílet (vystoupení prezidenta Notářské komory ČR pan JUDr. Martina Foukala, který zevrubně informoval o dalších možnostech notářů zapojit se do změn, přinášíme na samostatném místě). V odpoledním programu konference pak samostatně vystoupili představitelé soudů – předseda Nejvyššího správního soudu Josef Baxa, předsedkyně Okresního soudu Praha-východ Martina Kasíková, předsedkyně Krajského soudu v Praze Věra Miřacká, místopředseda Vrchního soudu v Praze Jaroslav Bureš a soudce Vrchního soudu v Hammu a poradce ministra spravedlnosti Paul Springer, a dále pak děkan Právnické fakulty UK v Praze profesor Aleš Gerloch a nejvyšší státní zástupkyně Renata Vesecká. Všichni vystupující se přihlásili k záměrům reformy a doplnili ji o svoje postřehy případně upozornili na některé otázky, které mohou vyvolat protichůdné reakce (např. úprava v kárném řízení, odvolávání soudních funkcionářů, zavádění elektronické justice).

-red-

Projev prezidenta NK ČR JUDr. Martina Foukala na konferenci o reformě justice v letech 2008–2010

Vážený pane předsedo vlády, pane ministře, dámy a pánové,

dovolte mi, abych Vás i já jménem Notářské komory České republiky uvítal a pozdravil na této konferenci, jež téma je nutno pokládat za jedno ze základních pro další vývoj našeho právního řádu.

Z předkládané koncepce reformy justice lze dovodit, že se netýká jen reformy soudnictví, ale že jejím záměrem je reforma celého justičního systému a že jejím cílem je přispět ke stabilitě právního prostředí, na němž se tento systém do značné míry podílí. Stále více je zřejmé, že nestabilní právní prostředí vede ke všeobecné nejistotě a ve svých důsledcích ke stagnaci v ekonomických vztazích a též dopady na morální stav společnosti jsou zřetelné. Notářství nemá ambice posuzovat koncepci reformy v její komplexnosti a nabízet v zásadě jiná řešení. Je však třeba zdůraznit, že z pohledu vlastní realizace práva je pro stabilitu právního prostředí jedním z klíčových problémů nejednotnost rozhodování soudů všech stupňů. Tento zásadní problém se samozřejmě odvíjí již od nejednoznačné legislativy, od nejednoznačných a stále méně srozumitelných právních předpisů, navíc permanentně obměňovaných, nicméně podíl soudnictví na tomto stavu je značný. Tento pohled reflektuje zkušenosti z denní, běžné, praktické realizace práva, která se stává stále více obtížnější právě vzhledem k nejednotně vykládaným právním předpisům.

Z dosavadního působení současného vedení Ministerstva spravedlnosti a koneckonců z navržené koncepce reformy vyplývá, že jsou, narozdíl od minulých období, nejen pojmenovány problémy, ale i předložena jejich konkrétní řešení. Lze jen uvítat, že *justice je konečně chápána v jejím širším pojetí*. Na fungování justičního systému se totiž podílí nejen samotné soudnictví a státní zastupitelství, ale i advokacie, notářství a činnost soudních exekutorů. Jako velmi pozitivní lze hodnotit i to, že Ministerstvo spravedlnosti je otevřeno spolupráci s těmito právními profesemi a jejich orgány samosprávy. Je totiž nezbytné, aby i tyto *profese převzaly svůj díl odpovědnosti za řádné fungování justičního systému*. Pro vymezení jejich odpovědnosti a pro jejich jasnou profilaci je však třeba mimo jiné zřetelně vzájemně oddělit pravomoci a působení těchto právnických profesí, při vědomí možného, ale jen nezbytného jejich prolínání. Přitom dodržování tradičního pojetí, uplatňovaného v ostatních zemích se srovnatelným typem práva, by mělo být samozřejmostí.

Jedním z pilířů navrhované reformy je *od břemenění justice*. Právě v této oblasti může sehrát notářství významnou úlohu. Podíváme-li se na jednotlivé body, je zřejmé, že notářství se dotýká nejen přesunu rozhodování v dědickém řízení ze soudů na notáře a elektronické pověřování notářů jako soudních komisařů, ale i problematika alternativního řešení sporů a zejména předcházení sporům, kde je úloha notářství v našem právním systému stěžejní.

Pokusím se dotknout jednotlivých oblastí, v nichž mají notáři společné styčné body se soudy. Nejzřetelněji se toto propojení projevuje již nyní v *činnosti notářů jakožto soudních komisařů* při vyřizování dědické agendy. Navrhovaná reforma počítá se zvýšenou ingerencí notářů v dědickém řízení, spočívající v tom, že samotní notáři namísto soudu budou vydávat usnesení o potvrzení nabytí dědictví, nebo o schválení dohody o vypořádání dědictví. S touto myšlenkou jsem byl poprvé seznámen na schůzce, na kterou mě pozval prezident Soudcovské unie JUDr. Jaromír Jirsa a musím upřímně říci, že jsem byl tímto nápadem překvapen. Nečekával jsem totiž tak velkou důvěru soudců v činnost notářů v dědické agendě. Na základě iniciativy soudců v tomto směru se Ministerstvo spravedlnosti začalo touto myšlenkou vážně zabývat. Výsledkem těchto aktivit je legislativní návrh obsažený v návrhu zákona o změně občanského soudního řádu, který byl již předložen vládě k projednání. Uvědomuji si, že touto změnou dojde i k vyšší odpovědnosti notářů. Je také zřejmé, že pro notáře bude vyřízení každého případu pracnější, než je tomu doposud. Přesto jsme pochopili naléhavost vyřešení tohoto problému s ohledem na požadavky na zrychlení průběhu dědického řízení v zájmu toho, aby se dědici mohli v co nejkratší době ujmout svých práv a s návrhem této legislativní úpravy jsme se ztotožnili.

Ke zrychlení dědického řízení má přispět i uvažované *elektronické pověřování notářů jako soudních komisařů v řízení o dědictví*. Je však otázka, zda časová úspora několika dní bude adekvátní výdajům a nárokům na technické zabezpečení na straně soudů. Přitom je však třeba mít na zřeteli, že i při elektronickém pověřování, je nutno zachovat dosavadní systém přidělování věcí na základě rozvrhů práce.

Návrh novely občanského soudního řádu obsahuje též způsob, jak posílit právní jistotu dědiců při vypořádání společného jmění manželů v dědickém řízení. Jedná se o *zavedení centrální evidence smluv o modifikaci společného jmění manželů*, v níž bude vyhledáváno vždy při dědickém řízení, došlo-li k úmrtí některého z manželů. Může totiž nastat případ, kdy pozůstalý manžel neoznámí při dědickém řízení, že došlo k úpravě majetkových vztahů mezi manželi, neboť takováto smlouva může obsahovat pro pozůstalého manžela nevýhodné ujednání. Zavedení této evidence posílí právní jistotu a mezi případným sporům, které by z nevědomosti o existenci takovéto smlouvy mohly v budoucnu nastat.

Mohu-li se vyjádřit k dalšímu bodu, kterým je *alternativní řešení sporů*, pak je zcela zřejmé, že i toto je způsob hledání cesty k odlehčení soudům. Od této činnosti se očekává snížení počtu věcí, které jako sporné končí před soudy, a to zavedením dobrovolného, či snad dokonce obligatorního, smírčího jednání. Je známo, že *mediace* byla přenesena do kontinentálního právního systému z anglosaského právního prostředí, kde vznikla, jako důsledek značného množství sporů, které je v tomto systému práva o několik řádů vyšší. Tento systém je na kultuře sporů založen, soudnictví je k tomu náležitě přizpůsobeno a přesto hledá prostředky, jak jejich počet snížit, neboť jejich řešení přináší obrovské výdaje pro státní rozpočet. Je však třeba si uvědomit, že značné množství sporů v tomto systému je důsledkem naprosté absence právní prevence. Fenomén mediace se sice uplatňuje i v zemích našeho typu práva, avšak nikoliv v takové míře.

V kontinentálním právním systému totiž není kladen důraz na řešení sporů, byť i mimosoudně, ale především na jejich předcházení. Proto stát mimo jiné vybírá oblasti, ve kterých má zvláštní zájem na bezkonfliktní realizaci práva a zde využívá notářství, které pro tento účel historicky vzniklo a je hlavním faktorem na poli procesní prevence. Pravděpodobně si ne všichni uvědomují, že právě notáři vykonávají tuto funkci přirozeně z titulu svého postavení nestranného poradce při poskytování právních služeb. Toto plyne už z prastarého rčení, které charakterizuje a odlišuje právní profese takto: „soudce stojí nad stranami, advokát stojí za stranami a notář mezi stranami“. Zásada nestrannosti je totiž určující pro výkon notářství. Notář je proto povinen poskytnout objektivní, kvalifikované informace oběma stranám tak, aby si byly vědomy svého postavení a vyvarovaly se takového jednání, které by vedlo k budoucímu sporu. Tento postup je základem pro činnost notáře při sepisování notářských listin o právních úkonech. Obdobně notář působí i v řízení o dědictví, zvláště při uzavírání dědických dohod. Zmínil-li jsem se o postupu notáře při sepisování listin o právních úkonech, pak si dovoluji připomenout, že takové listiny jsou *listinami veřejnými*, které mají vyšší důkazní sílu, neboť důkazní břemeno leží na tom, kdo obsah veřejné listiny popírá. Domnívám se, že v praxi se ne zcela využívá tohoto potenciálu, který je notářským zápisům, jakožto veřejným listinám, vlastní. Na druhou stranu poslední právní úprava řízení o zápisech do obchodního rejstříku využila této povahy notářských listin s tím, že rejstříkové soudy již nepřezkoumávají notářské zápisy z hlediska jejich obsahové správnosti. Takto došlo, samozřejmě i vedle dalších zjednodušení, ke značnému zrychlení zápisů do obchodního rejstříku. Vzpomeňme na dobu, která této novele předcházela, kdy Česká republika byla kritizována i na mezinárodním poli za dlouhé lhůty při provádění zápisů do obchodního rejstříku a tato doba byla spojována i s podezřeními na korupční jednání.

Pokud hovoříme o odběremenění soudů, dalším důležitým faktorem je *využitelnost notářských zápisů jako exekučních titulů*. Při pořízení notářského zápisu jako exekučního titulu totiž nalézací řízení u soudu odpadá zcela. Návrh koncepce reformy justice si tuto zásadní skutečnost uvědomuje. Právě proto v předkládaném návrhu zákona o změně občanského soudního řádu a dalších zákonů se novelizuje i notářský řád, ve kterém se podle vzoru zahraničních úprav, konkrétně s využitím německého modelu, umožňuje, na rozdíl od dosavadní právní úpravy, aby každý notářský zápis o hmotně právním úkonu, jímž je zakládán závazkový právní vztah, byl přímo exekučním titulem. To ostatně koresponduje i s koncepcí evropského exekučního titulu. Dosavadní právní úprava totiž nepochopitelně omezuje tento mimosoudní exekuční titul jen na případy procesních dohod.

Zamýšlím-li se nad dalšími možnostmi, které může notářství nabídnout k odlehčení justice, mohu se s Vámi podělit o zkušenosti získané od jiných evropských kolegů – notářů. Mám na mysli zejména tzv. *preventivní plné moci* vyhotovované notáři pro případ, že v budoucnu dojde ke ztrátě způsobilosti k právním úkonům. Při přijetí této úpravy by bylo možné udělení plné moci osobě, ke které má zmocnitel důvěru. V tomto případě by pak nemusel být ustanovován opatrovník soudem.

K odběremenění soudů by mohlo samozřejmě dojít i v důsledku *přenesení dalších soudních agend na notářství*. Příkladem může být podle některých zahraničních úprav řízení o tzv. dobrovolných rozvodech, kdy role soudu spočívá téměř jen ve shromáždění předepsaných listin.

Notářství je již nyní připraveno na *elektronizaci justice*. Notářské komory (mám na mysli regionální) a Notářská komora České republiky a notáři jsou vzájemně propojeni prostřednictvím centrálního informačního systému. V tomto systému pak Notářská komora České republiky vede Centrální evidenci závětí a listin o správě dědictví, Rejstřík zástav a Evidenci notářských úschov.

Připomeňme si, že před zavedením elektronické Centrální evidence závětí – do 31. 12. 2000, vedl každý okresní soud tuto evidenci, navzájem nepropojenou, v naprosté většině na kartotečních lístcích. Soudy byly této administrativně náročné agendy zbaveny a jsem rád, že mohu konstatovat, že po převzetí této evidence nebyl zaznamenán žádný případ, kdy by tento systém selhal.

Také zavedení Rejstříku zástav movitých věcí a nemovitostí, které nejsou předmětem evidence v katastru nemovitostí a sepisování příslušných zástavních smluv notáři, přineslo v této oblasti zvýšení právní jistoty a v podstatě i odstranění soudních sporů. Není totiž zatím známo, že by vznikl konkrétní soudní spor. Po pětileté zkušenosti od zavedení této úpravy lze konstatovat, že prosazení této myšlenky do praxe mělo velký ekonomický význam, neboť prostřednictvím takto zajištěných finančních prostředků bylo do české ekonomiky za toto období investováno cca 100 miliard korun. Připomenou jen, že hlavní význam této úpravy spočívá v tom, že podnikatelé mohou nakládat s předmětem zástavy, aniž by ho museli předat zástavnímu věřiteli a ten, – a třetí osoby, – mají jistotu v bezpečné evidenci takového zajištění.

Notářská komora České republiky je připravena *vést i další seznamy a evidence*, pokud by se došlo k závěru, že takovou evidenci je třeba zavést, popřípadě, že není nutné, aby ji vedl státní orgán.

Závěrem chci vyjádřit podporu Notářské komory České republiky zásadním myšlenkám reformy obsaženým v předložené koncepci, a to zejména v těch částech, ve kterých se cítí být kompetentní k jejich posouzení.

Zprávy z notářské komory

Zpráva o stavu notářství v České republice (květen – srpen 2007)

I. Legislativní změny a kompetence notářství

V legislativě sice nebyly přijaty žádné změny zvýrazňující postavení notářů a jejich kompetencí, avšak v tomto období s novou politickou reprezentací, stabilizující se po volbách až nyní, bylo zaznamenáno výrazné zvýšení prestiže notářství a jeho místo v úvahách o změnách právního uspořádání a v samotných návrzích změn je zřejmé.

Ministerstvo spravedlnosti České republiky zahájilo první etapu reformy justice, jejíž hlavním mottem je elektronizace a odbřemenění soudů. Notářská komora České republiky se významnou měrou podílela zejména na přípravě *návrhu zákona o změně občanského soudního řádu* a dalších zákonů, včetně *notářského řádu*. Návrh je v současné době v řádném připomínkovém řízení a účinnost se přepokládá od 1. 7. 2008. Navrhované změny mimo jiné i v této oblasti akcentují elektronizaci, zjednoduší doručování a zejména rozšiřují kompetence notáře jako soudního komisaře při vedení řízení o dědictví. Řízení o dědictví sice zůstává řízením soudním, avšak narozdíl od současné právní úpravy, soudem pověřený *notář*, vedle dosavadního vedení řízení, *má vydávat jménem soudu samostatně téměř všechna rozhodnutí*, včetně rozhodnutí o potvrzení nabytí dědictví a o schválení dědické dohody, jimiž se řízení končí. Současně se navrhuje změna notářského řádu spočívající zejména v *rozšíření možnosti použití notářského zápisu jako exekučního titulu*, ve zkvalitnění kárného řízení a *zavedení elektronických stejnopisů notářských zápisů*. Pro účely řízení o dědictví se zavádí evidence manželských smluv jako elektronický rejstřík vedený Notářskou komorou České republiky. Přijetí těchto návrhů parlamentem bude mít nebochybně velký význam pro posílení postavení českého notářství.

V řádném připomínkovém řízení je také návrh *zákona o konverzi* listin do elektronické podoby a naopak. Tato kompetence je svěřována vedle matričních úřadů také notářům. Je zřejmé, že akcent Notářské komory České republiky na elektronizaci notářské činnosti v minulých obdobích umožňuje uplatnění notářů v elektronické komunikaci a nabízení jejich služeb v této oblasti, nehledě na možnosti převzetí případných dalších elektronických rejstříků Notářskou komorou České republiky. Příkladem je notářské poskytování ověřených výstupů z informačních systémů veřejné správy, zejména z katastru nemovitostí a obchodního rejstříku, které se v tomto období značně rozšířilo. Notářská komora České republiky rozvíjela i v tomto období již svěřené rejstříky Centrální evidenci závětí a správců dědictví a Rejstřík zástav a také technologie používané notáři v elektronickém styku, včetně zajišťování aktuálních počítačových programů.

V rámci odborné diskuse v souvislosti s přípravou nového občanského zákoníku se uvažuje o případné nové právní úpravě převodů vlastnických práv k nemovitostem. Debata probíhá na té bázi, zda přijmout konsensuální princip s preventivní kontrolou zavedením povinné formy notářského zápisu, popřípadě vedle notářského zápisu alespoň sepisu smlouvy advokátem, a následného zápisu práva do katastru nemovitostí s negativní publicitou zápisu na straně jedné nebo na straně druhé zachovat současný stav bez preventivní kontroly, tedy na prostou liberalizaci, pokud jde o vyhotovování smluv o převodu nemovitostí, a při vkladovém principu nedostatečnou následnou kontrolu správními orgány – katastrálními úřady, která není s to garantovat publicitu zápisů v katastru nemovitostí.

II. České notářství a EU

Notářská komora České republiky nepřetržitě monitoruje vývoj situace v otázce podmínky státní příslušnosti pro výkon povolání notáře a je seznámena s tím,

že Evropská komise svou činnost v této otázce opět aktivizuje. Požadavek na zrušení podmínky státní příslušnosti Česká republika nadále odmítá, neboť notářskou činnost včetně činnosti notáře jako soudního komisaře považuje za výkon delegovaných pravomocí státu – za výkon veřejné moci. Na druhou stranu vyloučení notářů z působnosti směrnice o službách, bylo kompetentními orgány v České republice přijato s nevolí. Objevily se dokonce úvahy o použití principů směrnice i na notáře, a to i přes jejich vyloučení. Přitom tlak na zvýšení počtu notářských úřadů, narozdíl od minulé doby, zaznamenaný nebyl. Lze konstatovat, že v současné době, kdy je v České republice na cca 10 mil. obyvatel 451 notářských úřadů, počet notářů odpovídá míře kompetencí notářů a poptávce po notářských službách a notářství je stabilizováno.

III. Notářství v následném období

Notářská komora České republiky se v následném období soustředí na prosazení navrhovaných úprav občanského soudního řádu a notářského řádu v dalším legislativním procesu a na obhajování stávajících a prosazování nových notářských kompetencí v rámci přípravy a následného přijímání nového občanského zákoníku. Současně bude hledat nové způsoby a formy pro stále zkvalitňování odborného vzdělávání notářů a jejich zaměstnanců, neboť shledává, že jen vysoká odbornost notářského stavu, vedle přizpůsobování se nové technologii, je klíčem nejen k udržení postavení notářství v systému práva, ale i k prosazení dalších změn toto postavení posilujících.

Fejeton

Rodina

Je-li nám úzko, hledáme pomoc. Kde ji hledáme? Tam, kam patříme. To jest doma. Doma je tam, kde jsou naši nejbližší. Tam hledáme poslední jistotu v jakékoli situaci.

Notáři mají tu čest, že právě k této jistotě mohou profesionálně přispívat. Všichni víme, že základním cílem notářských zápisů je jistota. Jistota ve vztazích majetkových, obchodních, ale především rodinných.

Že notáři mohou kladně působit ve vztazích rodinných, je nám všem jasno. Ne vždy si však uvědomujeme, že velká část našich notářských zápisů působí právě tímto směrem.

Dovoluji si tedy rekapitulovat.

Ve všech dědických věcech, které notář jako soudní komisař vyřizuje, je rodinná tematika přítomna skrz naskrz. My notáři jsme získali to privilegium, abychom intenzivním způsobem mohli ovlivňovat vývoj vzájemných rodinných vztahů poté, co jejich čelný představitel zemřel. Že se často jedná o vztahy velmi propletené a komplikované, víme – my notáři – i z vlastních zkušeností nejlépe.

Nejenom ve věcech dědických se však projevuje rodinná tematika. Základem správné rodiny je manželství. To je spojeno s právními instrumenty jako je předmanželská smlouva, smlouvy o společném manželském

majetku, apod. I zde notář vstupuje do složité oblasti. Napadlo Vás někdy, že institut „společného jmění manželů“, resp. dřívější nevábně znějící, ale výstižně označený institut „bezpodílového spoluvlastnictví manželů“, vyjadřuje svou podstatou až archaickou myšlenku spojení dvou osob, která znamená „nekonečné“ spojení dvou osob odlišného pohlaví a říká „jedinec není nic, všechno je (dvoučlenný) celek“? Míra majetkové solidarity mezi manžely je v české právní úpravě takřka bezedná.

Je-li manželství základním nástrojem řádné obnovy lidského rodu, je dobře, že majetek manželů je detailně právnicky „ošetřen“. To správné manželství končí smrtí jednoho z manželů, tedy slovem „POHŘEB“. Pohlédneme-li však podrobněji na realitu našeho života, uvidíme, že manželství končí velmi často hrůzostrašným pojmem „ROZVOD“.

Právně náročné bývají často i vztahy mezi rodiči a dětmi. Děti nezletilými (např. darovací smlouva o daru nezletilému dítěti spojená s náročnými právními náležitostmi) i dětmi zletilými (např. vydědění).

Dovolím si tvrdit, že působení notáře v celém světě determinují dvě oblasti – vztahy obchodní a vztahy ro-

dinné. Jelikož se právě schyluje k Vánocům, ke svátku rodiny, všímám si jen oblasti druhé.

Nevím, zda si notáři v plné míře uvědomují své privilegiované společenské postavení. Mohou být a hlavně fakticky jsou rádci v nejrůznějších rodinných majetkových záležitostech. S důvěrou se k nim obracejí jednotliví příslušníci rodinného společenství. Jsem přesvědčen, že nebývají zklamáni. Dostává se jim navýsost fundované odpovědi a rady.

Mám pocit, že tento společensky cenný kapitál by měly příští právní úpravy ještě více využít. Nemám na mysli jen elektronickou evidenci smluv týkajících se manželského majetku, ale také větší účast notáře při dalších významných právních úkonech manželů a rodičů a dětí.

Rád bych vyzdvihl a hájil záslužnou roli notáře v této sféře i jeho odpovědnost. Notáři se ve své činnosti týkající se rodinné problematiky zajisté neomezují jen na otázky právní, ale také na rady lidské. Kýžená stabilita rodinných vztahů jako základ výchovy nových generací našich spoluobčanů je jistě také plodem práce notářů.

JUDr. Karel Wawerka

UniCredit Bank – Silná banka pro silné osobnosti

UniCredit Bank Czech Republic a.s. zahájila svoji činnost na českém trhu 5. listopadu 2007. Vznikla integrací dvou dosud samostatně působících úspěšných bankovních domů HVB Bank a Živnostenské banky. UniCredit Bank Czech Republic a. s. je silnou a rychle se rozvíjející bankou, která nabízí širokou škálu kvalitních produktů pro firemní zákazníky i privátní klientelu. Je jednou z nejsilnějších bank na trhu v oblasti projektového, strukturovaného a syndikovaného financování Corporate Finance.

UniCredit Bank je na trhu pro náročné, cílevědomé a odpovědné lidi, privátní klientelu i podnikatele, kteří za sebou chtějí vidět jasné výsledky a neustále se zlepšují. Požadují kvalitu a výkonnost od sebe i od druhých a ve finanční oblasti hledají způsoby, jak optimálně využít své peníze. Banka má v současné době více než 60 poboček a 64 bankomatů. Pobočková síť banky nyní prochází konsolidací, jejímž cílem je co nejvíce rozšířit dostupnost UniCredit Bank i pro klienty v jednotlivých regionech. Připravuje se otevírání nových poboček ve městech, ve kterých zatím nemá zastoupení. V první fázi půjde především o větší města, v dalších pak přijdou na řadu také města menší.

Název UniCredit Bank vyjadřuje příslušnost k nejvýznamnější evropské bankovní skupině UniCredit Group. S aktuální tržní kapitalizací ve výši přibližně 84 miliard EUR (k 1. 10. 2007) se UniCredit Group řadí mezi nejvýznamnější finanční skupiny Evropy. Působí v celkem 23 zemích, kde má více než 40 milionů klientů a 9 000 poboček a přibližně 170 000 zaměstnanců. Její celková aktiva činí k 30. 6. 2007 přibližně 1 018 miliard EUR (proforma). Fúzí se společností Capitalia, jež se uskutečnila k 1. 10. 2007, posílila skupina UniCredit výrazně svou pozici v Itálii, která je vedle Německa, Rakouska a střední a východní Evropy jedním z jejích klíčových trhů. V regionu střední a východní Evropy (CEE) má skupina největší mezinárodní bankovní síť, s více než 3 700 pobočkami a obchodními místy, v nichž více než 76 000 zaměstnanců poskytuje služby asi 27 milionům klientů. Britský finanční časopis Euromoney udělil letos skupině UniCredit Group titul Nejlepší západoevropská banka roku 2007. Skupina dostala rovněž ceny pro nejlepší banku v Itálii, v Rakousku, v Bulharsku a v Polsku. Do skupiny UniCredit Group v České republice patří rovněž UniCredit Leasing CZ, Pioneer Investments a UniCredit CA IB Czech Republic.

Inhalt

Leitartikel	169
Aufsätze	
<i>Kožíak, J., Kožíaková, H.</i> Die Anrechnung auf den Erbanteil in der Rechtsprechung	170
<i>Němec, J.</i> Das Gesetz über die Stabilisierung öffentlicher Haushalte	173
<i>Potměšil, J.</i> Islamisches geltendes Recht bzw. die Pflichten eines Menschen gegenüber einem anderen (mu'ámalát)	175
Diskussion	
<i>Tégl, P.</i> Weitere Überlegungen über den guten Glauben im subjektiven Sinne	183
<i>Karbanová, M.</i> Haftung des Spediteurs – Verfrachters für Schaden an der verfrachteten Ware	189
Aus dem Ausland	
Rede des Präsidenten der UINL, Herrn Giancarlo Laurini, die am 2. Oktober 2007 in Madrid auf der Versammlung der Mitgliedsnotariate der UINL vorgetragen wurde	195
<i>Tlášková, Š.</i> Kongress der belgischen Notare in Marche-en-Famenne 18.–19. 10. 2007	197
<i>Švarcová, V.</i> Das Treffen der bayerischen, sächsischen und tschechischen Notare	199
<i>Kouba, V.</i> Das Treffen der Präsidien der Notarkammer der Tschechischen Republik und der Notarkammer der Slowakischen Republik	199
Aus dem Leben der bezirksskammern	
<i>Kačířková, P.</i> Aus dem Leben der Notarkammer in Hradec Králové	200
<i>Bischofová, I., Dombrovská, P., Fajová, M.</i> Schulung der Notare, Notarkandidaten und Notarkonzipienten in Přerov	200
Gerichtsentscheidungen	
<i>Oberstes Gericht der ČR</i> Haftung für die Schulden des Erblassers	204
Bemerkenswertes	206
Information	
Programmkonferenz zur Reform der tschechischen Justiz	207
Ansprache des Präsidenten der Notarkammer der Tschechischen Republik, Herrn JUDr. Martin Foukal, auf der Konferenz zur Justizreform in den Jahren 2008–2010	209
Nachrichten aus der Notarkammer	
Bericht über den Stand des Notariats in der Tschechischen Republik (Mai–August 2007)	210
Feuilleton	
Die Familie	211

Table des matières

Éditorial	169
Articles	
<i>Kožíak, J., Kožíaková, H.</i> Imputation sur la part successorale dans la jurisprudence	170
<i>Němec, J.</i> Loi sur la stabilisation des budgets publics	173
<i>Potměšil, J.</i> Droit islamique en vigueur ou les obligations de l'homme envers l'homme (mu'ámalát)	175
Discussion	
<i>Tégl, P.</i> Autres réflexions concernant la bonne foi au sens subjectif	183
<i>Karbanová, M.</i> Responsabilité d'expéditeur – transporteur pour le dommage sur la marchandise transportée	189
De l'étranger	
Discours du président de l'UINL, M. Giancarlo LAURINI, présenté le 2 octobre 2007 à Madrid à l'Assemblée des notariats membres de l'UINL	195
<i>Tlášková, Š.</i> Congrès des notaires belges à Marche-en-Famenne, 18–19 octobre 2007	197
<i>Švarcová, V.</i> Rencontre des notaires bavares, saxons et tchèques	199
<i>Kouba, V.</i> Rencontre des présidences des Chambres de notaires de la République tchèque et de la République slovaque	199
De la vie des chambres régionales	
<i>Kačířková, P.</i> De la vie de la Chambre de notaires à Hradec Králové	200
<i>Bischofová, I., Dombrovská, P., Fajová, M.</i> Formation des notaires, notaires-candidats et notaires-stagiaires à Přerov	200
Décisions juridictionnelles	
<i>Cour suprême de la République tchèque</i> Responsabilité des héritiers pour les dettes du testateur	204
Cela Vaut votre Attention	206
Informations	
Conférence-programme concernant la réforme de la justice tchèque	207
Discours du président de la Chambre de notaires de la République tchèque, JUDr. Martin Foukal, à la conférence sur la réforme de la justice dans la période 2008–2010	209
Nouvelles de la chambre de notaires	
Rapport sur l'état du notariat en République tchèque (mai–août 2007)	210
Feuilleton	
La famille	211

